קרח לכל

בהתחשב בעונות השנה חשבה מערכת „העולם המוזר" לשמור כתבה זו, מעשה ידיו ומצלמתו של צלם ניו־יורקי, לקיץ הבא. אבל הקיץ מסרב בעקשנות לפנות את מקומו לגשמים ולקור, ועל כן הנה היא לפניכם.

באחד הימים הלוהטים, ההופכים את הכרך ניו־יורק לכבשן לוהט, חלם הצלם גוש קרח שאפשר לחבקו להנאה.

קם ועשה. קנה בלוק קרח והציבו על מדרכה מול מצלמתו. סדרת התצלומים היא פרי עמלו.

הפגנת שפנים

קבוצת תומכי הגבלת הילודה בבריטניה באה לרחוב דאונינג 10 כדי להגיש לראש הממשלה וילסון תזכיר בעניין תכנון הילודה. כדי להדגיש את השקפתם על הריבוי הטבעי המוגזם, המאיים על עתיד האנושות, לבשו המפגינים בגדי שפנים, המתרבים, כידוע, כשפנים.

ראשים לייצוא

הכל מכירים את מוזיאון השעווה של מאדאם טוסו, אבל רק מעטים מודעים לכך שאין זה המקור היחיד בעולם לגדולי האומה בגודל טבעי.

בשנים האחרונות התפתחו מוזיאונים כדוגמת זה הלונדוני (ואפילו בתל־אביב תמצא משהו מן הסוג הזה...) מסינגאפור, אוסטראליה או איסלנד זורמות הזמנות לפסלי־שעווה של אישים ידועים עבור התצוגות המקומיות.

במערב לונדון מצוי בית־חרושת לבובות כאלה, אותו ייסד בשעתו אחיה של מאדאם טוסו בשותפות עם סבו של קית ג'מס, בעליו הנוכחי של המפעל המיוחד במינו.

העסקים פורחים. בתצלום בעל־העסק ההיסטורי עם ראשיהם של הקפטן מרק פיליפס והנסיך צ'רלז, נציגי בית־המלוכה האנגלי.

חדשות אקטואליות

בעיתון היוגוסלבי המופיע בעיר זאגרב, הופיעה תמונה זאת תחת הכותרת „הידיעות הטריות ביותר...".

מההסבר מתחת לתמונה מסתבר כי בתוף רחצה יוגוסלאבי, ההומה תיירים מכל קצוות המדינה ו־העולם, החליט סטודנט מהפאקולטה למכונות ב־בלגרד, דראגן טאשיץ, להתפרנס ממכירת עיתונים. באופן „מקורי", זאת בכך שהתחפש ל„ערבי" כפי שניתן לראות מהתמונה. (פ.)

הצנחנית ממועדון הלילה „אינטרמצו"

בתודעת העולם מצטיירות בנות ישראל לעיתים קרובות כמין אמזונות עם עוזי ביד ומצנח בתרמיל. תמונה דמיונית זו מקבלת עתה חיזוק רציני על־ידי מעשיה של ליאורה, ישראלית בת 23 העובדת כ־חשפנית במועדון הלילה „אינטרמצו" במינכן.

החביבה העיקרי של הנערה („להיות עירום וה נורדו") הוא הצניחה החופשית. מעבודתה במועדון היא מומחית לפתיחת רוכסנים — מה שבלי ספק מועיל לה גם בשעת לבישת ריתמת המצנח.

חותם

מס' 47 (254) שנה ח'
ו' כסלו תשל"ה, 22 נובמבר 1974

המערכת והמנהלה: בית „על המשמר", רח' בן־אביגדור 8 תל־אביב. המען למכתבים, תגובות והערות: שירות „שש נעולי" תל־אביב. עורך ראשון: בצלאל לב ז"ל.

העורך: ישראל זמיר. עריכה גראפית: „פיפ". צלמת: ריבה סגל; מזכירה: נורית לבנה. חברי המערכת: י. אופן, צ. בן־שלום, מ. גילת, ד. נפן, ש. טויב, נ. מנור, ר. נורות, י. סובול, מ. סנונית, י. קאניוק, נ. קוגן, ת. רז, ח. שור

משפחת ועקנין שנמלטה בעזרת כבל חשמלי לפני שהמחבלים הגיעו לדירתם.

בגליון זה:

מול חלון מנוקב — ישראל פז	2
מוסקבה בעקבות ערפאת — מארק גפן	4
תמונות מספרות — מיכל סנונית	5
מכתבים שהוברחו מפראג — יהודה לחב	6
אוטונומיה לערביי הגדה — ראובן מרוז	8
ציפורי לילה — משה אורן	10
רק שביל — חיים שור	12
ללכת לאט — יוסי קאניוק	14
מה חולף	15
לצנוח לתוך אירופה — אלי שדמי	16
טורים: דוד שחם, יוסי בן-בסט, לזה אחרון בכר, עדה סער	18
יו—צו—יו—YO	20
עולם מנור	21
לוח שידורי הרדיו והטלוויזיה	22

מול חלון מנוקב

מאת ישראל פז
צילם ישראל זמיר

קריית־שמונה — 11 באפריל; מעלות — 15 במאי; שמיר — 13 ביוני; נהריה — 25 ביוני — אלה הם „ציוני דרך" של כנופיות המרצחים, התוססות בצילו של אש"פ. נגד אזרחים שלווים. „ציוני־דרך" אכוריים, שטופים בדם נשים וילדים, המגלים את פרצופם של אלה, הזוכים כיום להכרה בין־לאומית של עולם אנוכי, אטום.

אכן, מי שהיה זקוק להוכחה נוספת על דמותם של „האידיאליסטים" איתם יש לנו עסק — באה בית־שאן וטפחה על פניהם. עלת־זהות אינו אלא מסווה לקלאשניקוב. קוטל חיים שלווים.

בוקר סתוי קיבל את פני ביום שלישי בקיבוץ ניר־דוד שבעמק בית־שאן; במקום בירכת „בוקר טוב" נתבשרתי על מחבלים בבית־שאן הסמוכה. עיירה שמעולם לא נתנחת מחיים מאושרים. אמנם בשנים האחרונות נתאוששה לאחר תקופה ארוכה של ירי קטיושות. אבל לא כל בעיות התושבים באו על פתרונן. מי שעובר בכבישים ובדרכים בתוך העיירה מרגיש בדלות. אפילו בתים נאים למראה אינם מצליחים לכסות על אותן משפחות שעדיין זקוקות לטיפול ולסעד.

מתח — ודאגה

עם ישראל זמיר, חבר קיבוץ בית־אלפא ועורך „חותם", הגעתי בשעת בוקר מוקדמת לשכונת אליהו, בקצה הדרומי־מזרחי של בית־שאן. התושבים התגודדו ברחובות. עדיין לא ידעו מה הולך. שמעו ברדיו ידיעה קצרה על תפיסת בית על־ידי המחבלים. פרטים לא ידעו. היתה אווירה מתוחה. אפשר היה לחתוך בה בסכין.

התקרבנו לאותו בית קיצוני ברחוב הגיבורים, פינת המעפילים. מדי פעם בקעו יריות. תפסנו עמדה מול הדירה, בה החזיקו המחבלים. קיר הסתיר אותנו מעיני המחבלים, שאחד מהם נראה מציץ מבעד לחרכי־תריס נקוב כדורים. צידו המזרחי של הבית היה שקט. היה זה שקט מזויף. ידענו כי המחבלים השתלטו על דירת משפחת ביבס. כל בית־שאן ידעה זאת. היתה דאגה לגורל תושבי הדירה. כל תושב בית־שאני מילמל לעצמו: מה קורה בפנים? חסר המידע אם אכן מחזיקים המחבלים בבני־ערובה, בכמה ואם הם חיים או מתים.

דקות מתח. לידי, מוסתר, ניצב חיוור בעל חנות ממול. הוא מכיר את המשפחה. הם „קליינטים" שלו. הסתכל בחיילים בהתרגשות: מתי יפרצו? — חזר ושאל.

חיילי צה"ל הגיעו למקום. הם הכינו את תכנית הפריצה מאחורי הבית, מוסתרים מעיני המחבלים. במקום היו לוחמים ותיקים בטרור, ובראשם אלוף פיקוד הצפון, רפאל (רפול) איתן.

הפריצה — והישישה

7.30 בבוקר — ההתרגשות גוברת. מצפים בכל רגע לפעולה. תושבי הבתים הסמוכים מציצים בעד החלונות. למטה הולך וגובר לחץ הקהל. ההתקהלויות מקשות על התארגנות כוחות הפעולה.

אמבולנסים ניצבים בשורה.

צפירת אזעקה מגבירה עוד יותר את המתיחות.

חיילי היחידה המובחרת, עליה הוטלה משימת הפריצה, מצפים רק לאות. שני אזרחים מתנדבים לסייע להם. אחד תושב בית־שאן; השני חבר קיבוץ ניר־דוד. הנה, פגישה מקרית. הקיבוצניק פוגש באחיו החייל שהתכונן לפרוץ פנימה. אחוות אחים־לוחמים.

ממקום התצפית שלנו, הקרוב לבית, אנו חשים שכל רגע תחל ההסתערות. לפתע רועם מקלע. הוא יורה לעבר החלון המוגף. בפנים שומעים התפוצצויות ויריות. עשן בוקע מהחלונות. הפעולה החלה.

מה מתרחש בבית? בעוד הקרב מתנהל ניצבת בצידו השני של הבית ישישה בצהוב. ממש באותה קומה. היא לא נטשה את ביתה, למרות המחבלים. היא מסתכלת, בוהה, כאילו אינה מבינה מה קורה... ניגוד עצום למה שמתרחש.

החלון עדיין סגור בחלקו. היריות וההתפוצצויות נמשכות. כעבור שלוש דקות מופיע חייל במרפסת. הוא מורה: הכל נגמר!

חיילי היחידה יורדים למטה. הם מרצה, חיסלו — וכעבור כמה דקות כבר לא היו במקום. הם סיימו את תפקידם — תפקיד מסוכן. אתה מסתכל בפניהם של אותם חיילים צעירים, למרות שביצעו את החדירה בצורה מושלמת, אינך רואה על פניהם שמחת מנצחים. אפילו חיוך אי־אפשר לסחוט מהם. נדמה כי באותן שלוש דקות שניהלו את הקרב בדירה התבגרו בכמה שנים. הם לוחמים קשוחים שראו מקרוב את המציאות האכזרית. זה הספיק להם כדי לא לבטא את שמחת הצלחתם.

התפרקות יצרים

תושבי בית־שאן פורצים מכל הבתים. כמה מהם ממלמלים תודה לעבר החיילים. אבל הרוב צמא לידיעות על מה שאירע בתוך הבית. הרגע האיום הוא כאשר בני משפחות מגיעים בזעקות. הם רוצים לדעת מה אירע לאח, לאחות, לילדים. המשטרה נאבקת עימם. קשה לעמוד מול אותה הרדה מהולה בזעם.

צה"ל ביצע את משימתו. הוא יישם לקחים מפעולות קודמות. זו פעולה שלא נתמשכה. המחבלים קיבלו שיעור נוסף: איש מהם לא ייצא חי כאשר הוא בא למטרות רצח שפל!

בית־שאן התעוררת מתדהמתה. את המבוכה ירש הסכול. ללא־מעצורים, הוא הפך להתפרעות המונית. אפילו זרנוק מים אינו מצליח לצנן את הרוחות. הוגעים את המחבלים. לא חשוב שהם מתים...

סגן בכיר של צה"ל, שניצב בסמוך לבית, מסכם את הפעולה: „המחבלים באו מירדן. הם ניצלו את הגישה הנוחה לבתים הקיצוניים. הפעולה שלנו היתה מבוססת על קצב בלחימה בטרור. אם המחבלים חושבים שיכניעו אותנו בשיטות פעולה נבזות — לא יצליחו. הם למדו שעם צה"ל אין להם סיכויי־הצלחה בלחימה, על יותר להרוג נשים וילדים."

ובקול מהורהר מוסיף: „[illegible] גם חושש זה..."

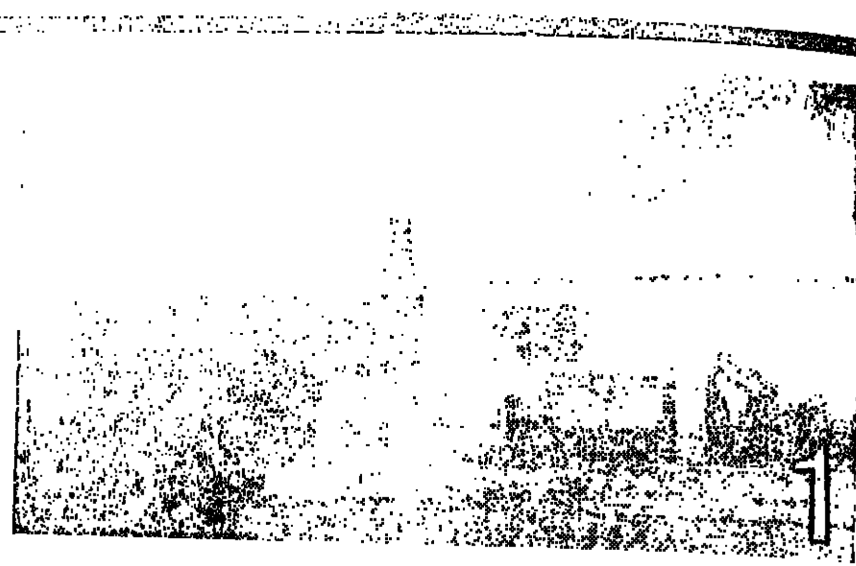

חיילי צה"ל נערכים לפריצה. כוח רתק תפס עמדות.

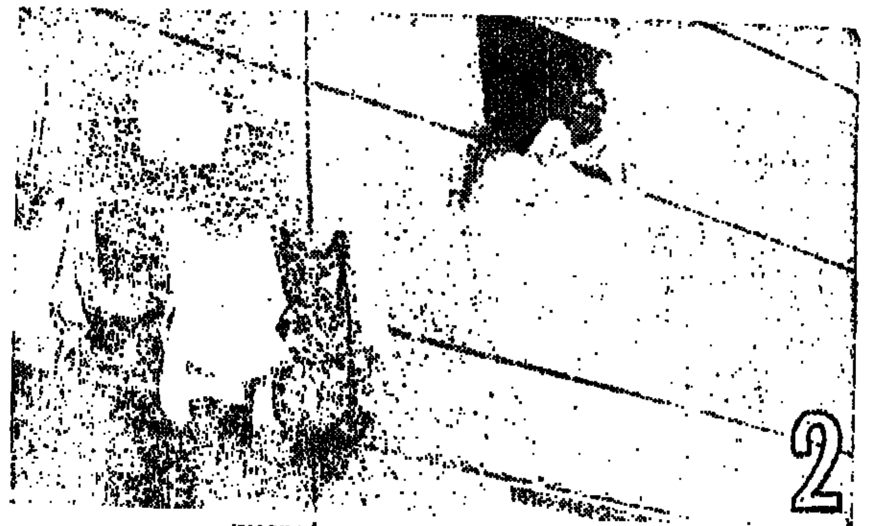

הבית כולו פונה. למעלה נותרה ישישה המסרבת להתפנות.

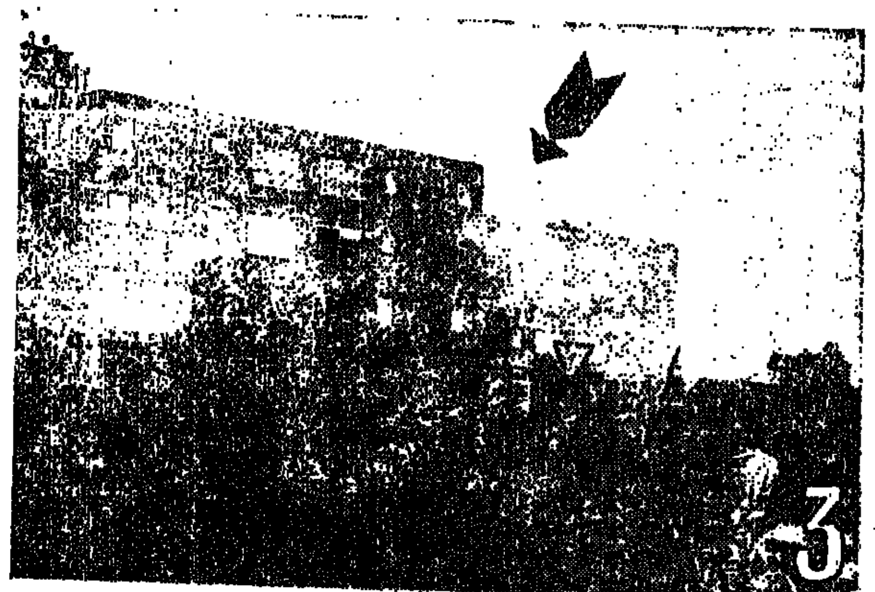

כוח הרתק פותח באש. רימונים מתפוצצים. הבית בשעת הטיהור.

חיילים מבשרים על חיסול המחבלים.

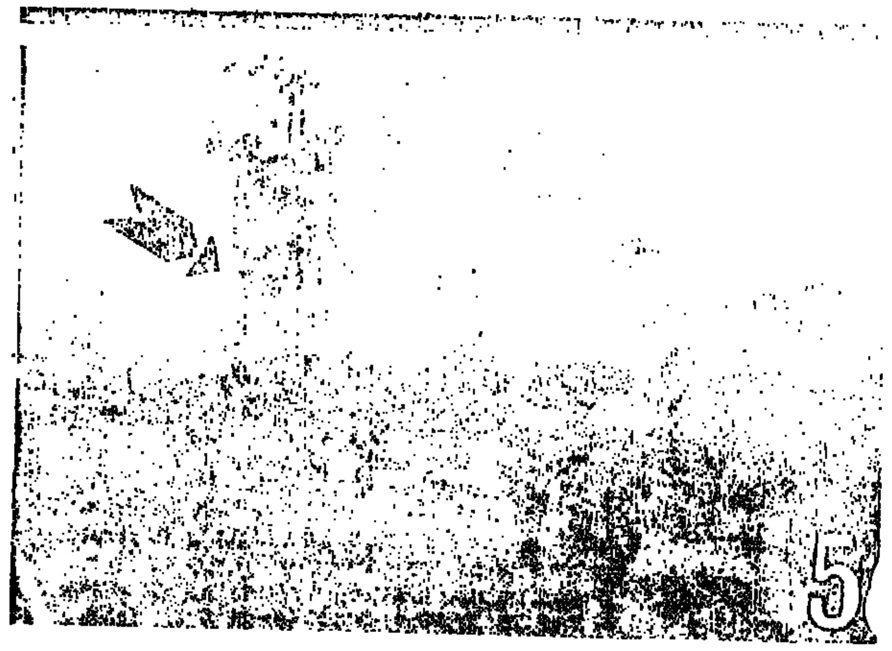

חיילי צה"ל מתקרבים. החלון בו הסתתרו החבלנים מנוקב כדורים. מנוערב עדיין ניצב סולם הפריצה והמינוי.

מראה הדירה לאחר הטיהור.

תושבי בית-שאן מסתערים לעבר כניסות הבית.

תמונות מספרות
במלאת שנה למותו
מאת מיכל סנונית

„הוא פה, איתנו, נודבר" — אמר לי איש קשיש שטייל בלאבירינט התערוכה. לא תפסתי כוונתו, והאיש חזר על דבריו. ופתע נתבהרה לי תחושתו: הוא, כבן דורו של דוד בן־גוריון, חזר אל אותם ימים בהם קולו של האיש, דנותו, הופעתו, היוו, יחד עם תפיסתו והשקפתו, את השלמות המתמצית במנהיג.

●

מחר תיפתח התערוכה בביתן הלנה רובינשטיין של מוזיאון תל־אביב. במלאת שנה למותו של דוד בן־גוריון היא תיפתח לקהל הרחב, כשהתמונות מספרות את תולדותיו בד בבד עם סיפור תקומת הארץ, הציונות, המאורעות, הקמת המדינה, מלחמת השחרור, מיזוג גלויות, אישים בולטים בארץ, ועד לפרישה אל המדבר, לשדה־בוקר, פגישות עם אנשי תרבות ואמנות בעלי שם עולמי, וגם קשרי משפחה.

אין ספק, שמארגני התערוכה ויוזמיה (היא לא אורגנה על ידי המוזיאון, כי אם על־ידי ועדה ברשות „קרן הנגב" ויועצים כמיכאל בר־זוהר, גרשון ריבלין ואחרים) עמדו בפני בעיית הבעיות: כיצד לבחור מתוך ים של חומר דוקומנטרי, מצולם, כתובים על בן־גוריון ומפרי עטו במשך 50 שנה — מה לבחור ובאיזה כיוון ללכת כך, שיהיה בכוחה של התערוכה לתת את המפעל, אך לא להכביד, לא לגדוש, וגם לא להשאיר טעם של שטחיות ורפרוף.

דומה שהפתרון שעלה בידיהם הוא פתרון המתקרב לאופטימאלי, ובתנאי הבניין, ובהתחשב בכוחות הפיזיים והנפשיים־קולטים המוגבלים של הצופה המצוי, הרי שהתערוכה שלפנינו הינה במידה הנכונה, מצליחה באופיה למזג את כוונת המארגנים.

סיפר באוזנינו מר יעקובסון, יו״ר קרן הנגב והנמנה עם האנשים והמופקדים על מילוי צוואת דוד בן־גוריון: התלבטנו כיצד להביא את בן־גוריון לעם ולנוער, חשבנו: מן הראוי להראות פועלו ב־50 השנים, מאז שעלה ארצה ועד שנפטר. נתכוונו אל הנוער ואל העולים החדשים ואנו מקווים שיבואו אנשים רבים לבקר בתערוכה.

●

ואכן, ניתן לציין כי אין העיצוב הוויזואלי הולך בדרך שהיא פוליטית. אין הוא עורך חשבונות עם בני־פלוגתא כאלה ואחרים, גם אין הוא עוסק ב„האלהת" המנהיג. העיצוב, אשר מתחיל בימי ילדותו של בן־גוריון ובהשמעת קולו מעל גבי טייפ, בטקסט המספר על ימי הילדות, עובר חיש מהר לשנות פעילותו בארץ כאשר הדגש הוא על ציוני־דרך בולטים של אירועי המאה, להם היה בן־גוריון שותף, אך לא כדמות בלעדית. ניתן לפגוש שם את ברל קצנלסון, יצחק בן־צבי, גולדה מאיר (תמונתה בצעירותה הינה מן התמונות היפות ביותר בתערוכה. גולדה נראית שם כנערה יפהפיה, ענוגה כמו מעולם ציורי ונוסטלגי של ראשית המאה!), יריבים כידידים ליד שולחנות הקונגרסים והדיונים.

המרכז הינו, כמובן, בן־גוריון, אך כל אירוע בו היה קשור, קשור בתולדות העם, ומאחר שאין כאן פרשנות פוליטית כי אם סיפורן של תמונות באשר למהלך מאורעות — הרי שלפנינו סיפורה המאלף של הציונות והוא רווי אהבה, לא תוך השתפכות כי אם תוך הזדהות עם האידיאל וכל היופי שבתום אשר הביא להקמת המדינה. חלקה של ה ת מ ו נ ה עולה מכל תמונה וכל טקסט נלווה, מכל מבע פנים ותנועת יד שהונצחה על־ידי המצלמה.

בתערוכה מועברים תחומים אבסטרקטיים באופן ויזואלי, כך שיהיו מומחשים. בן־גוריון מוצג בה כאיש מעשה, והממזג באישיותו את הפועל עם ההגות והרוח. ובין התמונות, שהן כ־250 במספר, מפוזרים אביזרים אישיים של בן־גוריון, הצילינדר, בגדי ייצוג ועבודה, חפצים אישיים, כ־40 במספר. כ־30—40 מסמכים וקטעי עיתונות צולמו והם תלויים על הקיר, ולא הבאנו את הפרטים הנ״ל אלא כדי ללמדך שלפנינו אין הגודש עיקר כי אם דווקא הדילול שהוא המיטב שנבחר.

●

במשך כחצי שנה נאסף ומויין החומר, הוא נבחר מכל הארכיונים בארץ העוסקים בתחומי הציונות. מן המוזיאון הציוני, מארכיון דבר השבוע ועיתונים אחרים, מתוך אלבום בן־גוריון, מתוך אוספים של צלמים וארכיון ההגנה.

אגב, מבין תצלומי בני המשפחה נפקד תצלומה של האם. בן־גוריון היה בן 10 כאשר נפטרה אמו ולא נשאר בידיו אף תצלום אחד משלה.

„הוא היה רומנטיקן", מספר ד״ר בר־זוהר. הוא כתב שירים לנערותיו, אהב לאהוב, וכתב מכתבי אהבה, שירים, „השתפכויות" למכביר. ואכן, בתערוכה תמונה של בן־גוריון עם הקבוצה עימה הגיע ארצה. שם הוא יושב ליד חברתו ואהבתו באותם ימים — רחל בית־הלחמי. ד״ר בר־זוהר מספר קוריוז: „האמא של רחל בית־הלחמי היתה איתם באוניה. מאוחר יותר סופר שהיא הסכימה שיישנו יחד בתנאי שהיא, האם, תישן ביניהם".

את התערוכה תפתח גולדה מאיר, ויהיו נוכחים מר להט וח״כ נבון. ידידיו של בן־גוריון לדרך ולחיים יתכנסו במוצאי שבת „לגזור את הסרט" ולמחרת היא תיפתח לקהל. ואם תקצור הצלחה, תועבר התערוכה ותנדוד בערים אחרות.

[illegible]

מאת מארק גפן

ד״ר נחום גולדמן, נשיא הקונגרס היהודי העולמי, מבקר לפחות פעם אחת בשנה בישראל. בהזדמנות זו חוזר על ה„אני מאמין" שלו בכמה תחומים. בין השאר הוא מטיף זה מספר שנים לטובת התידברות בין ישראל לבריה״מ, כאילו ישראל אשמה בניתוק היחסים או כאילו אנו חייבים „להחזיר שטחים" גם למוסקבה. ד״ר גולדמן חוזר וטוען, כי אין להטיל ספק בכוונתה של בריה״מ, באשר לזכותה של ישראל לקיום עצמאי בגבולות 1967. אך ד״ר גולדמן, כמדינאי מעולה [illegible], אינו נותן את [illegible] על עקרונות הצדק והמוסר כמניע למדיניות סובייטית זו, אלא על תועלתה [illegible] של מוסקבה. וכה כותב ד״ר גולדמן במאמר אשר פירסם בשבוע שעבר (ב„הארץ"):

„קיומה של ישראל חיוני לעצמת בריה״מ בעולם הערבי. בגלל האנטי־קומוניזם החזק של רוב העמים הערביים; וללא תמיכתה של רוסיה בסכסוכם עם ישראל, היו הערבים נעשים פרו־מערביים". אכן, אין זו תיאוריה חדשה. אלא שהמסקנה שיש להסיק ממנה היא שונה מזו המוצגת על־ידי ד״ר גולדמן. נשיא הקונגרס היהודי העולמי טוען בזכות החזרת כל השטחים, דבר הנדרש גם על־ידי מוסקבה לשם השגת הסדר שלום עם הערבים. מה יקרה אם אומנם יתרחש הנס ויושג הסדר השלום בין ישראל וארצות ערב (נניח על בסיס הוויתור הישראלי על כל השטחים)? הסיכסוך בין ישראל לבין ארצות־ערב ייפסק ואז... או קיומה של ישראל לא יהיה כל־כך חיוני בעיני בריה״מ. שכן הערבים לא יזדקקו לתמיכתה בסיכסוך — שאינו קיים יותר — עם ישראל! מכך אפשר להסיק שתי מסקנות: א) בריה״מ צריכה להיות מעוניינת בעידוד [illegible] בישראל, כדי למנוע „סכנה" של חיסול הסיכסוך במזרח־התיכון; ב) בריה״מ עלולה לעשות עוד צעד קדימה לקראת הערבים ולתמוך בדרישתם לכל אורך החזית. כלומר, לתמוך בחיסולה של מדינת ישראל „שאינה חיונית" עוד בשביל בריה״מ.

ד״ר גולדמן חי זה שנים ב„המתנה" להזמנה ממוסקבה. הנני זוכר, כי עוד בשנת 1965 היה מספר בפגישות סגורות על האפשרות שיוזמן למוסקבה. אלא שהוא „הציג תנאים" שביקורו יהיה רישמי, שיוכל להיפגש עם ברז'נייב, והעיקר — שיידע מראש מה יהיה ה„קומוניקט" שיתפרסם בעקבות ביקורו. השנים חלפו וההזמנה בוששה לבוא. בביקורו האחרון בישראל, נדמה היה כי ד״ר גולדמן התייאש מסיכוי לקבל הזמנה כזאת, אם־כי שוב חזר על סיפורו בעניין „הקומוניקט", פגישה עם ברז'נייב וכו'.

והנה עלה בידנו למצוא את „ההזמנה" הזאת בכתב־עת סובייטי מן הרציניים והרשמיים ביותר. בירחון הספרותי הנודע „נובי מיר". שהוא הבטאון הרשמי של אגודת הסופרים הסובייטים. מצאנו שם לא רק „הזמנה לגולדמן", אלא ביסוס אידיאולוגי להליכת מוסקבה בעקבות ערפאת. כידוע, יצא מנהיג אש״ף בהופעתו באו״ם בנאום אידיאולוגי, שבו עשה חשבון עם הציונות כמקור הרע במזרח־התיכון. „נובי מיר" מרחיק־לכת — הוא רואה בציונות את מקור הרע בעולם כולו.

הקורא הישראלי אולי לא יבין את מדיניות הפירסומים בעיתונות הסובייטית. מה פתאום ירחון ספרותי מכובד [illegible]

[illegible] קבוצות אתניות שלא רק שהקשר ביניהן מקרי ביותר. [illegible] לרעוות. [illegible] כל התיאוריה הציונית בדבר קיומו של העם היהודי נחוצה לציונים, כדי לקיים [illegible] ובעקבותיה גם של ההון המונופוליסטי הגדול של עמים אחרים על [illegible] היהודיים ואת בכל העולם". ואם אין זה די, הרי יש הוספות: „הם מנסים הציונים להשפיע גם על האוכלוסיה הלא־יהודית בארצות קאפיטאליסטיות". לא פחות ולא יותר. בקיצור — חזרה ל„פרוטוקולים של זקני ציון", שנולדו עוד בימי הצארים הרוסיים ועתה קמים לתחייה במהדורה המודרנית האנטי־ציונית בבריה״מ.

היודעים אתם כיצד מוכיחים דבר מסויים בבריה״מ? המלאכה היא פשוטה מאוד — צריך למצוא את הציטאטה הנכונה, כמובן של לנין, אך גם של המנהיג התורן. הפעם הוזמן להשתתף בוויכוח האקטואלי הזה ולאדימיר איליץ' לנין המנוח. מסתבר, כי חבר לנין הוקיע בזמנו את... ה„בונד" (לדור הצעיר שאינו מכיר את הפורמאציה הפוליטית הזאת ייאמר, כי מדובר בארגון סוציאליסטי יהודי המתנגד בתוקף לציונות).

ה„בונד" אומנם אינו קיים עוד בעולם היהודי, ששרידיו התקבצו דווקא בישראל. אך בשביל הבטאון הסובייטי, הוויכוח עם מדינת ישראל ועם הציונות של שנת 1974 אינו אלא המשך הוויכוח של לנין עם ה„בונד"... אגב, בזמנו הוטלה חובה ללמוד את „הקורס הקצר על המפלגה הקומוניסטית הסובייטית" (שעורכו היה סטאלין), ובספר זה הפרק על ה„בונד" היה מן החשובים. וכך אירע, כי האיכרים בקולחוז שבסיביר הרחוקה למדו על ה„בונד" מבלי לדעת מה הדמות ל„מפלצת" זו, כנראה בשביל אלה [illegible]

[illegible] לפי דבריו, נמצאים עתה בבריה״מ 2,151,000 יהודים (לעומת 2,268,000 בשנת 1959), ואילו על שפת יידיש כשפת האם הצהיר במפקד האוכלוסין 17.7% לעומת 21.5% בשנת 1959. אם לא די בכך — כדי להוכיח את ההתבוללות מרצון (בטענת הבטאון הסובייטי) — הרי הוא מגלה לנו, כי „אפילו במחוז היהודי האוטונומי בבירוביג'אן, שם קיים תיאטרון יהודי ועיתון יהודי בשפת יידיש, הרי הילדים היהודיים וההורים העדיפו בעצמם את הבעיה של לימוד משותף של יהודים ורוסיים".

חד הולק, השאלה היהודית אינה קיימת. הפתרון הוא בהתבוללות בין העמים — מכאן קצרה הדרך כדי לקבוע, כי הכרזת גרומיקו משנת 1947 לא היתה אלא שגיאה (ואולי בכלל לא היתה הכרזה כזאת ורק הציונים המציאו אותה?). ומה עושים הציונים, ובראשם ד״ר נ. גולדמן, כדי לזכות בכל־זאת ב„שלטון על היהודים בעולם"? כה אומר „נובי מיר": „למען השלטון הזה הם (כלומר הציונים — מ.ג.) מוכנים לשלם כל מחיר. ויהיה זה אפילו המחיר הנורא ביותר". וכאן, לצורך ההוכחה, באה ציטאטה מדברי גולדמן משנת 1964 נגד סכנת ההתבוללות. גולדמן אמר אז בין השאר, כי „אם לא נעצור את התהליך הזה, הרי שהוא מאיים על קיומו של העם היהודי יותר מאשר הדיכוי, האינקוויזיציה והפוגרומים בעבר". התבטאות זו של גולדמן זוכה לתגובה נחמדה כזאת: „אכן, מן הדברים הציניים הללו של גולדמן, שלא לדבר על העובדות הידועות לנו של שיתוף פעולה של הציונים עם הנאצים, ברור, כי לא השלטון הסובייטי מהווה סכנה ליהודים. אלא הציונות הבינלאומית, המוכנה לעודד את גילויי האנטישמיות הזוועתיים ביותר, כדי לשמור על ההסתגרות של היהודים".

ומכאן כמובן המסקנה המסכמת, כי המלחמה בציונות היום חייבת להיות „חריפה ובלתי מתפשרת". שכן „הציונות שייכת היום לכוחות הריאקציוניים והתוקפניים ביותר בעולם". אני מבין, כי זהו נוסח „ההודעה המשותפת" („הקומוניקט") שד״ר גולדמן היה זוכה לה, לו ביקר היום במוסקבה. אני מניח גם, כי זו הסיבה שהביקור לא יתקיים בעתיד הנראה לעין.

אפשר היה להתייחס למאמר חמור זה, הזורע ללא ספק רגשות אנטישמיים בקרב אוכלוסיית בריה״מ, כאל „התבטאות אידיאולוגית" בלבד, לולא הפראקטיקה הסובייטית בשנים האחרונות ובימים אלה במיוחד. האוניות הסובייטיות הרבות הפורקות נשק וציוד מלחמתי בנמל לאטאקיה בסוריה, הרכבת האווירית המאסיבית המתמשכת והגיבוי הרשמי הניתן לערפאת, מעוררים בי לפחות, את הספק לגבי „כוונתה של בריה״מ" בדבר חיוניות קיומה של מדינת ישראל. אני, איני בטוח בכך. יתירה מזו, איני בטוח אם כל המהלכים של ערפאת זכו לתמיכה סובייטית, או שמא היו מתוכננים במשותף עם הסובייטים. במוסקבה הצטבר במשך שנים נסיון רב במלאכה מסוג זה. שם יודעים דגמים שונים של הרחבת ההשפעה הסובייטית. הם ידעו לספח שטחים כבושים בשנת 1939 (מערב אוקראינה, ליטה, לאטביה ואסטוניה) מבלי לשאול אישור מרשות בינלאומית כלשהי. הם ערכו „משאל־עם" שבו 99,99% מן התושבים הביעו תשוקה מיוחדת להיספח לבריה״מ. כך יצרו עובדה הקיימת עד היום. הם הכינו ממשלות מוכנות במוסקבה לכל המדינות המזרח־אירופיות, כדי להכליל אותן באיזור ההשפעה שלהם; וכפו את הממשלות על העמים, תוך ניצול עובדת הימצאותו של הצבא הסובייטי בשטחים ששוחררו מידי הנאצים. עתה ייתכן מאוד, כי הם שותפו עצמם בהכנת המהלך האחרון, של הכתרת אש״ף וערפאת בנציגות מוסמכת של „פלשתינה דמוקראטית וחילונית". הציונות, הרואה בישראל מולדת לעם היהודי, משבשת את המהלכים הללו. ומכאן הזעם של „האידיאולוגים המתקדמים" מ„נובי מיר".

אני, על כל פנים, לא הייתי תולה תקוות רבות בדביקותה של בריה״מ בעצם קיומה של מדינת ישראל.

מכון לבון

כתיבת המכתב הקודם הופסקה וכתיבת המכתב הזה הושהתה ע"י הידיעה המעציבה על מותו של יוסף סמרקובסקי. בשובי מהלווייתו, החלטתי להקדיש לזכרו את המכתב הזה.

מכתב שלישי

על יוסף סמרקובסקי, על מגעים ועל מכתב לליאוניד ברז'נייב

אל תצפו ממני לדברי הערכה ליוסף סמרקובסקי או תיאור קורות חייו. אומר רק, כי הוא היה אדם טוב תוכן. הערכנו אותו ותחסר לנו סמכותו הטבעית, שיצר לעצמו בהדרגה במרוצת חייו הקשים והסוערים.

לא אתאר אף את הלווייתו. המשטר שוב הוכיח בהזדמנות זו, שהוא אחוז אימה אפילו מענייניו האחרונים של אדם עלי אדמות. הפעולות המשטרתיות והפרובוקציות סביב ההלוויה שוב אישרו את המציאות העגומה, שהננו חיים במדינת־משטרה.

(פרטים על המאורעות בעקבות הלווייתו של סמרקובסקי פורסמו ב„חותם" מן ה־6.9.1974 — י.ל.). קיימת זהות נוגעת ללב בין מעשי החונטה בפראג ובין אלה של החונטה הצבאית בצ'ילה. משפחתו של סמרקובסקי לא קיבלה במשך זמן רב היתר להטמין את עצמותיו בקבר המשפחתי בבית־הקברות אולשאני בפראג. קשיים דומים עד מאד הערימו גם שלטונות צ'ילה בדרכה של הגב' נרודה, כאשר היא ביקשה במאי 1973 להטמין בקבר את עצמותיו של המשורר פאבלו נרודה. אך לגב' נרודה הותר לפחות — שלא כלגבי סמרקובסקה — להודיע למכריה בעיתון־ערב בסנטיאגו, ש„מסיבות שהן מעבר להשגתנו, הועברו עצמותיו של פאבלו נרודה לקבר בבית־עלמין ציבורי". ועוד: החונטה בצ'ילה לא הרחיקה לכת עד כדי גניבת ארונו של נרודה. ואילו ארונו של סמרקובסקי נגנב מקברו ונמצא בתחנת־רכבת בגבול הצ'כוסלובקי־אוסטרי.

מאז ומתמיד שימשו בצ'כיה הלוויות כהזדמנות למיפגש אנשים שותפים לדעות, הזדמנות להפגנה אילמת. לוויותיהם של קארל האבליצ'ק בורובסקי, של בוז'נה נימצובה, קארל צ'אפק, יאן אופלטאל, יאן פאלאך וגם של יאן פרוחזקה, יוסף פאוול ובאחרונה של יוסף סמרקובסקי, היו להפגנה. משמר הכבוד ליד ארונו של יוסף והברכה האחרונה לידיד ולשותף־למאבק היו מחווה המבטאת יותר משמסוגל לבטא נאום־הספד, שהשלטונות ממילא אוסרים את השמעתו בהזדמנויות מסוג זה.

שנים רבות סבל יוסף סמרקובסקי ממחלה קשה. סרטן פרקי הירך לא רק שמנע ממנו את היכולת להלך על רגליו, אלא בשלב האחרון של המחלה גרם לו גם כאבים נוראים וייסורים רבים. ראיתיו באחרונה בשבוע הראשון של ינואר 1974 (אל תחששו, פרט זה לא יגלה את זהותו של המחבר; עשרות ידידים ביקרו בלי הרף אצל סמרקובסקי בביתו וגם בבית־החולים). יוסף סבל מכאבים חזקים, אך לאחר שקיבל זריקת־מורפיום, חזרה חיוניותו, הוא החל מספר ומזמר לתוכנו, קטני האמונה, את אופטימיותו.

החלטתו של יוסף סמרקובסקי לפעול, לחדש את מעורבותו, התגבשה רק שנה או שנתיים לאחר שסולק מתפקידיו ומן החיים הפוליטיים. ליוסף סמרקובסקי היה סגנון לגיבוש מחשבותיו וכך נולד הראיון שהעניק לכתב־העת הקומוניסטי האיטלקי „ויה ג'יורני נואובה". הנסיבות בהן הוענק ראיון זה, מוסתרות עד־היום מעיניהם של ראשי המשטרה בפראג — נניח אותם, איפוא, גם להבא באי־ידיעתם. הראיון עצמו, היתה לו משמעות מרחיקה לכת והתוודות פוליטית בבית וגם בחוץ לארץ, וללא ספק תהיה תמיד ברשימת הראיונות הפוליטיים הקלאסיים. אי־אלה מניסוחיו ראויים להיכלל בספרי־לימוד: „כיצד אוכל להשלים, או אפילו לחייך, כאשר ריבונותה של האומה שהנני נמנה עם בניה נדרסת, נאנסת; ולא זו בלבד, כאשר זו אומה סוציאליסטית, כאשר נמחקו כל העקרונות החייבים להנחות את היחסים בין המפלגות והמדינות, כאשר הצהרתה של תנועת הפועלים הבינלאומית על זכויות העמים נהפכת לפיסת נייר מקומטת? ריבונות: מה רבים הנסיונות והגירסאות שנועדו לבלבל את מוחות האנשים בעניין הריבונות. האורח, „האדם מן הרחוב", כפי שמכנים אותו לעיתים, יש בו מוח נורמלי ועל כן הוא יודע, כי אדמה צ'כית וסלובקית, שייכת כבר 1500 שנים לצ'כים ולסלובקים, וכי בארץ זו צריכים לנהל

„כיצד אוכל להשלים, או אפילו לחייך, כאשר ריבונותה של האומה שהנני נמנה עם בניה נדרסת־ נאנסת..." — מדברי יוסף סמרקובסקי

„מצבם של האסירים הפוליטיים הוא גרוע... ...בכלא־בורי מטפל באסירים ד"ר סאדליק שזכה בפיהם לכינוי — ד"ר מנגלה".

הביא לדפוס ותירגם מן המקור הצ'כי: יהודה להב

את העניינים, את ענייני הארץ והעם, הצ'כים והסלובקים. וכמובן, למלא אגב כך את חובותיהם המעוגנים בחוזים, כלפי בני־בריתם וידידים. אך מה פירושה של „ריבונות מוגבלת", „ריבונות מעמדית", ריבונות כפופה לאינטרנציונליזם ונוסחאות דומות, שעל פיהן צריכה האומה להעביר למישהו אחר את זכותה הבלתי־מעורערת לקבוע את עתידה ואת עתיד ארצה, יהא מישהו אחר זה אפילו בן־הברית היקר ביותר? מה לזה ולאינטרנאציונאליזם אמיתי, לסוציאליזם? אם מישהו „מעביר" זכויות אלו, את ריבונות המדינה והאומה, לגורמים או למדינות אחרים, הוא נותן ומחלק דבר שאינו שייך לו. הנהגת המפלגה, המפלגה כולה, הממשלה, ואפילו דור־האומה החי, אינם יכולים לוותר על ריבונות האומה ועל זכותה לנהל את ענייני הארץ, לוותר לטובת מישהו אחר, שכן אנו כולנו, ריבונות ארצנו רק הופקדה בידינו ע"י הדור הקודם, הננו רק אפוטרופסיה הזמניים. הדור הבא יטול אותה מידינו ויעבירה כלפיד בוער לדור שאחריו. אי־אפשר, איפוא, לחלק דבר שלא ניתן להעביר את הבעלות עליו..."

בשנה שחלפה פירסמו כמה וכמה עיתונים מערביים ידיעות, לפיהן היו לסמרקובסקי ולכמה אישים אחרים מפעילי 1968 מגעים פוליטיים עם נציגי ההנהגה המפלגתית או הממלכתית של בריה"מ. מעובדה בלתי־מאושרת זו הסיקו במערב מסקנות מרחיקות לכת, ועל המצב בצ'כוסלובקיה החלו מסתכלים מבעד למשקפיים ורודים. אינני בטוח, שסמרקובסקי עצמו היה מאשר את המעשה שאעשה, אך נדמה לי, שאם כבר נכשלו הנסיונות לשמור בסוד את כל הפרשה, מוטב לומר עליה מילים מספר.

אני יודע על ביקורה של אישיות סובייטית אצל מדינאי צ'כוסלובקי, או ביתר דיוק: עסקן ציבורי. הביקור נערך בסוף שנת 1972 והנציג הסובייטי ביקש לקבל תמונה על המצב האמיתי ועל הלכי־הרוח בארץ, וכן על מידת הפופולאריות שנהנים ממנה מדינאי שנת 1968. במרוצת שנת 1973 נערכו אצל יוסף סמרקובסקי כמה ביקורים מטעם חוגים פוליטיים סובייטיים מסויימים. סמרקובסקי עצמו היה משוכנע, כי זוהי יוזמה של הדרגים הסובייטיים העליונים — ועל פי אמונתו זו גיבש את גישתו לכל הפרשה. מטעמים מובנים לא אפרט כאן, באיזו צורה ובאמצעות מי נערכו המגעים. מן הדין יהיה גם לציין, כי רבים מידידיו של סמרקובסקי חלקו על דעתו בדבר מקור המגעים, וממילא גם על האופטימיות שלו, קראו לו לגלות זהירות והצביעו על כך, שלא מן הנמנע הוא, שהמדובר בפרובוקציה משטרתית או בפעולה, שמטרתה היחידה היא „מיפוי" ההשקפות והמצב בארצנו לשם התוויית גירסות שונות של התפתחות העתידה בצ'כוסלובקיה.

באביב 1973 הצהיר הצד הסובייטי — בשם זה אכנה את האדם או האנשים, שדנו עם סמרקובסקי — שיש לו אמון מלא לסמרקובסקי והתבטא ברוח ביקורתית מאד על המצב הפוליטי, על הנורמליזציה והייצוב בצ'כוסלובקיה. הוא הצהיר, כי ידוע לו היטב, שהחוגים הפרו־סוציאליסטיים הפעילים ביותר הוצאו משורות המפלגה הקומוניסטית ושהאנשים, שניצחו על גירושם, רבים מהם אינם ראויים להיות חברי המפלגה, הינם משתפי־פעולה לשעבר מימי הכיבוש הגרמני, וזעיר־בורגנים ובעלי מלאכה לפי השקפותיהם.

בראשית הקיץ של שנת 1973 הציע הצד הסובייטי ביוזמתו, שסמרקובסקי ינקוט צעד כלשהו, למשל, שיכתוב מכתב לברז'נייב, כיוון שניתן לצפות, שהמוסדות הפוליטיים הסובייטיים ידונו מחדש בבעיה הצ'כוסלובקית.

ביולי 1973 אכן כתב סמרקובסקי מכתב ארוך לל. ברז'נייב. הנוסח הצ'כי של המכתב משתרע על 6 עמודים במכונת כתיבה. הוא פותח בהעלאת זכרונות על פגישתו האחרונה של סמרקובסקי עם ברז'נייב חמש שנים קודם לכן; המחבר קובע, כי לא חל שינוי בהשקפותיו הסוציאליסטיות וכי הוא עוקב בסיפוק אחר המדיניות הסובייטית החותרת להפגת המתיחות. הוא מודע לכך, שמדיניות זו נתקלת בהכרח במכשולים גם בבריה"מ גופא, וכי הכוחות המתנגדים למדיניות זו זהים עם הגורמים, שבהשפעתם הוחלט בזמנו על הפתרון הצבאי של הבעיה הצ'כוסלובקית. סמרקובסקי חיווה דעתו, כי מדיניות הפגת המתיחות של ברז'נייב אינה יכולה להצליח בלי פתרון הבעיה הצ'כוסלובקית. הוא כתב, שאינו רוצה לעצום עיניו מפני ראיית אי־אלה הישגים כלכליים של משטר־הוסאק, אך עליו לציין, כי הבעיות הראשיות והחמורות ביותר של החברה הצ'כוסלובקית לא באו על פתרונן, בהווה וגם בעתיד הן תהיינה מקור מתמיד של מתחים וסכסוכים והן גורמות לחוסר־יציבותו הפנימית הניכרת של השלטון בצ'כוסלובקיה. על סמך מספר דוגמאות (למשל, התערוכה במלאת 50 שנה לבריה"מ) הדגים סמרקובסקי, כיצד המדיניות האווילית והפרימיטיבית יוצרת ומחזקת הלכי־רוח אנטי־סובייטיים ואנטי־סוציאליסטיים. סמרקובסקי ציין, כי צ'כוסלובקיה דהיום אינה בת־ברית מהימנה של בריה"מ, היא החוליה החלשה ביותר בברית הארצות הסוציאליסטיות, והביע דעה, שהדרך היחידה לשינוי המצב ולתיקונו היא פתיחת מו"מ בהשתתפות נציגי בריה"מ, אישים משנת 1968 והקבוצה השלטת עתה.

הנוסח הרוסי של המכתב הועבר לברז'נייב בכמה דרכים. כאן אציין שתיים מהן. המזכיר הכללי של המפלגה הקומוניסטית האיטלקית, א. ברלינגר, נתבקש ע"י סמרקובסקי לתווך בהעברת המכתב לידי ההנהגה הסובייטית ולתרום בכך לעריכת המו"מ המוצע. במכתב הלוואי לברלינגר הצביע סמרקובסקי על כך, שלפתרון הבעיה הצ'כוסלובקית נודעת חשיבות מרובה גם לגבי המפלגה הקומוניסטית האיטלקית וכל התנועה הקומוניסטית. סמרקובסקי הסב את תשומת ליבו של ברלינגר בתוקף רב אל חומרת המצב בצ'כוסלובקיה והזהיר אותו, שייתכן שבעתיד הקרוב יהיה כבר מאוחר להציל את האופי הסוציאליסטי של המהפכה שלנו.

ככל שידוע לנו, שני המכתבים הגיעו לידי המפלגה הקומוניסטית האיטלקית והיא העבירה אותם, יחד עם המלצותיה, להנהגה הסובייטית. תגובת ההנהגה הסובייטית על יוזמה איטלקית זו אינה ידועה לנו בפראג, לפי שעה. סמרקובסקי עצמו הביא העתק של הנוסח הרוסי של המכתב לשגרירות הסובייטית בפראג, וביקש להעבירו ללא שהיות ליעדו. מזכירו של השגריר הבטיח שהמכתב יישלח מייד למוסקבה. אולם מקץ ימים מספר צילצל בביתו של סמרקובסקי שליח של משרד החוץ הצ'כוסלובקי ומסר לו מעטפה שמנה. היה בה מכתבו של סמרקובסקי לברז'נייב, יחד עם מכתב־לוואי קצר על נייר רשמי של משרד החוץ, ושם החתום עליו לא ניתן לזיהוי: „במצורף הננו מחזירים לך את מכתבך, שנמסר לנו ע"י הנציגות של ברית־המועצות".

בספטמבר 1973 שלח סמרקובסקי את הנוסח הצ'כי של מכתבו לד"ר הוסאק, לידיעתו. במכתב־לוואי קצר ציין סמרקובסקי, כי הוא ביקש לשמור בסוד גמור על תוכן המכתב. אולם המכתב עבר את ידיהם של מספר בלתי־ידוע של עובדי משרד־החוץ, ולפיכך אין סמרקובסקי נושא באחריות לניצולו האפשרי לרעה. בסיום המכתב השמיע סמרקובסקי מחאה נמרצת נגד רשימת „הספרים האסורים", שעל קיומה נודע באותה עת (אכתוב עליה בהקשר אחר). עד יום מותו לא זכה סמרקובסקי לתשובה כלשהי מד"ר הוסאק.

קשה לומר, מה היו ההדים שעורר במוסקבה מכתבו של סמרקובסקי. הוא עצמו טען, כי איש הקשר שלו מסר לו, שהתגובה היתה חיובית מאד ויש לצפות לצעדים מוחשיים בחודשים הקרובים.

סמרקובסקי הסתלק ושאלות רבות, שהייתי רוצה להציג לו, תישארנה ללא מענה. קשה לדעת, אם אי־פעם ייוודע לנו מה היתה התכלית והמשמעות האמיתית של המגעים שלו בשנת חייו האחרונה. דבר אחד אינו מוטל בספק: סמרקובסקי פעל לפי ההכרה הפוליטית העמוקה, שצעדיו עשויים להביא לתועלת פוליטית כלשהי ולהועיל לעמו המיוסר. מעשיו לא הודרכו ע"י מטרות או שאיפות אישיות כלשהן.

מן הדין יהיה להוסיף, כי יוזמתו האחרונה, המכתב לברז'נייב, עוררה בקרב ידידיו ומכריו תהודה מעורבת. יש אשר קידמו בברכה נלהבת את המכתב, אחרים היו ספקנים, והיו אף שראו את שיגור המכתב כחסר־תכלית ומזיק. אולם כך קורה בחברה דמוקראטית, וסמרקובסקי היה מדינאי דמוקראטי, שתגובה זו לא עוררה בו תמיהה או הרגשה של אי־נוחות.

סמרקובסקי הסתלק ואצלנו נשאר אחריו חלל ריק. ואנו מציגים לעצמנו את השאלה, מי יבוא במקומו ומי יטול לידיו את הלפיד שהוא נשא?

מכתב רביעי

על משפטים פוליטיים ואסירים פוליטיים

מסתבר, כי דינם של המשפטים הפוליטיים למלא תפקיד מיוחד במינו בהיסטוריה הצ'כוסלובקית שלאחר המלחמה. טיהור שמם של הקורבנות החפים־מפשע של משפטי שנות ה־50, התביעה למצוא את האשמים ולהביאם לדין ושאלת האחריות הפוליטית למשפטים, מילאו תפקיד של תמריץ לתמורות החברתיות בשנות ה־60 וקרוב מאד לוודאי, שתפקיד דומה ימלאו גם המשפטים הפוליטיים של שנות ה־70.

הגל החדש של המשפטים הפוליטיים שלנו, יש לו כמה קווי־אופי מיוחדים: בהשוואה עם שנות ה־50, מספרם הכולל של הנפגעים קטן יחסית (קשה לקבוע בדיוק את מספרם, כיוון שמשפטים פוליטיים רבים נערכו בבתי משפט מחוזיים, נפתיים או צבאיים, בלי שיינתן להם פומבי; אי־אלו „עבירות" פוליטיות נשפטו על פי החוק הפלילי והוצגו כתקיפת אנשים בתפקיד, ריגול, חבלה, מעילה — אולם אין ספק, כי מספרם של האנשים אשר בשנים 1969־1974 הועמדו לדין והורשעו נע בין 2000 ל־3000); פסקי־הדין אינם משתווים בחומרתם לפסקי דין משנות ה־50; בחקירה המשטרתית אין עושים שימוש באלימות (פרט למקרים יוצאי־דופן, כגון הכאתו של מנהיג הסטודנטים יירי מילר בעת חקירתו בברנו בנובמבר 1971); בתי המשפט משתדלים, לפחות כלפי חוץ, לעורר רושם של שמירה על רוח החוק. זוהי משימה קשה ביותר, למרות ניסוחם הגמיש ביותר של חוקינו, שכן על בתי הדין לדון אנשים שכל עוונם הוא, שביקשו להיות אזרחי המדינה, ברוח החוקה והחוקים בני־התוקף בארצנו.

המשפטים הפוליטיים נמשכים גם עתה, אם־כי מאז סוף שנת 1973 הואט הקצב שלהם ובולט לעין, שהחלטיותם ובטחונם העצמי של החוקרים, התובעים והשופטים התרופפו עד מאד.

במשפטים העתידים לא תינתן עוד לנאשמים זכות לבחור לעצמם באורח חופשי את סניגורם. חידוש זה הונהג בעקבות תיקון בחוק הפלילי, שאושר בקיץ 1973. על פיו, במשפטים פוליטיים אפשר לבחור בסניגור רק מתוך הרשימה המיוחדת המורכבת ע"י משטרת הבטחון מקרב עורכי־דין צייתנים במיוחד, שמותרת גישתם למה שמוגדר כ„סודות ממלכתיים" ו„סוד ממלכתי" הוא כל מה שנחקר ע"י משטרת הבטחון וכמו, הופכת ההגנה המשפטית מושלת. למעשה, מצ'כוסלובקיה ומעורכי דין שוב ירצה כמו בשנות ה־50, שישליטו ביד החוקרים והקטיגורים. (על הפקודה שיצאה ביוני 1974 ואסרה [illegible] בצ'כוסלובקיה מכתב גלוי לשכת עורכי הדין [illegible] בו הם שוללים את זכותם של עורכי־הדין

הצ'כוסלובקים לחוות דעה על מצב האסירים הפוליטיים בצ'ילה.)

מצבם של האסירים הפוליטיים בארצנו הוא גרוע. הם כלואים באגפים מיוחדים של בתי הכלא ומוחזקים בבידוד חמור. אסור להם לבוא במגע בינם לבין עצמם, או עם אסירים אחרים, שלא כפושעים הפליליים — רוצחים, שודדים, אנסים וכד' — אין להם זכות לניהול עצמי, אסור להם לצאת יחד לחצר הכלא או להתעמל יחד באוויר הצח (גם כאן הם מוחזקים בבידוד: מה יקרה, אם בעת משחק כדורעף יחליפו ביניהם ידיעות על המצב הפוליטי?!); הפעילות התרבותית מוגבלת לצפיה בטלוויזיה (אחת לחודש או אחת לששה שבועות, בתנאי בידוד — האסירים חייבים לשבת מרוחקים זה מזה).

הטיפול הרפואי בבתי־הכלא בלתי־מספק לחלוטין. בכלא־בור מטפל באסירים ד"ר סאדילק, שזכה בפיהם לכינוי ד"ר מנגלה. הוא פועל על פי החרשים של שווייק: אספירין, יוד, חוקן או שטיפת קיבה. בעיתונות העולמית פורסמה ידיעה על העיתונאי יירי הוכמן, אשר בקיץ 1974 לקה בכלא רוזין בהתקף לב. בלילה הועבר לבית־החולים של כלא פאנקראץ, אך לפי הוראת משטרת הבטחון הוחזר למחרת על גבי אלונקה, כשהוא משותק, ובכבלים, לתאו ברוזין. מן הראוי להזכיר מקרה זה בלי הרף לד"ר הוסאק

— הוא עצמו אסיר פוליטי לשעבר ברוזין — כיוון שבעיתונות שלנו לא נמסר דבר על הענשת האשמים או על פעולה לשכת הרופאים נגד רופאי־הכלא המתנכרים לשבועתם הרפואית.

בכלא־בור נאלץ לעבוד למעלה משנה גם העיתונאי קארל קינצל, אף ליום אחד לא הוכר ע"י הרופא כבלתי כשיר לעבודה. ד"ר סאדילק־מנגלה לא הירשה לו אף לשכב על דרגשו ביום שהיו לו כאבים קשים בגלל ליבי־הקיבה שלו. מייד לאחר ריצוי עונשו בספטמבר 1973 אושפז קינצל בבית־חולים למעלה מחודש, כה חמור היה מצב בריאותו!

למען הרגעת מצפונו של האדון המזכיר־הכללי־של־המפלגה נשלח לכלא לפרקים לשם ביקורת איזה סאדילק־מנגלה אחר, שבלי ספק יאמר לד"ר הוסאק, כי הדיווחים על מצב הבריאות החמור של האסירים הם מוגזמים. אי־לכך אצטט ממכתבו של מילאן היבל: „בשנתיים של החזקתי בבית הכלא נקבעו השינויים הבאים: [illegible] החריגה קטנה יחסית [illegible] — [illegible] בשתי דיופטריות [illegible] יות, איני רוצה לחשוב על התוצאות אם ההחשכה [illegible] תימשך בקצב [illegible] [illegible] 3 דיופטריות־שלוש, ועשמו [illegible] מפני סכנת עיוורון בגלל האור הקלוש בכלא...". אני אוסיף, מה שמילאן היבל בוודאי התקשה לכתוב מבית הכלא: איזה מסע היסטרי ניהלו כלי־התקשורת שלנו בגלל מצב בריאותה של אנג'לה דייוויס ובגלל תנאי מאסרה — הנוחים ביותר בהשוואה לתנאינו — בארה"ב! איני יכול לכנות אלא כסאדיזם קיצוני ופשע מודע, שמטילים על פרופ' מילאן היבל להשחיל חרוזים או נותנים בתא המואר באור קלוש. עם 10 ו־12 דיופטריות, בכלא שלך, אדוני המזכיר הכללי, ד"ר הוסאק! אני מקווה, שמכתב זה יגיע אל מחוץ לארצנו ויזכה לפירסום ובדיוות על גבי נייר ורוד — המיועד לצמרת המפלגה — יגיע בתירגום חוזר לצ'כיה אל שולחנך. כדי שבבוא היום, בשעת האמת, לא תוכל לטעון, שלא ידעת דבר על התנאים, בהם מוחזק בכלא ידידך הטוב לשעבר מילאן היבל.

על האסירים הפוליטיים מוטלות בכלא מיכסות־עבודה גבוהות משל העבריינים הפליליים (המדובר על פי רוב בעבודות כגון השחלת סיכות בטחון, תפירת כפתורים וכד') והעבודה היא כה מתישה ומטמטמת, שרובם לוקים בדלקת עיניים כרונית, בכאבי ראש ועיניים. אם אסיר אינו ממלא את מיכסת עבודתו, אוסרים עליו לערוך קניות במזנון הכלא, לקבל חבילות, ומטילים גם עונשים אחרים, כגון צינוק. אם התנהגות האסירים משביעה את רצון השלטונות, הם זכאים לקבל חבילת מזון במשקל 3 ק"ג, אחת לחודשיים. הקומוניסטים הצ'כוסלובקים שנכלאו בזמנו בבוכנוולד, מאוטהאוזן או אושוויץ, היו זכאים לקבל מדי חודש שתי חבילות מזון במשקל 3 ק"ג, ומשקל החבילה לא נבדק בקפדנות יתירה.

על פי התקנות החדשות (הבלתי־חוקיות, כמעט ככל הדברים הנעשים בבתי הכלא הצ'כוסלובקיים), אין נמסרים לאסירים בעת שחרורם אף המכתבים שקיבלו ממשפחתם, והם מושמדים יחד עם רשימותיהם של האסירים, שנרשמו בעת מאסרם. כיצד לא להיזכר בהקשר זה, כי בכלא הצארי יכול לנין לחבר את יצירתו הבסיסית, „התפתחות הקאפיטליזם ברוסיה", ואילו גראמשי רשם בכלא של איטליה הפאשיסטית מאות עמודים של מסותיו הפילוסופיות־מדיניות־תרבותיות! השלטונות חוששים, מסתבר, שבבוא היום יתפרסמו רשימות אלה ויהיו למיסמך מזעזע על מה שמתיימר להיות צ'כוסלובקיה הסוציאליסטית ובתי־הכלא הסוציאליסטיים.

לפני שחרורו מן הכלא חייב כל אסיר פוליטי לחתום על התחייבות־שתיקה ועל הצהרה, כי הוחזרו לו חפציו האישיים וכי בימי מאסרו זכה לטיפול רפואי נאות. כאילו לא ידעו אנשי השלטון, כי להצהרה כפויה אין כל משמעות משפטית!

כפי שקורה בדרך כלל, האמצעים שנוקטים השלטונות נגד הפצת תעודות מן הארכיפלג של בתי הסוהר הצ'כוסלובקיים אינם יעילים ביותר. אי־לכך מופצים בפראג ומוכנים „לדפוס" מיסמכים נוספים על המצב בבתי הכלא ו„סאמאיזדאטים" אחרים. המרכז האנטי־קומוניסטי של משטרת הבטחון בפראג יכול להתכונן: עבודה רבה מצפה לו.

אזכיר עוד ידיעה חשובה מן הארכיפלג הצ'כוסלובקי. ביום 6.12.1973 הגיש ד"ר מילאן היבל תלונה לד"ר הוסאק, על שבבית הכלא הוא נחקר בלי הרף ובחקירות אלה משתמשים אנשי משטרת הבטחון בפרוטוקולים בדויים ובעדויות מזוייפות של אסיר אחר, ד"ר שאמאליק, במטרה להניע את פרופ' היבל למסור עדות נגד ד"ר שאמאליק במשפטו של זה. כן הגיש ד"ר היבל תלונה למשרד התובע הכללי ודרש את חידוש משפטו, כיוון שבפסק הדין נגדו הפר בית־המשפט העליון את החוק. מחאתו זו מעניינת במיוחד (קודם כל מנקודת ראותן של הנהלות המפלגות הקומוניסטיות באיטליה ובצרפת), כיוון שמילאן היבל מציין בה, כי לאחר מאסרו ניהלו את החקירה בדבר מגעיו וקשריו עם מפלגות אלו לא אנשי משטרת הבטחון, אלא במישרין עובדי מנגנון המפלגה הקומוניסטית. ולא נתמלאה ההבטחה, שניתנה להיבל, כי הפרוטוקולים מחקירות אלו יצורפו אל פרוטוקול המשפט עצמו.

כיוון שהנני כותב בעילום שם, אני יכול להרשות לעצמי להשוות את המשטר שלנו עם משטר הקולונלים (עלון השלום). כיוון [illegible] משטרים [illegible] (לגבי השוואות מסוג זה הגיש מאד קשה הוסאק במקרה של משפט היו מחילים עליה את [illegible] באינטרסים של הסודות [illegible] זה גוררת אחריה [illegible] שנות מאסר [illegible] (צ'כוסלובקי) אין [illegible] התקשורת שלנו [illegible] מוחלטת [illegible] [illegible] 1973 לגבי אסירים [illegible] — [illegible] נמסר לפתע באלם ואילו

(המשך בעמ' 17)

אוטונומיה לערביי הגדה

מאת ראובן מרוז

לאחרונה יצא שר־החוץ יגאל אלון בהצעה לתת אוטונומיה מינהלית לערביי הגדה. מה פירושה של תכנית זו? מי יהיו מנהיגיה? אילו יחסים ישררו בין מנהיגותה של אותה אוטונומיה לבין ישראל, אש"פ וירדן? האין אנו מקימים גרעין למדינה שלישית בין הים למדבר?

חמדי כנען — תמיכה גלויה באש"פ

רשאד א-שאווא — מחלוקת עם הממשל.

שייח' ג'עברי — „והמשכיל יידום"

ערפאת הגיע לאו"ם עטור תהילה ונאם שם את נאומו הידוע. ההופעה באו"ם צריכה היתה להיות גולת הכותרת להישגיו המדיניים. בתום הוועידה, לאחר שהכל הכירו באש"פ ובערפאת — שואלים הפלשתינאים: — מה הלאה?

דומה שעל הפרק עתה — הקמת ממשלה פלשתינאית גולה ונסיגתה המוצהרת והפגנתית של ירדן מייצוג הפלשתינאים בגדה המערבית. מתברר מצעדיו התכססניים של המלך חוסיין, ומההצהרות הסותרות הנשמעות בדבר הקמת הממשלה הגולה, כי „ועידת רבאט" גרמה לתסבוכת מדינית שלא קל לצאת ממנה. סאדאת נאלץ עתה להסביר לקיסינג'ר, כי מוטב לחכות עד שיתפזר הערפל.

ההופעה בעצרת נתנה תנופה מדינית לארגוני החבלה והשמיטה את המושכות מידיה של מצרים. נראה כי דווקא בשלב בו עומד ערפאת בשיא הצלחתו המדינית — הופכת הצלחה זו לפח יקוש, למחסום בלתי עביר. למרבה הפאראדוקס, עוברת עתה היוזמה מידי אש"פ לידי ישראל וירדן. אש"פ ניטל את עצמו בעקבות ההופעה בעצרת כפארטנר לכל מו"מ. ההסכם הרופף שהושג בינו לבין המלך חוסיין ברבאט התנפץ על רקע הצהרותיו של פארוק קאדומי — יד ימינו של ערפאת, כי „פלשתין משתרעת על שתי גדות הירדן", ואחת ממטרותיו המוצהרות של הפת"ח הינה השתלטות על הגדה המזרחית וכינון שלטון פלשתינאי בירת־עמון. בכך סתם לעצמו אש"פ כל אופציה מדינית שהיתה קיימת באופן תיאורטי לניהול שיחות כלשהן עם ירדן או עם ישראל.

צעדיו המדיניים של המלך, נוכח החלטות רבאט, הפכו אותו לדמות מפתח בכל מה שקשור לייצוג הפלשתינאי. במקביל נערכים בישראל דיונים קדחתניים ביחס למתן אוטונומיה לתושבי הגדה; אוטונומיה שמטרתה להציג תכנית מדינית אלטרנטיבית הן לשלטון אש"פ והן לעובדת הסתלקותה הרשמית של ירדן מהזירה.

„משמעות האוטונומיה

את תכנית מתן האוטונומיה לשטחים — הציג יגאל אלון מספר פעמים. השרים פרס והלל החלו לאחרונה לקיים מגעים אינטנסיביים עם נכבדים, ומה שקרוי „מנהיגים", בשטחים, ואילו השר משה קול הפך למאיץ העיקרי של רעיון זה בממשלה. ידוע גם כי ח"כ דב זכין ניסה אף הוא לדחוף רעיון זה לפני מספר חודשים. שושבינים לרעיון אינם חסרים. אולם, מה מידת הריאליות שברעיון זה? האם לא איחרנו את הרכבת?

מהי משמעות המושג אוטונומיה? בלכסיקון אנו מוצאים: „סמכותה של מדינה שאינה ריבונית (לחלוטין) להסדיר בעצמה את ענייניה הפנימיים". ובמילים אחרות — הקמתה של יישות מדינית פלשתינאית ברצועה ובגדה, אשר תנהל את ענייניה הפנימיים בנושאים של חינוך, בריאות, סעד, מינהל מוניציפלי, כלכלה ומשטרה, אך שתהיה תלויה וקשורה לישראל בענייני חוץ, צבא, בטחון וכספים, כאשר גבולות היישות המדינית יהיו מוגנים ע"י ישראל.

למתן אוטונומיה — שלבים שונים; למן השלב של עצמאות כמעט־מלאה ועד לתלות כמעט מוחלטת במדינה המעניקה את האוטונומיה. מתן אוטונומיה, מכל סוג שהוא, לערביי השטחים, כרוך בכמה גורמים שלישראל למעשה אין שליטה עליהם:

א. הסכמת אש"פ לאותה אוטונומיה בשטחים. אנשיו עלולים, בדרך של איומים בטרור אישי, למנוע ממנהיגים בשטחים ליטול על עצמם את עול האוטונומיה ולקבוע את מידת יכולתם או רצונם לעמוד בפני הלחצים שיופעלו עליהם.

ב. הסכמתה של ירדן. צריך לזכור כי הדינר הינו מטבע חוקי בגדה. ירדן מהווה את הקשר היחיד והבלעדי של תושבי השטחים עם העולם הערבי. חקלאות השטחים תלויה לא במעט ברצון הקליטה של ירדן ובנכונותה לאפשר לחקלאים לשווק את תוצרתם למפרץ הפרסי. נשיאת דרכון ירדני מאפשרת לתושבי השטחים, שלכולם קרובים בגדה המזרחית, לנוע בעולם כרצונם.

ג. הסכמתם של אישים, נכבדים ומנהיגים ליטול על עצמם את הניהול האוטונומי של המדינה הפלשתינאית, שתוקם בחסות ישראל, מתוך ידיעה כי יהיה עליהם להילחם על מעמדם בירדן, באש"פ ואולי גם בהחלטות הפיסגה של העולם הערבי, שיראה בכך קוויזלינגיות ושיתוף־פעולה מובהק עם ישראל.

חוששני שמבין המיועדים ליטול על עצמם את עול האוטונומיה אין גם אחד (גם לא שייח ג'עברי מחברון) שיעז להילחם בכל הסובב אותו: בסביבתו, במשפחתו, בעמו — ובלבד שישביע את רצונה המדיני של ישראל.

מי הם המועמדים

בשיחות פרטיות עם מנהיגות השטחים נשמעות אמנם נעימות וזמירות אחרות, ואחדים אפילו מסכימים, כי אוטונומיה זהו שלב רצוי בדרך לעצמאות מדינית, המשוחררת משלטון אש"פ. כשאנו מדברים על מנהיגים, אנו מתכוונים לאותם ראשי־עיריות, חברי מועצות, ראשי־לשכות־המסחר, ראשי אגודות־הצדקה והמועדונים, שרים וסנאטורים לשעבר בחצר־הירדנית ואחרים.

ירדן לא עודדה, כל שנות שלטונה, את צמיחתם של מנהיגים פלשתינאים. לכל היותר, היא טיפחה את החצר ההאשמית. מספר נכבדים, אומרי־הן, היא ניסתה להפוך לראשי עיריות.

סקירה חטופה על אישיותם של המועמדים לניהול האוטונומיה תעיד כי למעשה אין, לדאבוננו, „עם מי לדבר":

חילמי חנון, ראש עיריית טול־כרם, נחשב לתומך גלוי של אש"פ, שלא יעז ללכת נגד התכתיבים של ארגוני החבלה.

חאג' מעזוז אל מצרי ראש עיריית שכם, הינו נציג משפחת אל מצרי הענקית בעיריה ונחשב לראש המשפחה. זוהי דמות פטריארכלית נכבדת, שלא תצא בגלוי נגד המלך הירדני. יש לראות בו אב־טיפוס למשטר הפטריארכלי שטיפחה ירדן. הוא מייצג משפחה עתירת נכסים שלא תסכן את נכסיה וקשריה עם ארמון המלך, בגלל הכבוד המפוקפק לעמוד בראש האוטונומיה בגדה. הדמות הדומיננטית במשפחה זו — יו"ר הפרלמנט בירדן לשעבר חכמאת אל מצרי, שהשמועה אומרת, כי שהה ברבאט בימי הוועידה ונשא ונתן עם ערפאת על הקמת ממשלה־פלשתינאית גולה ועל עמידתו בראשה.

תופעה זו, של „לחיות בשלום עם כולם", אופיינית למשטר המשפחה של ערביי ארץ־ישראל, כשנציג אחד של המשפחה שומר על יחסים עם השלטון הישראלי ונציג שני מתקרב לאש"פ, שמא עלולים אלה לעלות לשלטון ולפיכך יש לקשור בעוד־מועד את הקשרים המתאימים. נמצא איפוא שלא חכמת אל מצרי, ולא חאג' מעזוז אל מצרי ואף לא חמדי כנען, שכבר מזמן ניתק קשריו עם המלך ונטה בגלוי לתמוך באש"פ, יהיו עמודי התווך של אותה אוטונומיה.

בהגיענו לרמאללה, אנו מוצאים בראש העירייה את התובע הכללי לשעבר — כרים חלף הנוצרי, צעיר לאומני מבריק, עתיר נכסים, בעל המסעדות המפורסמות ביריחו ובעל מטעי פרי־הדר. כרים חלף מבקר בגלוי את השלטון הישראלי ומצפה ליום בו תעזוב ישראל את הגדה.

בבית־לחם ובית־סחור המצב אינו טוב יותר. שם אין מוצאים מועמדים רציניים שניתן לשאת ולתת עימם במישור המדיני. בבית־לחם עומד בראש העיריה נוצרי, מורה לשעבר, נציג של שכבת הסוחרים והמעמד הבינוני. ספק אם איש כמוהו יילחם את מלחמת ישראל למען אוטונומיה.

נותר איפוא השייח החברוני אל ג'עברי, האומר במפורש, כי „המשכיל בעת ההיא יידום", וטוען (כמו סאדאת) שיש להמתין עד שיתפזר הערפל שיצרה ועידת רבאט.

בירושלים המצב מסובך עוד יותר. המנהיגות העירונית מתרכזת סביב „המועצה־המוסלמית־העליונה", לשכת־המסחר „והמקאצד־אל־חיריה" (אגודת הצדקה המנהלת בתי־חולים ומרפאות) ובידם כוח כלכלי רב. החלטותיה של המועצה־המוסלמית, העויינת את ישראל, ידועות. מריבותיה עם השייח' אל ג'עברי על ענייני יוקרה ומדיניות אף הן ידועות. במועצה משמשים אנשי המלך ואנשי אש"פ בערבוביה.

גם מנהיג מתון כביכול, כמו עורך־הדין עזיז שחאדה, נתגלה במשפטי קאמצי כקיצוני שבקיצונים. אישיות רצינית אחרת, האנג' ראשאד א שאווא מעזה, ידוע בביקורתו על דרכי ניהול העיריה ומחלוקת שוררת בינו לבין הממשל הצבאי. גישתו הלאומנית והפרו־האשמית ידועה, והוא עזב את תפקידו בעיריה על רקע של נסיון הממשל לספח את אחוזת הפליטים שאטי לתחומי העיר. דבר שנגד את מדיניות ארגוני־החבלה ומדינות ערב, שכוונתן היתה להנציח את מצב „הפליטות" של התושבים במחנות.

עניני רפואה וחינוך

נראה איפוא, שהכתובת להקמת האוטונומיה בשטחים אינם אותם ראשי ערים ונכבדים. ישראל ניסתה עוד קודם לכן לגשש בעקיפין וישירות — עד היכן יהיו ערביי השטחים מוכנים לשתף עימה פעולה בנושא האוטונומיה. הואיל ותגובתם הפומבית והשלילית של אותם נכבדים היתה ידועה מראש — ניסה הממשל־הצבאי להעביר בהדרגה את ניהולן של הפונקציות המרכזיות בגדה לידי ערבים אחרים. הממשל החל בנושאים מקצועיים ולא מדיניים; הוא העביר את ניהול ענייני הרפואה בשטחים לידי רופא ערבי מרמאללה. הממשל ניסה ללכת באותו קו גם בתחום החינוך ולמנות מעין מנכ"ל ערבי לענייני חינוך.

בשלב זה נכווה הממשל ברותחין. ייתכן שכוונתו, מרחיקת־הלכת, נתגלתה. על כל פנים, ערביי הגדה התנגדו לכך שאישיות פדאגוגית בעלת שיעור־קומה תנהל את ענייני החינוך. הם ראו בכך נסיון לשחק את המשחק הישראלי.

הפשרה — הקמת מעין מרכז פדאגוגי, ומינוי אישיות ערבית כמנהל המרכז, אך לא כמנכ"ל (כפי שהדבר נעשה בנושא השירותים הרפואיים). לחצים מצד החצר הירדנית, החוששת לאבדן השפעתה — לא איחרו לבוא, ובהם התביעה ששני אישים אלה יתפטרו מתפקידם. כך שגם נסיון עקיף זה, להקים את האוטונומיה בצורה זהירה, לא ע"י מדינאים ופוליטיקאים, אלא ע"י טכנוקראטים — נכשל נוכח לחצים מצד ירדן ואי־נכונות לשיתוף פעולה מצד האוכלוסיה.

פיקוד „צמוד"

את כשלונה של ישראל ניתן להסביר בכך שהשלטונות ביקשו להקים את מסגרת הממשל העצמי בשטחים בפיקוח ישראלי צמוד. לכך לא היו הערבים מוכנים. אותם פקידי ממשל ישראלים, אולי בגלל חישובים אישיים קטנוניים, לא יכלו להרחיק ראות ולוותר על השררה שניתנה בידם, ולהפעיל שלטון של האוכלוסיה. על מנת להצדיק את מדיניותם זו, הם פיתחו תיאוריה, שקיבלה את ביטויה המובהק ברב־שיח שהתנהל באוניברסיטת ת"א — ביטא אותה מנכ"ל משרד ההסברה ומי שהיה יועץ לענייני ערבים בשטחים, דוד פרחי, שטען כי אי־אפשר לגבש מנהיגות, כי „בשטחים" לא היתה נכונות לדון ולעסוק במאקרו־מדיניות של „צומוד". תחילה „צומוד" שלילי ולאחר־מכן „צומוד" חיובי (צומוד — דביקות ואי־נטישת הארץ). מובן מאליו שציבור ערבי המכבד את עצמו ושיודע איזה לחצים יופעלו עליו — לא היה מוכן להופיע כקוויזלינג בעיני עמו, כפי שהממשל־הצבאי ביקש שיופיע. אבל משום מה לא צויין באותו רב־שיח איך הפר הממשל הצבאי באופן שיטתי את נסיונותיהם של ראשי העיריות וחברי לשכות המסחר להתארגן ולהתגבש באופן עצמאי, כדי ליצור ולגבש גרעין של מנהיגות בשטחים, שלא תוכר בעולם הערבי כמשתפת־פעולה מובהקת עם ישראל.

נכבדי השטחים הבינו אינסטינקטיבית שאש"פ אינו מייצג אותם, ושמן הראוי יהיה להקים גוף מדיני עצמאי שיוכר ע"י מדינות ערב כארגון יציג.

התיאוריה שעמדה מאחורי התנגדות זו של הממשל הצבאי היתה, שלאחר שיתארגן ויתגבש גוף זה — לא תהיה לישראל כל שליטה עליו והוא, במוקדם או במאוחר, יפול טרף לתכתיב הפוליטי הקיצוני של ארגוני החבלה, תכתיב שיהיה מלווה גם בטרור אישי (טענה הגיונית כשלעצמה). גם את הנסיון להתגבשות פוליטית סביב הקמת האוניברסיטה הפלשתינאית בגדה — סיכלו השלטונות. עתה מבקשים כמה ממעצבי מדיניות זו לרחוץ בניקיון כפיהם ומצהירים בסימפוזיונים שהמנהיגות בשטחים היא שמיאנה לעסוק במאקרו־פוליטיקה.

נראה, איפוא, כי במצב השורר היום אין סיכוי רציני להקמתה של אוטונומיה בשטחים.

כשיתפזר הערפל שהקימה רבאט; כשייחלש כוחו של אש"פ, שלו נתונה כיום עיקר התמיכה בשטחים; כשיסיר המלך את התנגדותו לאוטונומיה, או כשזו תוקם בשיתוף־פעולה עימו — תצליח ישראל עם הרבה טאקט וסבלנות ואגב הימנעות מהתערבות ישירה — לאפשר למנהיגות המשותקת, הרדומה בשטחים, להתגבש, לאזור כוח וליצור כאילו ביוזמתה היא מעין משטר אוטונומי שלא יוטבע עליו חותם של שיתוף פעולה עם ישראל.

שאלה אחרת היא: האם באמת מעוניינה של ישראל הוא להקים בשטחים משטר אוטונומי, שהינו למעשה הגרעין להקמתה של מדינה שלישית בין הים למדבר.

משמרת עם אנשי המדור המרכזי- הבולשת של ת"א

מאת משה אורן

זאת לא חכמה גדולה לקלל את החוק, במיוחד כשהחוק לא שומע. האזרח הישראלי הממוצע הוא שומר חוק מאין כמוהו („המצב הבטחוני" מחייב). אך משום מה תמיד נדמה לו כי החוק נמצא בעקבותיו. אם לא בדרכו ממש. מקללים את החוק כשרמזור נתקע באדום. מקללים את ה„רפורט' על מגבי המכונית. מקללים את החצי השני של אגרת הטלוויזיה. מקללים את מס-הכנסה ואת מה לא, בעצם... הצבר החמוד והעוקצני, כך אומרים, יודע להיות גיבור בשדה הקרב – אבל בבית אימת החוק נופלת עליו. אז מה נשאר לעשות? – מקללים!

וכך קרה שערב אחד החלטנו לסטות מן הנוהג המקובל ולקפוץ לביקור בצידו השני של המתרס, אצל אנשי החוק בכבודם ובעצמם. ומדוע לא להתחיל מהצמרת, מהעילית: אנשי „המדור המרכזי" של משטרת תל-אביב. או כפי שמכנה זאת הרחוב: „הבולשת". כאשר תשאל את מפקח שלמה מויאל, הבוס של משמרת-הלילה, מהי הבולשת, הוא יבקש ממך להפנות את השאלה לעבריין הראשון שנמצא בדרך. „הוא כבר יידע מה לענות", מחייך מויאל. כאילו רצה לומר: „אם רק לא ישאיר פס' לשמע השם בלבד..."

סיור דיזנגוף

השעה 21.30: חדר התדריכים בבניין המטה המשטרתי. משמרת הלילה מתאספת. ביחידתו של מפקח מויאל [illegible] איש (ג. מצל לתקן). מויאל מגדיר לכל אחד מאנשיו את יעדו ותפקידו ללילה: „היתה פריצה של 15,000 ל"י בטחנון מטריות באיזור המרכזי-המסחרי; מבקש להקדיש תשומת-לב מיוחדת לאיזור הזה... ראו את פ. מסתובב בחצר של בית בסלונו. הוא עובד עכשיו עם האחים ג. וחבורת ש.; סביר שיגיע לשם לסיור נוסף לקראת ביצוע. אנחנו נציב מארב על החצר כל הלילה, במטרה לתפוס אותו על חם... עבריינים מוכרים מסרדס-כץ שרואים להסתובב ברחוב ז'בוטינסקי, לעצור ולהביא למטה בלי הרבה ויכוחים. הם יקבלו הסברים כאן, במטה... יש הרבה גניבות בנושא לוחיות-הרכב, לשימוש ברכב גנוב. ואת נקודה למחשבה בשבילכם. איש מתחנת-דלק בראשון-לציון דיווח על „כרמל דופס' עם מספר זיהוי לא ברור, 3—257, שהחליפה בכביש הראשי ל-406—324. תרשמו לכם את המספרים ולפקוח עין בכיוון הזה. יש שאלות?"

21.50: יוצאים לדרך. אנשים בבגדים אזרחיים בשורת מכוניות אזרחיות. הצוות של מפקח מויאל כולל את רב-סמל יצחק עמר ליד ההגה ושוטר בן-משה במושב האחורי. בן-משה מביא איתו „עוזי". בדיקת קשר. כל תחנות הרשת עונות לפי הסדר. עמר אומר: „אנחנו מתחילים מסיור דיזנגוף". „סיור דיזנגוף" עובר בנסיעה איטית לאורך שדרת בתי-הקפה העמוסים של הרחוב. מטרתו לזהות את „הפנים המוכרות" של המקצוע, על מנת לקבל תמונה כללית על מי שאיננו נמצא בפעילות הלילה. „לכל עבריין", מסביר מויאל, „ישנו בית-הקפה שלו והחבורה הקבועה. אנחנו מכירים את כולם. הם מכירים אותנו". עמר מסמן את האנשים אחד אחד. כמה מהם אפילו מחייכים כשהמכונית עוברת על פניהם. אחרים משתדלים להפגין שאינם מתייחסים לעצם קיומה. ליד קולנוע „אסתר" מזהה עמר צעיר במרכזה של חבורה בקפה קטן: „תביט עליו. לפני שבוע הוא חטף כדור בגב ולא הפסיק ליילל שהוא הולך לגמור. אז הבחור חי וקיים, למרות הכל"...

טעות בכתובת

22.53: המכונית הגדולה ממשיכה לתור את רחובותיה הריקים של צפון העיר. מויאל אומר: „זה הולך להיות לילה יבש". הוא נולד ביפו וגדל בשכונה שהיתה כבר אז מרכז לסחר בסמים. היום הוא נותן הרצאות בנושא זה, ומגלה בו בקיאות לפרטי-פרטים. חלק רב מנסיונו בנושא המיצע, הוא מספר, נרכש בשנים בהן עבד כאיש המודיעין הצבאי בעזה. עמר בא מבית-שאן. הוא שוטר ותיק, מאלה שזוכרים הכל ורואים הכל גם כשהם על ההגה והמכונית חוצה את העיר בתשעים קמ"ש. בן-משה גדל ברחוב של „יש (זוכרים את הסרט?) והוא שוטר מתחיל, בצעדיו הראשונים. יש להבדיל, כמובן, בין מתחיל במשטרה ומתחיל ב„מדור המרכזי"... ועכשיו מגיעה קריאה מה„מיקר" (מטה המשטרה). אזרח הודיע טלפונית שפורצים למכוניות מתחת לביתו. הקריאה הגיעה ברמת-אביב, עמר לוחץ על דוושת הגאז ומתחיל לחתוך רמזורים ב„מרוס" דרך-קבע. נכנסים לרחוב האוניברסיטה. מויאל יורד רגלית ושולח את בן-משה מצידו השני של הרחוב. עמר ממשיך עם הרכב למקום ה„אירוע", בשטח המדור. ליד בניין קומות בשיכון עומד צעיר ושורק למישהו או מישהי בקומה הרביעית. אחר כך הוא פונה ללכת. בפינת הרחוב עוצר אותו מויאל. בן-משה מצטרף מאחור. מחליפים כמה מילים. חיפוש קצר על הגוף. הצעיר לא מבין במה העניין. הוא בא לקרוא לחברה שלו ומסתבר שהיא איננה בבית. „בפעם הבאה כדאי לך לא להסתובב פה בין המכוניות, בשעות כאלה", מציע מויאל. מסתבר שהבחור „נקי".

מהו המדור המרכזי?

רב-פקד יעקב פרנקנטאל לא יצא לראות את „העוקץ" הלילה. השעה 20.00 וסגנו של ראש המדור-המרכזי עדיין יושב במשרדו. זהו יום עבודה נוסף במטה משטרת תל-אביב; יום שהחל ב-06.00 בבוקר ונמשך עד לשעה זו ללא הפסקה. יום ככל הימים. „יש לי כרטיס וגו'", אומר פרנקנטאל: „אבל נצטרך לוותר עליו גם הפעם... אני לא סובל יציאות חפוזות. כשמגיע סוף-סוף היום בו אפשר לצאת לבילוי של לילה עם האשה, אני רוצה לעשות את זה כמו שצריך. אני נוטה להפוך כל הזדמנות נדירה שכזו למאורע של ממש, לחג קטן עבור שנינו".

שאלה: מר פרנקנטאל, מהו המדור-המרכזי?

רב-פקד פרנקנטאל: יחידה זו, ששמה המדור-המרכזי, הוקמה בשנת 1959 ע"י עמוס בן-גוריון, אשר סיפק גם את מרבית השמות לאגפיה השונים. אנו בנויים, למעשה, משתי יחידות: מפלג 1, שהוא המפלג הבכיר; ומפלג 2, שטיפוסו באמצעי-עזר. פעולתו של מפלג 1 אופרטיבית וגלויה. מפלג 2 היא יחידה סמויה שמטרתה איסוף אינפורמציה. שני המפלגים כפופים לראש המדור-המרכזי, סנ"צ ארמאן לוי. סגן-הניצב כפוף ישירות לראש ענף חקירות במשטרת ישראל.

שאלה: כיצד פועל מפלג 1 תחת פיקודך?

רב-פקד פרנקנטאל: במפלג שלנו אנו שוב מוצאים חלוקת משנה ל-4 מחלקים: מחלק רכוש, שהוא המחלק הבכיר; מחלק סמים ומוסר; מחלק תשאול ומחלק מודיעין-איסוף. המחלק הבכיר מטפל בבעיות רכוש, ועקב כך בפריצות, גניבות, מעשי-שוד וכיו"ב. מחלק סמים ומוסר מורכב משתי יחידות: האחת עוסקת בנושא הסמים, בין השאר בדרך של תצפיות, מארבים, סריקות וחיפושי-פתע. היחידה השניה מטפלת בסרסורים לזנות, הימורים [illegible] למיניהם. ומחלק תשאול מכוון להשגת שיתוף-פעולה עם חשודים בעבירה על החוק, [illegible]. מחלק מודיעין-איסוף כשמו כן הוא, ועיקר עבודתו בהשגת מידע, [illegible].

שאלה: במספר מילים, מר פרנקנטאל, מה מבדיל בין שוטר מהשורה לאיש המדור-המרכזי?

רב-פקד פרנקנטאל: ובכן, אין כל הבדל במשכורת. יש הבדל בשעות העבודה, שאינן קבועות אצלנו. ואינן מוגבלות בזמן, במידה שיש צורך להמשיך בביצוע. אצלנו „נצמדים" לבעיה עד שהיא מגיעה לפתרונה. גם אם זה מחייב עבודה מסביב לשעון. הבדל נוסף ניתן למצוא בקיומה של רוח-יחידה. האנשים שלנו הם מתנדבים העוברים מבחנים מיוחדים על מנת לקבוע את מידת התאמתם לתפקיד. והתפקיד מחייב לעיתים פעולה כבודדים, הדורשת את כל היוזמה והתושיה שאדם מסוגל להפעיל. מכאן, שהאנשים הנשארים אצלנו לאחר הסלקציה, הם טיפוסים מיוחדים. ואלה מרכיבים יחידה מיוחדת, עם אווירה וגאווה המיוחדת לה בלבד. או אם להגדיר זאת בקצרה: האנשים שלנו חיים את התפקיד, נושמים אותו, אוהבים אותו.

ותאמין לי, עם אנשים שיודעים לאהוב את העבודה כמוהם — זה פשוט תענוג לעבוד.

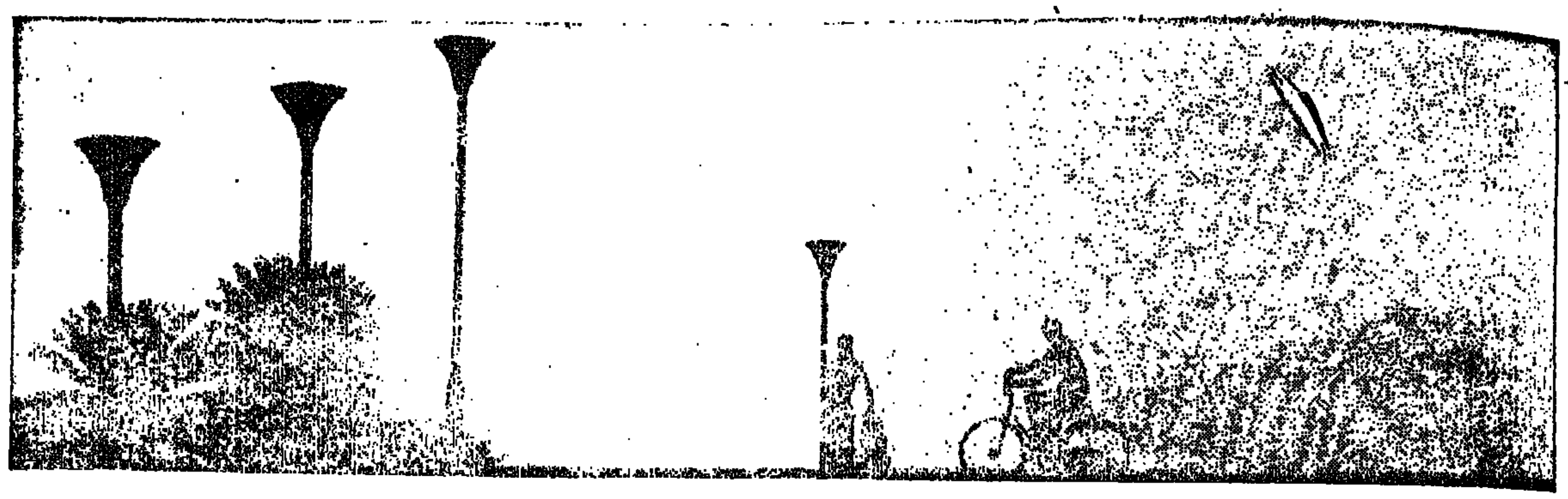

עמר חוזר עם הרכב. הוא מצא סימני פריצה בשתי מכוניות. מישהו הבהיל אותם באמצע המעשה והפורצים הימו רגליים. לא עושה רושם שהספיק לקחת הרבה. יוצאים לסרוק את הרחובות הסמוכים. „איחרנו את הרכבת", מסכם עמר בדרך חזרה לתל-אביב. הדיווח למוקד הוא „חיובי" בנוגע לביצוע; „שלילי" בנוגע לפורצים.

הוראק'ה בטיילת

23.20: „אצלנו, אתה מבין, זה לא „מקלאוד" או „חמש אפס", בטלוויזיה יש לך חצי שעה לסגור את העניין ולהצליח; אין ברירה. אנחנו יכולים להתחיל אירוע הלילה, להמשיך עם זה בבוקר ולהיכנס ללילה הבא ללא הפסקה – מבלי להתחייב לשום דבר בנוגע לתוצאות. מי שמחפש הצלחות מהירות איננו האיש המתאים לעבודה שלנו. כאן צריך הרבה מאוד סבלנות".

ליד בניין „אוהל" הישן עוצרים שני צעירים מבני-המיעוטים ומבקשים תעודות. בן-משה רושם את הפרטים על מכסה המנוע, לאור הפנסים. „כשאתה רושם אתה נמצא בתנועה", מסביר מויאל. „פעם בוצע שוד בירושלים. השיטה, הנתונים ותיאורו של המבצע התאימו בדיוק לעבריין מוכר אצלנו, „הג'ינג'י". בדקתי אצלי ברשימות ומצאתי שבאותו לילה עליו מדובר, רשום אצלי שנתקלתי בג'ינג'י; כולל השעה, המקום וכל הפרטים האחרים. ככה שהוא הצליח לקבל ממני „אליבי" מושלם — וירושלים היתה צריכה להתחיל לחפש לה חשוד אחר."

24.05: ביציאה מרחוב הירקון לאלנבי מזהה עמר „פיאט" עם מספר צבאי, כשליד ההגה גבר באזרחית. הוא מסובב את המכונה ונדבק לזנבה של ה„פיאט". מויאל מבקש לבדוק במוקד את רשימת הרכב הגנוב להלילה (רשימה זו מגיעה מדי יום דרך המחשב מירושלים) ומוסר את מספר המכונה. בינתיים נכנס ה„פיאט" לכביש הטיילת ומתחיל להגביר מהירות תוך עקיפה פרועה של הרכב שלפניו. „מתחילים את ההוראקה", אומר עמר ולוחץ על הגאז. לאחר רגעים מספר נכנסת ה„פיאט" להילוך איטי שרגיל. עמר עוקף וחוסם את מסלול נסיעתה ליד כיכר השעון ביפו. המוקד מדווח כי לא מצא את המספר ברשימת הרכב הגנוב.

הצעיר שעל ההגה לא מבין במה העניין. חייל במדים יושב במושב האחורי לצידה של נערה באזרחית, יוצא לעזרת חברו שליד ההגה. ה„בוס", הם אומרים, נתן להם את הרכב והם יוצאים לבלות ביפו. לצעיר ליד ההגה אין רשיון צבאי וכרטיס-העבודה אינו מלא. החייל טוען כי הוא הנהג של הרכב וחברו הוא נהג במילואים. מויאל מבקש מהחייל לעלות לרכב המדור. החייל מסרב. מויאל מזהיר אותו כי אם לא יעלה בטוב יצטרך להשתמש בכוח. החייל ממשיך לעמוד בסירובו ועמר מנסה להשתלט עליו בהיאבקות קצרה. החייל משתולל ועמר מתקשה לסגור על ידיו את האזיקים. לבסוף הוא נדחף למושב האחורי ועמר, שאיבד את שארית סבלנותו, נכנס ומתיישב לידו. מויאל עובר ליד ההגה ובן-משה נכנס למושב הקדמי של הרכב הצבאי. השיירה יוצאת בדרך למצ"ח (משטרת צבאית) בקריה. החייל מתייפח במושב האחורי. עמר מוציא סיגריה ותוקע אותה בפיו של הצעיר. הוא מצית אחת גם לעצמו. אחר-כך הוא מוציא את המפתח ומסיר את האזיקים. את שאר הדרך עושות שתי המכוניות בדממה.

הציץ ונפגע

01.15: בדרך חזרה מן הקריה מדווח המוקד על נסיון פריצה לדירה ליד אבן-גבירול—זמנהוף. עמר שובר לאבן-גבירול ומאיץ במכונה. דקה לאחר מכן כבר מדווחת חוליה אחרת של המדור כי החשוד נמצא בידה. „תהיה לך הזדמנות לפגוש את „המציץ" שלנו", מחייך מויאל. א.ד., המכונה „המציץ", תקוע במושב האחורי של רכב המדור, ואחד מאנשיו של מויאל מנסה להוציא ממנו פרטים בחקירה. החשוד מכחיש הכל ומוחה בתוקף על שנטפלים אליו.

מתברר כי אשה טילפנה למשטרה והודיעה כי גבר מנסה להיכנס לדירתה דרך המרפסת. מויאל שולח לבדוק אם ניתן למצוא סימנים בשטח. „זה אופייני ל„מציץ', שיטת המרפסת. הוא אוהב לשלב תענוג עם עסקים. כבר כמה פעמים תפסנו אותו על הצצה לחדריהן של נשים בלילה, או, רצוי יותר, למקלחת. כשהוא מגלה באותה הזדמנות שהבית ריק, הוא פשוט מנצל את הזמן לפריצה קטנה במקום... האדם הזה פשוט לא מסוגל להיפטר מהנוהג המגונה. ממש חבל".

02.35: השעות הקטנות בדרום העיר. המרכז-המסחרי שומם מנפש אדם ומאורות. עיר רפאים. עמר מכבה את הפנסים כשהוא עובר בסמטאות הצדדיות. ביפו, ליד הנמל הישן, אומרים שלום לבעל מועדון מקומי. הלילה ריק אצלו. „המיתון התחיל", הוא אומר, „אין קליינטים". במרכז עדיין עסקים כרגיל. עמר מזהה סוחר סמים מוכר בדרך לקיוסק פתוח. את בן זוגו ניתן לזהות רק במבט מקרוב. גם הוא סוחר בעל-שם בעולם הסמים המקומי. עמר טוען שהגבר השתנה פלאים: „עושה רושם שמשהו אוכל אותו. אולי הירואין". ליתר בטחון שואלים את הברנש לשמו. בן-משה מוציא את הפנקס ורושם. הכל נכנס לתיק, גם כאשר התיק נפוח.

בצומת אלנבי—הירקון מתגודדת חבורת זונות צעקנית. נעצרים להחליף מספר מילים, אוף-דה-רקורד. המוקד עולה על הרשת. פריצה ברחוב שרת 36. „לעזאזל, אנחנו רחוקים", מפטיר מויאל ועמר מזניק את הרכב בדרך לצפון העיר.

הפיחות הגיע

פרטים ממשיכים לזרום ברשת. הפורץ לקח איתו תיק „ג'יימס בונד" ובו שטרות רבים במזומנים, צ'קים ושטרות לפרעון. אחד מבני המשפחה רודף אחריו עם מונית; מוסר כי החשוד בורח ב„ואליאנט"... מויאל מתדרך את החוליות בשטח, ומתחיל לסגור נתיבי בריחה אפשריים. לאחר כחמש דקות בולמים ברחוב שרת. ניידת המשטרה המקומית עדיין לא הגיעה. „זה מתאים להם", מסנן עמר. ממהרים במדרגות לדירה. דלת הכניסה פתוחה והמשפחה כולה בפאניקה היסטריה. הפורץ חדר דרך חלון המקלחת (לאחר שעלה על המרזב), נכנס לחדר-המיטות של מר אלאלוף ואשתו, הוציא את המזוודה היקרה מתחת למיטת הזוג והתגלה רק כאשר עבר בסלון בדרכו החוצה מדלת הכניסה... מר אלאלוף, סוחר טקסטיל, נראה כאדם שעולמו חרב עליו בן-לילה. מויאל מגלה כי קשה להוציא מבני המשפחה סיפור הגיוני כלשהו. איש לא מסוגל למסור תיאור של הפורץ. יורדים לחזוב ומנסים לעלות בסריקה מהירה על סימנים שהשאיר הפורץ בדרכו למעלה. „עבודה מקצועית", פוסק מויאל, „אבל מה שמפתיע יותר הוא שזו לא הפעם הראשונה שדבר כזה קורה לאדון אלאלוף. האדם הזה מסרב ללמוד מהנסיון!" בן המשפחה חוזר בידיים ריקות מהמירדף במונית. כן, נדמה לו שזו היתה „ואליאנט". במכונית פנימה מסביר מויאל כי עם הנתונים שיש לו ביד זה כמו לחפש מחט בערימה של שחת. כך או אחרת, הוא מודיע לכל חוליותיו לפקוח עין על כל „ואליאנט" בשטח.

השעה 03.01 והמכונה פותחת בחיפושים באיזור כיכר-המדינה. מויאל מצית סיגריה נוספת ונשאר עם הפיסה ריקה. במושב האחורי משלים בן-משה פרטים על הפריצה בשרת 36. ליד ההגה מציץ עמר בשעונו ואומר: „הפיחות הגיע אל משפחת אלאלוף בשעה שלוש בבוקר".

1. מפקח שלמה מויאל מדגים: עצירתו של חשוד...

2. חיפוש כלי נשק על הגוף...

3. סגירת אזיקים על ידי החשוד...

4. מפגש עם מודיע...

רק שביל...

מאת חיים שור

„...לכל אדם יש בחייו שתיים־שלוש דמויות שיש להן השפעה עליו, השפעה על חייו, יכול להיות אב, יכול להיות מורה, יכול להיות ידיד טוב. ואולי לא זה ולא זה, שהרי את דמותו של בנימין נשאתי בלבי כמעט כל חיי מבלי שהחלפתי איתו שתי מילים, עד שבא אלי שבועות מספר לפני האסון בו נספה..."

בעצם, לא היכרתי את בנימין גלעד, איש בית־השיטה, שכונה בינג'י. כשבאתי לפני שבועות מספר לערב של מרכזי בתי־הספר של הקיבוץ־המאוחד, שהוקדש לספרו „רק שביל...", כפי הנראה לא הייתי בדיוק „שייך" לשם, שכן אהרון מגד שאל אותי, מתוך רצון לקבוע את „השייכות": „היית פעם חבר ב,מחנות העולים'?"

— לא, לא הייתי...

— היכרת את בנימין??

— לא בדיוק. נפגשתי איתו בסך־הכל פעמיים, בהפרש של 35 שנה...

— בשביל אדם כמו בנימין, זה לא מעט — אמר אהרון.

אולי. אהרון, שנשא את דבריו באותו ערב, סיפר שהיה יחד עם בנימין בקומונה של המחנות־העולים בת"א... אני מעולם לא נפגשתי עימו פגישה של „ממש" — פגישה שהיא שיחה, שהיא דין ודברים, שהיא מעין חשיפה של אדם, ולו רק מעט מזעיר. ובעצם, מהי היכרות? רק הדדיות? האם אי־אפשר להכיר אדם, שאינו מכיר אותך??

אמר אהרון מגד באותו ערב:

„לכל אדם יש בחייו שתיים שלוש דמויות שיש להן השפעה עליו, השפעה על חייו, יכול להיות אב, יכול להיות מורה, יכול להיות ידיד טוב".

ואולי לא זה ולא זה, שהרי את דמותו של בנימין נשאתי בליבי כמעט כל חיי, מבלי שהחלפתי עימו שתי מילים, עד שבא אלי שבועות מספר לפני האסון בו נספה, וביקש שארצה ביום עיון במעוז־חיים על „החינוך לקיבוץ". לא זיהיתי אותו אז, אך מעין חוש סמוי שלא נתן מנוח אמר לי שנפגשתי אי־פעם עם האדם הזה — אך לא זכרתי; נזכרתי בבינג'י, איש „המחנות־העולים", רק כשראיתי מסגרת שחורה בעיתון. בעים רוחי התיישבתי וכתבתי מכתב שהפניתיו למזכירות קיבוץ בית־השיטה, וביקשתי שימסרו את הדברים הכתובים למשפחה.

*

סיפרתי אז בין השאר:

בינג'י בא אלינו לכתה ו' או ז' בבית החינוך לילדי עובדים בחיפה, לפעולת ארגון של המחנות העולים. המחנך פינה לחם את השעור. התיישבנו, ולאחר דברי הקדמה קצרים, פתח בינג'י בסיפור. היה זה סיפור על המחנה הראשון של המחנות העולים; בקרית-ענבים בשנת 1929. לא היה זה סיפור בדוי. המתח שבו נוצר עקב העובדה, שתוך כדי המחנה התברר למשתתפיו, כי פרצו המאורעות. אני זוכר עדיין את התיאור על החרדה, הפחד והחששות שקיננו בלב הצעירים שהתכנסו למקום שהפך „מרכז" — מרכז של דמים באותם מאורעות. אני זוכר גם את בינג'י: רחב כתפיים, בלורית מרשימה, חולצה כחולה ומכנסי חאקי קצרים מאוד. איני זוכר בדיוק מה ריתק אותי יותר — דמותו של האיש המספר, החלוץ איש הקיבוץ, האידיאל בעינינו, הנערים הצעירים של אותם הימים — או הסיפור שסיפר, שהיה בו מתח פנימי כה רב. ואולי שניהם גם יחד. מכל מקום, לא גרעתי את עיני ממנו. היה בו מין כוח מגנטי שלא נתן לי מנוח. דמות המדריך, הקיבוצניק, שאתה שואף להזדהות איתו בכל מאודך. דבריו קלחו בנחת, ואילו אני וחברי בלענו כל מלה ומלה, כאילו נשבינו בקסמו. צלצול הפעמון לא הזיז אותנו ממקומותינו, רצינו לשמוע את ,הסוף'. אבל בינג'י הציץ בשעונו, קם ואמר שהוא צריך ללכת. התקוממנו וצעקנו בקול: ,תגמור לספר את הסיפור', אך הוא בשלו: ,אני חייב ללכת. אולי תבואו בשבת לצריף של ,המחנות העולים' ואז אסיים'.

בתמימותנו לא עמדנו על סוד ,המזימה'. בשבת באנו כולנו, כאיש אחד, ל,צריף' אשר במעלה רחוב עקיבא. הימים היו ימי ראשית החורף. גשמי היורה כבר היו מאחורינו. חיפשנו את בינג'י, אך הוא קיפץ שם למעלה על גג הפח, ועם פרימוס ופטיש־אינוך בידו ניסה לסתום את החורים בגג הדולף. התיקון ארך שעות ארוכות. ארוכות מדי לטעמנו. באי ,הצריף' הקבועים ניסו בכל יכולתם להסיח את לבנו לדברים אחרים, אך אנו בשלנו: ,רוצים את בינג'י', רצינו לראותו שוב ולחוש את נוכחותו על ידינו.

רק בערב, עם רדת החשיכה, ירד בינג'י מן הגג, כינס אותנו ליד אחד העצים אשר במורד החור וסיים את הסיפור. זמנו היה דחוק, והסיום היה קצר למדי, שלא בהשוואה לסבלנות הרבה שגילינו. רבים נתאכזבו ולא באו עוד. אני באתי פעמים נוספות, אולי בגלל סיבה אחת — בגלל בינג'י. נמשכתי אחריו כבמטה קסם. רציתי לראותו עוד ועוד, אך נשארתי בודד ב,מערכה'. לאחר מספר שבועות, משנתברר כי חברי נטשו אותי, חדלתי גם אני לבוא.

לא נפגשתי עם בינג'י מאז, אך דמותו המשיכה ללוות אותי — בינג'י, המדריך שכח חוקסמתי ממנו בימי נעורי...

מדי פעם, בפגישות עם ידידי מן הקיבוץ המאוחד, המשכתי „לחפש" את בינג'י. אפשר לומר כי אני ממשיך בחיפושי גם לאחר מותו, שכן לשיחה של ממש עימו, בין אדם לאדם, לא זכיתי.

ובא' פסח תשל"ד, השבוע בו מלאה שנה לנפילתו של אבידע, ולמחרת יום השנה השני למותו של בנימין, כותבת אלינו רעייתו צפורה:

„איתכם אהיה מרחוק השבוע במלאות שנה לנפילת אבידע. יש רצון לעשות היכרות דווקא ביום פשוט, אני ואתם, ולאו־דווקא בשעות היעודות.

הנה אני שולחת לכם את ספרו של בנימין „רק שביל". תמצא בו, חיים, את הצריף בחיפה, ואת בנימין, כפי שציירת אותו, עולה במדרגות למעלה עם התרמיל על הצד, ובוודאי תמצא עוד דברים..."

קראתי, חזרתי וקראתי ומצאתי דברים הרבה. גיליתי את בנימין. אולי לראשונה עשיתי עימו הכרות „ולו רק הד", כפי שמצטטת — משירי המשוררת רחל — צפורה בהקדשתה. אבל הד חזק, מרתק, הד חייו של אדם ללא רבב וללא פגם. צדיק מן העולם הזה שאישיותו מאצילה ומרתקת.

ואומר אהרון מגד באותו ערב שהזכרתי:

„הוא היה איש שהאציל, כלומר: כל השפעה שלו היא על דרך ההאצלה, ההקרנה, בעצם התוויה המובהקת הזה. שאי־אפשר היה להתעלם ממנה, שהיא הקרינה על סביבותיה. אפשר לומר — כאשר אני חושב על האישיות שלו, כפי שאני זוכר אותה, ואני זוכר אותה היטב — זו היתה דמות של צדיק...

„יכול להיות שאני עושה את זה רומנטי, אבל זה מה שזכור לי... כך הדברים זכורים לי — כאיש שקשה למצוא בו רבב. קשה למצוא בו פגם. ואיך, איך יכול אדם לעמוד במחיצתו של צדיק? כמה זמן יכול אדם להסתכל בחמה ולא להסתיר את עיניו ממנה? ובכל זאת, איתו לא היתה הרגשה כזו. היה נעים להיות במחיצתו ואנשים שיחרו את קירבתו"...

ואולי אצעד על אותו שביל שסלל לי הספר.

*

בנימין גלעד, בנו של הסופר מנחם פוזננסקי, עורך כתביו של ברנר וסופר עברי בזכות עצמו, מורה ומחנך, אשר הגיע אל העברית בכוחות עצמו בהיותו בן 16, באמצעות גליון „הצופה" ומילון כיס קטן ישב הנער ולמד את השפה „המלכה הענוגה", ומנחם, האב, הוא עבור בנימין יותר מאב — מחנך, מורה, איש רעים להתרועע. בו הוא נועץ, בפניו הוא משטח רבים מלבטיו, הוא האספקלריה שלה, אשר בה אדם רואה עצמו כפי שהוא באמת.

ב־1934, עוד בהיותו בהכשרה בנען, מועמד בנימין לעבודה „בתנועה", לבטיו רבים והם באים לידי ביטוי במכתב להורים:

מכתב כתבתם על „השמועה", זה נכון כעת, בעצב של כיום, אני חושב שאסור להוציא אותי לעבודה בתנועה ואין להוסיף על זאת. בכל אופן, איני מתאר שזה ייצא לפועל. ישנה הדרך הפשוטה: פשוט לא לצאת... מאז ההחלטה ועד עתה לא קיבלתי שום ידיעה או משהו אחר, ולכן אני שוקט כאן על שמרי.

כמובן טוב שכתבתם על כך, אבל לבוא הנה לשם שיחה מיוחדת איתי על נושא זה — לא כדאי... אני יודע ברור מה אומרת ההצעה הזאת: היא אומרת, להוציאני לעיר בזמן שעוד לא עוריתי בעבודה, לחנך אחרים לקיבוץ בשעה שאיני איש קיבוץ. כל זה אומר: לא התגברות אלא חורבן.

אך האב אינו משאיר את השאלה „פתוחה", והוא מאלץ את בנימין לבוא חשבון עם עצמו:

ובכן, אתה מתנגד מאוד להליכה ל„תנועה"... שני ביטויים שלך נחרתו בי: „אינני איש הקיבוץ" ו„לא התגברות אלא חורבן". אם לא קשה לך, כתוב נא בפרוטרוט על שני אלה. איך, מאיזו בחינה, יש להבין את העובדה שאינך „איש קיבוץ"? עוד אינך?? יש בך ניגודים נפשיים לצורת החיים שבקיבוץ?? הביטוי השני מובן, אלא שחריפותו מתמיהה. כל־כך רע הוא דבר זה, דבר העבודה ב„תנועה"? אם כך, הלא אין גם לדון בשאלה זו: אסור לך ללכת. אין מקום לנסיון זה...

אלא שבנימין הולך, ובתשובה למכתבו של האב, הוא מסביר:

אמא ואבא, יש במכתב שלכם דברים שהיו משונים בשבילי, אבל ייתכן שהם באו כתגובה על מכתבי. כתבתי את המכתב ההוא באין־יודעים מה יהיה להבא, אבל לא יכולתי כלל להעלות על לבי את שאלת המסגרת, מפני כך לא ידעתי מה לעשות...

כשאינני שלם עם הרעיון הזה, אבל דחוף באיזה כוח מאלץ, נסעתי לפגישה הזאת בחיפה, ופה, בדיון ארוך ומייגע, קבעו אותי החברים לעבוד בתנועה בחיפה. אף עכשיו, אין אני יכול לתאר לי את זה, וביחוד כשהבא נראה כל־כך לא בהיר... אבל, אני אינני יכול אחרת, אני — בתוך המסגרת ובה עשיית חשבוני...

„אני בתוך המסגרת ובלה עשיית חשבוני". איזה ניסוח נפלא. בנימין איש הקיבוץ ואיש בית־השיטה בכל רמ"ח אבריו, מסגרת שהיא ביטוי לכל, לאהבת הארץ, לעם, לעבודה ולאורח חיים: „החזיק אותי הטעם של התנועה, טעם שבשום מקום לא יכולתי למצוא אותו" — אומר בנימין בראיון במלאת 40 שנה ל„מחנות העולים".

איש הקיבוץ, שראייתו מפוכחת וחזונו מרקיע שחקים. בית־השיטה, שהיא משאת־נפש וגם מציאות־חיים רוטטת. חלום ההתיישבות ושברו, נושא בנימין דבריו בחג ה־25 לבית־השיטה (כ"ה תשרי תשי"ד):

היש שבר לחלום הגשמתו של או? המשק, האדמה, העמק, היישוב העובד אשר הקמנו — הם שבר גדול לחלום...

ביתנו הקיבוצי — הוא מהפכתנו בעט, וחיב הקשר שלנו עם מחנה העובדים בעולם — וחינוך ילדינו, חינוך עברי־פועלי הוא הערובה, כי לא יכזיב המעיין, וכי ימשיך להקר מימיו...

לא זכויות ביקשנו, לא עטרות ולא פנתיאון, כי יגון שמנו בו — אך חוט ושלחות עם הדרך שאלה נפשנו ועבודה לגופו של עניין — היתה נחותנו.

המאמינים אנו — כאן בן גן טוה — באשר היה ובאשר נאמר לעיל? האם לא הורונו החיים אחרת? האם לא עורערו התום והשלימות ובמקומם באה הבנה אחרת של העניינים, באו נטיות הפרט ו„טבע האדם" — כי רע הוא מנעוריו?...

וחוזר בנימין ומסיים את משא בית־השיטה באקורד אופטימי:

היש שבר לחלום? יש. בוודאי כי יש. ההריח אשר נערמו, תקלות האופי, קשיי הביצוע — לא יפירוהו. נמיכות רוח לא תעכרנו, פניות לצדדין — לא יכתימוהו, כי גדול „היש" בן עשרים וחמש השנים, גדול ומובטח אם אך יוגן באור „נרות השובת" שלנו.

כי יש כוח „לנרות הללו" להציב משק על יסודותיו המתואמים, לבנות חברה במאור פנים, לשרת את הארץ באהבת־אומן ולהכות גלים בלבבות נאמניו...

חורדיו, והכף חשולית, ממטיל הגגן ונוטל טובה — אלא שרוצה אני שדבריו אלה יושפטו לי הקיבוץ וגו אני וו, ואם עדיין אין ביכולתו לספק אותם, אקבל עלי את עניותו באהבה ולא אחפש לי אזי דרכים לעקוף כביכול עניות זאת ולא „אוחזו בחיים" באותה המפלה ביני לבין חברי, ומטכבת אותי בהם ללא צורך ומעמידותני בסתירה משוועת למצב הכספי והכלכלי של משקי. יודע אני, כי בוויכוח זה קל להורות באצבע ולאמר: ולמה לפלוני מותר? ולמה לאלמוני, שהוא שלם וטוב והגון בקירובכם, אפשר הדבר? — ואולם, הרי תורה, שאין זו דרך לבן־אדם לנטוש את הכרתו ומפיחתו רק מפני... שיש אחרים הנוהגים אחרת מהכרתם. ואשר לעצמי — הרי דומני שמעודי לא שימשו לי אחרים קנה־מידה, על כל פנים, בעניין זה אין הם משמשים קנה־מידה...

...ביום יוחי תשיר אצטון ודאי לבוא ולו אביבה לדול כיתוני לעבודה. אכן, ניטל עלי לדאבון לבי, ולצערכם אתם — להביא עמי את הכף החשמלית בחזרה...

*

שתי פגישות עם בנימין, ובשתיהן נפגשתי עימו כמחנך. ואולי יש מקריות בדבר, שהרי קיבוץ בראשית חייו זקוק לשליחים לתנועה וזקוק למורים, ובנימין נמצא מתאים. וחרף לבטיו ומאבקו עם עצמו, קיבל עליו את דין המסגרת והכורח התנאים האובייקטיביים נקבע מסלול חייו. והרי בדמיוני יכול היה להצטייר כאיש עבודה ומשק מובהק, או לחילופין איש בטחון.

אלא שדומה, כי ביסודו של דבר הלך בנימין אחר

בנימין גלעד עם בנו יוחי

„התום והשלמות". האדם שתוכו כברו, שבחייה, פעליו, מעשיו ובכל אורחותיו לא קיימת חציצה בין הדיבור לבין המעשה. האומר ומקיים: „זכרתי כל הזמן את אבא ומה שהוא היה אומר לזאת, חייב אדם להיות את אשר הוא".

ומוסיף אהרון מגד:

„יש לך כתיבה נקיה, טהורה ומזוככת. לשון נקיה, אין מליצה, אין שקר.
כמו בדיבוריו ובחייו"...

אין שקר. ומתוך סיפורים רבים בספרו של בנימין „רק שביל" אני בוחר בסיפור האחד, המכתב אל אחותו רות ובעלה חנן, השולחים לבנימין ולצפורה מתנה — כף חשמלית, עם הולדת הבן הבכור — יפתח. ובנימין קובע במכתבו בפסקנות:

„אותה, את הכף החשמלית — וכאן עוסק המועקה — יכול לא נוכל לקבל".

ומסביר בנימין את השקפת עולמו הקיבוצית, בעצם את עצמו, כפי שהוא חי וכפי שהוא סבור שיש לחיות את החיים הקיבוציים מתוך הרגשה של „תום ושלמות":

„...יודע אני, כי חי אני במין צורת חיים אשר כל מהותה חומרית מבחוץ מסבבת את היחסים בפנים, וכמו שצריך לקבל את מעלותיה של צורת־חיים זו, כן יש לקבל גם את מצוותיה־ייסוריה. ואולי אחת מהן — היא המתנה מן הסוג הזה; בעולם הגדול המתנה היא בוודאי ערך חשוב, ואילו אצלנו לעת עתה — עדיין היא פרובלמטית, באשר היא מפלה בין החברים, ומסבכת את היחסים בין האנשים לא בגלל הדברים העיקריים, המשמשים היסודיים, אלא בגלל קשוטות אפורות המשאירות אחריהן רק משקע נפשי עכור...

...בקיצור, למחרבה דברים על קטנות, לא פרוש רוצה אני להיות, לא אוסיף תקלה וחס, ולא נזור נטיות לבו. המחנך — האדם המקרין ומאציל על סביבותיו — ואולי הכיר בכך וידע היטב את „חולשותיו", משפחת שכזאת, שבה „דור לדור מביע אומר". הורים ומחנכים. האב — מנחם פוזננסקי לבנו בנימין, ובנימין גלעד איש בית־השיטה, לבניו יפתח, יוחי ויוני.

כותב בנימין במכתבו לאמר:

מאורע השבוע — צאתו של יוחי לתנועה. הוא יוצא לחיפה, ויעבוד באותו צריף (כיום בניין) שבו עבדתי אני לפני 30 שנה. המיית רגשות עברתני ערב צאתו... נזכרתי במכתבי אבא ז"ל אלי בהיותי בנען, בהם סיפר עליך באותם ימים בהם עזבתי אני את הבית.

כמובן, הליכתי אז, — לגביכם — היתה קשה יותר, ובכל זאת...

בשבת ישבתי אל השולחן והכינותי את האלבום המסורתי ליוחי ביום ראשון בבוקר — שעה שסידר את צרור חבילותיו — הציב על חפציו את התקליטים אשר אהב; את „מאירקה בניין" ואת „דוד" של ר' לוי יצחק מברדיצ'ב. והמנגינות ההמנגנות האלה הילכו בחדר, מקיר אל קיר, ופנכון כמהמים בלבי...

יוחי, „הצבר" בן הקיבוץ, ור' לוי יצחק מברדיצ'ב, מין זיווג שלא מהעולם הזה. מסורת הדורות המופלאה הזאת שבנימין משמר אותה כבבת־עינו, ומנחילה לדור הבא אחריו.

אחרי מות אביו, מנחם פוזננסקי, כתב בנימין לילדיו:

סבא (הוא מנחם פוזננסקי) נולד באחת העיירות שעל גדות הים השחור, ברוסיה, וכך גדל בבית סבו שלו, הוא זאב בנימין שעל שמו נקראתי אני. בימים ההם נהגו יהודים זקנים לעלות באחרית ימיהם לארץ ישראל על־מנת למות בה. וכך נעשה גם זאב בנימין. הוא בא לפתח תקווה בן

◀◀◀◀

תשעים ושתיים שנים מת. ובין קברותיה של פתח־תקווה, נמצא גם קברו שלו. גם בצפת מצוי קבר של סב סבא שלי, ופעם אפילו חיפשתי את מצבתו בין האבנים. וזכורני, כי פעם, בהיותי ילד, לקחני סבא — היינו אז בירושלים — אל הר הזיתים ובעזרת השמש היהודי שהיה שם, חיפש סבא שעות ארוכות ולבסוף מצא שוב את אחד מזקני המשפחה, אשר בדור קודם עלה ארצה ואת מנוחתו מצא בהר הזיתים. והשמש הזקן אפילו הורה עלי באצבעו ואמר, כי אני הילד דומה מאוד־מאוד לאותו זקן...

וגם יוחי הלך, כאמור, ל„מחנות העולים" לאותו הצריף (או הבניין) שהדריך בו אביו בנימין. ואף אצלו הדברים אינם גזורים מראש ולבטיו מרובים וחיפושי הדרך אינם נותנים מנוח. אלא שעתה נתחלפו היוצרות, ואולי לא נתחלפו בדיוק, שהרי זה אותו בית יוצר, בשינוי זמן ובשינוי תקופה. יוחי הוא הכותב, ומשטח לבטיו בפני אביו בנימין, ובנימין עונה:

הדור שלנו (אתה, אני וחברינו) נעוץ בשנות ה־30, בתמורות שנוצרו או בסמוך לשנים אלה ומצאנו את ביטויינו וגם סיפוק לנפשנו, אולם אין שום חובה (הגיונית ומוסרית) שהדור של שנות ה־60 — ואתה בתוכו — ימצא את סיפוקו ונפשכם באותן המוסגרות (פרט לרצון ההורים, שהוא גם רצון הדורות הראשונים בתנועה — שבניהם ימשיכו בדרכם, רצון שהוא טבעי ומובן), ועל כן איני רואה רע בעצם חיפושיך, באי נכונותך לקבל דברים מוגמרים, בחפשך אחרי „האני שלך" את עצמך — זו זכותך, אם כי אנו היינו רוצים את שלנו. כל דור זכאי לבנות את חייו כתבנית עצמו — ולאו־דווקא כתבנית אחריו. כמובן, לא בלי השראת דורות קודמים, ועל כך איני צריך לספר לך. גם לי עצמי לא הכל ברור, יותר נכון, יש שאלות שאין לי תשובה עליהן. היו תשובות ועכשיו אין (יותר משאלות התנועה — אלה שאלות האדם), אך נסיון החיים שלי שעוצב בשנות ה־30 וה־40, גיבש גישה מסויימת לחלק מן השאלות ...והוא הנחה אותי בחוש יותר מאשר בהגיון. היו שנים שהתשובות נעלמו, ואחר־כך צצו מחדש. וגם עכשיו לא לכל השאלות יש לי תשובות, אבל הן (התשובות) עלולות לצוץ שוב על פני השטח בהיווצר מצבים חדשים.

„בבואך הביתה, אם תרצה, נוסיף לשוחח בדברים אלה. „לאן יוביל חיפוש זה, אינני יודע" — כך כתבת. אם כי לי ולאמא יש רצונות משלנו, והם מובנים, הרי דומני כי מעל לכל עומדים רצונותיך שלך וסיפוקך שלך..."

*

במלחמת יום־הכיפורים ב־16 באוקטובר, נפל יוחי בקרבות על צליחות התעלה. על נפילתו של יוחי נודע לי רק מ„חוברת הנופלים", כתבתי לצפורה. גם ביקרתי בבית־השיטה פעם ופעמיים, ועוד אבקר. נפגשתי עם המשפחה כולה, שאותה הכרתי עד אז רק מן המילים שעל גבי הנייר.

ב־14.10.67, בזמן שירותו בצבא, כתב יוחי מכתב הביתה:

מכתב זה אני כותבו במוצאי יום הכיפורים... רוב החברה כאן צמים ומתייחסים ביראה ובקדושה הרבה יותר גדולה משחשבתי כי מצויה אצל הציבור החילוני בארץ. אני לא צמתי וגם דבר אחר לא עשיתי, כל היום הייתי כנוס תחת לכנפי הכילה וקראתי, תחילה את כל „למרחב" של יום ששי, ואחר סיימתי את „חברדלס" של למפדוזה. פה ושם גם הרהרתי במה שעושים ביום זה אצלנו, בבית־השיטה, במה שעושים הדתיים במועד זה ובהתייחסותם של שאר החילונים בארץ ליום הכיפורים. הרהרתי לא מעט ועדיין לא הבהרתי לעצמי, מה הוא אומר לי. מנגינת „כל נדרי" הנפלאה, היא היחידה שמאומצת ללבי, ובכל פעם שאני מזמזמה, אני מרגיש את האמונה בעורקי, אבל היא היחידה.

לקראת תום יום־כיפור שמעתי פתע מבית־הכנסת כאן את שירת „אבינו מלכנו" בוקעת מפי המתפללים, בנוסח כמו שלנו. רעד עבר בי, היתה שעת דמדומים (השעה היפה שלי בצבא) עליתי על גבעה נישאה ומשקיפה סביב סביב קילומטרים רבים. התיישבתי והתחלתי לשיר את כל השירים המשפחתיים שלנו. השמש שקעה, והאפלה באה בהרים. [illegible] את המישור, שרתי ושרתי הכל, תמונת ערב־השבת במשפחתנו עמדה לנגדי כל העת, וקולי הלך וגבר במשיכה המשתלשלת. הא, מי האמין פעם כי ההרים האלו והמישור הזה יאזינו לשירה יהודית תמימה זו. אבל מלבד זאת, שום דבר מיוחד...

להתראות בסוכות

יוחי

זאב בנימין שבא לחיות ולמות בפתח־תקוה, וקבר של אבי־סב־סבו של יוחי, המצוי בצפת, ואחד מזקני המשפחה, שמצא מנוחתו בהר־הזיתים, ויוחי בן־הקיבוץ, [illegible] למשמע „אבינו מלכנו", [illegible]

ללכת בתוך ערפל...

אלכס אגור וצילומיו

ללכת לאט...

...זה ללכת בתוך ערפל של עבר, זה להרגיש שיש לך זמן ולחיות כמו צלליות ודומות.

צלליות של ה„אתמול" — או אנשים אחרים אולי. כולם באים משום מקום..., כנראה, שכחו את מקום לידתם וכרגע הם נמצאים בתוך היכל פרטי של אשליות איטיות, דמויות שכאילו חרוטות במסירות על ידי כלים מעולם אחר — במקרה זה, מצלמת עתיקה מראשית המאה.

קופסת החושך הזאת הופכת כאן למכחול אור, המטביע על לוחית רגישה רגעים שכוחים בחיי הצלליות הללו, עם נשמה של אתמול.

עולמנו המטורף חטף אותם, גילגל אותם במורד הזמן, קרע אותם במהירות האופיינית, וכך נותרו הם, בתוך שלוליות, צועדים בדרכי עפר אין־סופיות בהן אפשר עוד לדשדש זמן מה, בטרם ידחפו אותך הלאה.

אכזרית היא הקידמה, אין היא משאירה רגע של ספק עבור הולכי לאט אלו, אין היא מאפשרת להתגונן, או לומר „תנו לנו ללכת לאט". לכן תוחים הם בתוך עולם מסודר וממוסגר, הבנוי מבנים גיאומטריים.

היצורים החלושים בתוכו. נקודות זעירות בתוך ערב־רב של קונסטרוקציות ברזל של הגיון קר. אלכס אגור הוא אשר נושא את לבטיו בעיקשות כזאת, „קופסת החושך" אשר שימשה צלמים רבים כל־כך בתחילת המאה, הופכת אצלו למין תמצית יצירתית־אמנותית.

שימוש בסמלים דמויי עבר, הם כעין ביטוי לדעות, השגות ובכלל — סימני דרך לבשלות עצמית. ובכל זאת, האדם צריך לחיות.

על כן עיסוקו בצילומי אופנה.

כשלעצמי, הופתעתי לראות בין זוהר ערימות המשק איפור ופלאסטיק, את אותו „ערפל" — ערפל דק, ומקפיא את כל התנועות לפסלי העבר. נדמה לי כי הצלם הצליח כאן להוליך שולל את „ספסרי" האופנה וסוחרי האשליות!

נדמה לי, כי יש לו לאלכס אגור חולשה מוזרה לגיאומטריה.

את התפעלותו מן הקווים הישרים והצורות הראשוניות המרכיבות את עולמנו, הוא מביא אל אותם צילומי אופנה מהם הוא מתפרנס. סגנון הצילום בעבודותיו של אלכס דומה לבניין מתפרק, המשנה בלי הפסק את חזיתו. בתוך כל הצורות הללו מהלכות דמויותיו השותקות של אלכס אגור. הן מאזינות זו לזו, הן אומרות זאת בשפת העבר. אין זה חשוב מתי הדרך אשר הביאה סוף־סוף את „דמויותיו־גיבוריו" של האמן הזה אל המקום לו הן ראויות — וזהו השגו הגדול, בהתמוגג בתוך עולם של אתמול בו [illegible] חזרה לאדם — ללכת לאט.

יוסף קאנץ

מה הולך?

בעריכת גיורא מנור

דיוקנו של צייר במטאטא רחובות

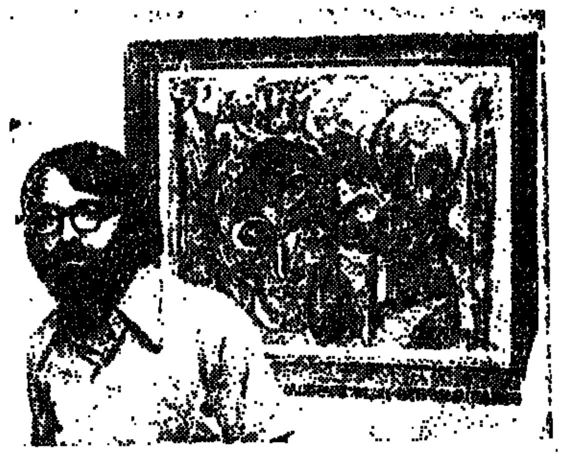

סשה פוטוב

„שלוש דרכים עומדות בפני צייר החי ברוסיה, והרוצה להמשיך ולעסוק באמנותו", אומר אלכסנדר (סשה) פוטוב, צייר עולה מרוסיה, המציג מעבודותיו בבית־יד־לבנים בחולון. „האחת: לצייר כפי שמצופה ממנו. להתיישר לפי הקו המנחה של המפלגה הקומוניסטית. השניה: להיכנס לבית־משוגעים. שם אתה מקבל 30 רובל לחודש למחיה, ומקבל פנסיה ממשלתית כשאתה יוצא ממוסד זה. על תקן של משוגע אתה יכול לצייר ככל העולה על רוחך. אתה יכול להיכנס למוסד לחולי־רוח ללא קשיים מיוחדים: די אם השכנים יתלוננו עליך שאתה מפריע את מנוחתם, כי בביתך מסתובבים יצורים מפוקפקים, בוהמיים, ובשעות שאנשי העם העמליב עולים על משכבם, הדרך למוסד אינה רחוקה. אבל חשד יודע כיצד יוצאים משם. לעתים לעולם לא, שכן בחולה־רוח, אפילו מדומה, מטפלים כמו בחולה־רוח: מזריקים לו זריקות שונות ומשונות, הגורמות למחלות כבד איומות. למרות זאת כמה מידידי, ציירים ששמם יצא לתהילה מחוץ לברית־המועצות, בחרו בדרך הזו", מספר סשה. „זבירוב, אוסקר ראבין, יורי ליבידוב, הציירת הצעירה החיה בישראל ולנטינה שפירא, ואחרים".

הדרך השלישית היא הדרך בה בחר פוטוב: לעסוק במלאכה הקשה, הפשוטה, המשפילה והמפרכת ביותר שאפשר למצוא, ולקבל תמורתה סכום שיספיק למזונות מינימליים ולקורת־גג, ובלבד לחיות אדם חפשי, ואמן חפשי. עשר שנות חיים, עד לעלייתו ארצה באפריל 1973, עבד אלכסנדר פוטוב כמטאטא רחובות.

בתקופות אחרות בחייו, עת למד שנתיים בבית־ספר לרפואה לפני שהתגייס לצבא האדום ושירת בחיל־ההנדסה, עבד פוטוב כשומר לילה במפעל גדול, כנער מעלית, ובכל מלאכה, בחומר ובלבנים. תמורת „פרנסות" אלה קיבל מהמשטר חדר במרתף, בו חי עם עוד ארבעה פועלים קשי־יום כמוהו, ובסוף הקריירה שלו כמטאטא־רחובות, והוא כבר אדם נשוי, השתכר כ־50—60 רובל לחודש. פוטוב, שלמד לאחר שחרורו מהצבא ארכיטקטורה בבית־ספר ערב, יכול היה לעסוק במלאכות אלה אך ורק משום שלמד בערב. תלמידי הבוקר חייבים לעסוק במקצוע הנלמד. הנימה היא זו: מאחר שהוא למד מקצוע כה מבוקש ומכניס כארכיטקטורה, ובכל זאת הוא [illegible] להשכים מדי בוקר ולטאטא את רחובות מוסקבה? אין זאת אלא משום שהוא אידיוט גמור. ואם כך, המלאכה יאה לו, והוא יאה לה. ציוריו של פוטוב הם בעיקר דיוקנאות, של נשים, של גברים. פנים סגורות, מיוסרות, שאין בהן שמחה. „הפנים הללו כמעט לא השתנו לאחר עלייתי ארצה", אומר לי ידידו [illegible] שלו. רק הטכניקה שלו השתנתה מעט, השתפרה. שני הציורים שראיתי בבית [illegible] בחולון, אותם צייר בארץ, הם מהטובות שבעבודותיו, לטעמי. „אני עובד כאן כפי שלא [illegible]" מספר פוטוב. [illegible]

דיוקנאותיו הקודמים של הצייר העולה מרוסיה יוצגו במועדון „צוותא" בתל־אביב בינואר הקרוב, ובגלריה חיפנית בעוד כחצי שנה. בינתיים מתפרנס האמן ממכירות בודדות לידידים, ממכירות בבתים פרטיים, והוא מצליח לקיים את אשתו ובנו הפעוט, שנולד בישראל.

„מלבד תקרית בלתי־נעימה שקרתה לי בארץ, אין להשוות את מצבי כאן למצבי ברוסיה", מסיים פוטוב, ומפציר בי להוסיף מספר שורות, למען יקראו וידעו. „יש בארץ כמה וכמה נשים מבוגרות, המתחזות כאילו הן עושות רבות לקליטת אמנים עולים. הן מפצירות בציירים שימכרו עבודותיהם דרכן, ומורידות את מחירי הציורים לסכומים מגוחכים. אבל כדי למנוע טעויות: הן עצמן כלל לא מפטירות על עסקות אלה, וכמה אמנים כבר נפלו בפח בדרך זו. רציתי רק להתריע על התופעה".

(ו. צ'.)

קאזאבלנקה

הלכתי לראות שוב את הסרט הישן של הבמאי קורטיז, „קאזאבלנקה", המוצג בתל־אביב.

אם יש הקבלה בתחום הקולנוע ל„מחזה העשוי היטב" ("Wellmade Play") הרי שסרט זה מייצג סוג זה באמנות.

גלריה שלימה של שחקנים שהיו אז, בימי מלחמת העולם השניה, בראש רשימת הכוכבים — אינגריד ברגמן, קלוד ריינס, האמפרי בוגארד, פטר לורה, — ומי לא! ושחקים בחרם. אחד מגדולי השחקנים הגרמניים, קונרד וייט, מגלם את הנאצי הראשי באלגנטיות שלו הזכורה היטב. סידני גרינסטריט, השמן והערמומי, הוא כמובן בעל בית־קפה שמן וערמומי. פטר לורה, בעל עיני הצפרדע ושיכנן החמוץ־מתוק, הוא רמאי קטן המשלם בחייו. ובוגארד מגלם את האמריקני בעל הציניות המוקשה אבל הלב השביר. והמיפוס המוקשה הזה אפילו חויל זמתו באותן הוציגות.

העלילה נסבה סביב נסיונות הבריחה הנואשים של פליטים מן השלטון הנאצי, המנסים בדרכים חוקיות או בלתי חוקיות להשיג ויזה לאמריקה בעת שהותם בעיר הנמל האפריקנית המוצגת עדיין בשלטון „צרפת הבלתי כבושה" של וישי והמרשאל פטאן.

הדיאלוג הוא שרשרת של פנינים, מבריקות, קולעות. בכלל זהו סרט שופע פרטים זעירים יפים. יש בו עצבות של עולמם של פליטים, ציניות של מי ששורים מן הפליטים, מן ההברחה. מן ההכרח להתקיים, לברוח, להגיע לחוף מבטחים.

כמה זה עצוב שכעבור שלושים שנה עדיין יש בעולם פליטים החייבים לברוח באישון לילה כדי להימלט מבתי־כלא או מחנות הריכוז, שעדיין מוסיפים אנשים להרוג זה את זה בשל שאיפות אגרסיביות של מדינותיהם. דבר לא השתנה, אף על פי שה„רייך השלישי" כבר אינו קיים.

בעלי המקצוע הקולנועי ודאי ישימו לב לצילום האפרורי, לתאורה הנראית כיום כ„חלקה ושטוחה" מדי, לאלגנטיות הלא־ריאליסטית של שיטות הבימוי של אותם ימים. גם הצופה המקצועי וגם „הצופה סתם" ייהנו מפגישה מחודשת או ראשונה עם סרט קלאסי זה, המייצג תקופה שלימה, קרובה ורחוקה כל כך. הרי היה זה רק לפני שלושים שנה. וזה היה בעולם תמים. פרה־היסטורי ממש.

ביד היוצר

יש בו, בחימר, באדמה ממנה לש אלוהים את יצוריו, משהו מיוחד השומר בחובו את כוח היצירה של הבריאה, יש לא מ„אין" אלא מן ההיולי, חסר הצורה, המחכה ליד היוצרת, לעין הפנימית, הרואה צורות וחפצים בטרם באו לעולם המציאותי.

[illegible]

כל „הפילוסופיה בגרוש" הזו התעוררה בי בשעת ביקור בתערוכה הנערכת בימים אלה בבניין שגרירות ארה"ב, בה מוצגים כמה וכמה כלי חרס של יוצרים בני־זמננו.

„קראמיקה שימושית" שם התצוגה, הכוללת לא יותר מעשרים מוצגים, אבל כולם מובחרים, ואם כי סגנונם שונה זה מזה עד מאוד, בכל זאת ניכר בהם כיוון כלשהו. אולי בשל ה„שימושיות" יש כאן חזרה ברורה אל הצורות הקראמיות העתיקות, היסודיות, המוכתבות על־ידי החומר עצמו.

כמה מן הכלים מזכירים את מיטב היצירה הסינית, אחרים את יצירות אירופה מלפני מאות בשנים.

העיסוק בקראמיקה, הישיבה על האבנייב, החיפוש אחרי צבעים וגלאזורות, קיבל בשנים האחרונות בארה"ב צביון אינטלקטואלי. כמעט כל אחד מן האמנים שיצירותיהם מוצגות הוא בעל תואר (או תארים) אקדמי. ב„תרבות הפלאסטיק" יש לכלי־החרס משמעות בנוסף ליופי הפיסולי, שהוא רב, והשימושיות, שהיא בכל זאת משנית. זו שיבה אל הטבע, אל המקור, אל הפשטות.

אופטימיות בבוקר סגרירי

ז'נט אורדמאן ויגאל פרי

גשם יורד משמיים אפורים, מחבלים בבית־שאן, מתיחות בגבול הצפוני, המגנות ביהודה ושומרון — אין זה מקור מתאים ביותר לשיחה על מחול ולהקות־מחול, על תכניות ויצירות חדשות. ואולי דווקא. הרי אויבינו כל כך רוצים להמאיס עלינו את החיים, והם מתאמצים מזה 26 שנים שלא נעסוק אלא בבטחון ופוליטיקה. לא נעשה להם את התענוג הזה. יהודה מאור ויגאל פרי, שניהם מעמודי התווך של להקת המחול „בת־דור", עומדים לסיים את החזרות על שני מחולות חדשים שהם יצרו, או נכון יותר, נתונים בעצם קלחת יצירתם. יגאל: „יש אווירה טובה בלהקה. יש שקט יוצר. טוב, איש אינו רוצה באיחוד המוצע בין „בת־שבע" ללהקה שלנו, אבל אין מוצא אחר. אנשי להקת „בת־שבע" סבורים שהמצב הוא כמו לפני שנים..."

יהודה: „יש שינוי רב. המשמעת ה„פרוסית" נעשתה למשמעת עצמית. אני חושב שז'נט אורדמאן למדה משהו מן העבר, ומן הסיור באנגליה. אני חושב שלהקה מאוחדת אחת תהיה טובה, תוכל להתקדם".

אופטימיזם ביום סגריר ומתח הוא חיובי. בכל זאת אני מקווה שתימצא דרך, כפי שרמזו לאחרונה, והאיחוד שאין איש רוצה בו יישאר בגזר תכנית, ולמעשה תתקיימנה שתי הלהקות, כי לשתיהן זכות קיום.

היצירה עליה עובד יגאל פרי תיקרא „העולם שמעבר למראה" — זהו מחול דראמאטי על עולמו הפנימי של נער שהיתה לו ילדות טראומאטית. דמות זו ירקוד דניאל אמב"ש, רקדן צעיר ומבטיח. את כפילו (מכאן ה„מראה") ירקוד דויד דביר. את יתר התפקידים של האם, האב והנערה ירקדו אנה־מרית סונגאום, גרט טורקוב ומירי ומיר.

המחול החדש של יהודה מאור (לפני שנה הוא העלה את „רטוסים") הוא מופשט יותר. לצלילי שלושה פרקים מתוך „הקונצ'רטו לכלי הקשה וצלצלה" של בארטוק הוא יצר מחול קבוצתי ל־10 רקדנים. את התאורה מתכנן התאורן הישראלי המצליח עד מאוד בעבודתו באנגליה, משה מוסמן, שהוזמן לבצע עבודה זו.

טוב לדווח על יצירות חדשות של כוריאוגראפים ישראלים צעירים ועל ציור „משלנו" המחפש לו דרך [illegible]

ביום א' התקיים יום זכרו של הבמאי [illegible] שנפטר בימים אלה. שלושה מסרטיו [illegible] ב„סינמטק" בתל־אביב [illegible]

הבחירה בידיך

חידוש נוסף בקופת חולים

לנוחיותך הנהיגה קופ"ח של ההסתדרות הכללית שיטה חדשה, (בנוסף לשרות המרפאות) לפיה תהיה רשאי מעתה להתקשר עם הרופא בביתו ולקבל אצלו את הטיפול הרפואי. תוכל לבחור ברופא כללי, רופא ילדים או רופא מקצועי מתוך רשימת רופאים שתמצא במרפאה.
את השרותים הנוספים כגון: בדיקות מעבדה, בית מרקחת וכו' תמשיך המרפאה להעניק לך. שרותי הרופא ינתנו לך ללא כל תשלום.
לפרטים נוספים - פנה למזכיר המרפאה.

קופת חולים של ההסתדרות הכללית של העובדים בארץ ישראל

השבוע מלאו שלושים שנה לנפילתה של חביבה רייק בידי המרצחים הנאצים.

חביבה שייכת לאותה חבורה של לוחמים עזי נפש שקמו לעם היהודי. היא היתה בין קומץ הצנחנים היהודים שהתנדבו לצאת בשליחות לאומית להציל יהודים מאירופה הבוערת. „עלינו לצנוח לתוך אירופה זו, כאם הפורצת לתוך בית בוער להציל את ילדיה" — אמרה חביבה רייק, כאשר התנדבה לשליחות המסוכנת.

כאשר נזכרים בקבוצה מובחרת זו, עולה מיד שמה של חנה סנש, ולא תמיד זוכרים את חביבה, אשר הצניעה לכת ומילאה אחר צוו מצפונה בענווה רבה.

שנים רבות היתה חביבה רייק כמעט גיבורה אלמונית לציבור גדול בתוך העם. חבריה וידידיה לא שכחו אותה, ודאגו להנציח את שם חברתם במפעלים שונים, כגון: קיבוץ להבות חביבה, גבעת חביבה, הסמינריון המרכזי של הקיבוץ הארצי, ובית חביבה רייק בקיבוץ שלה — מענית.

בשנת תשכ"ה יצא בהוצאת המחלקה לתרבות של הקיבוץ הארצי, „השומר הצעיר", וספריית פועלים ספר על שליחותה של חביבה רייק כאם חשה להציל.

בימים אלה עומד להופיע ספרו של אלי שדמי על חביבה רייק. אנו מביאים פרק אחד מן הספר.

לצנוח לתוך אירופה

מאת אלי שדמי

ושוב ההר והנהר והעיירה, המצטופפת לה בין רמה תלולה מזה ובין הנהר וההר מזה.

מחלונו של מלון „גארודני דום" נשקף האורטין ואינו מותיר מקום אפילו לרקיע הכחול. העלים המצהיבים על העצים זוהרים בקרני השמש הסתווית. רק בגשתך קרוב אל החלון תוכל לראות קטע מן הגשר שעל ההרון. את הנהר עצמו מסתירים עצי הערמון שבטיילת.

בחדר הבאה והמרווח של המלון נפגשו זה עתה הארבעה. האשה לבושה אזרחית, ואילו שלושת הגברים לבושים מדי הצבא הבריטי. פניהם שזופים, מגולחים למשעי, לבד מהשפמים המטופחים והמרשימים. לאחר החיבוקים וקריאות השמחה ישבו לספר, הם לה והיא להם, את קורותיהם. פתחה חביבה:

„אדם כמוני חייב בעצם ליהפך לפאטאליסט, למאמין בגורל עיוור, כיוון שתמיד קורה שאין כמעט כל יחס בין מה שאנו מוכננים לבין מה שיוצא־אל־הפועל. כן, אפשר אפילו להגיד, כי היחס הוא הפוך. תגידו לי, למשל, בשביל מה הייתי צריכה לצנוח יומם ולילה ברמת־דוד, לגבור על כל הפחדים והמעצורים שבנפשי — וכעת אני כבר יכולה לגלות בפניכם, כי היה זה אחד המבחנים הקשים ביותר בחיי — בשביל מה היה כל זה, כאשר בסופו־של־דבר הגעתי לכאן בצורה האלגנטית ביותר, באווירון הנוחת בשדה־תעופה של ממש, בלי שימוש כלשהו במצנח? בשביל מה היה לקלל את יום־היוולדי, אתכם, ואת הבריטים על שלא נתנו לי להמריא יחד אתכם, אם בסוף הגעתי למטרה ארבעה ימים לפניכם, אף־על־פי שיצאתי שבוע שלם אחריכם?"

„משער אני, שכל זה לא בא מכוחו העיוור של הגורל, אלא היה מי שנירנר לו בהפצרות ותחנונים" אמר חיים.

„טוב, נעזוב את הפילוסופיה. אספר לכם איך הגעתי.

„במשך כל הטיסה התעצבנתי. תיארתי לעצמי, איך נגיע לשדה־התעופה הריק והעזוב של טרידובי ואיך נמשיך משם העירה. והנה נוחת האווירון, ואני רואה לפנינו המון רב וסואן. האווירון שלנו היה, מסתבר, הראשון שהגיע מהמערב מאז פרוץ המרד. בעיר פשטה שמועה, כי מטוס אמריקני עומד להגיע, והתאספו המון אנשי ציבור וסתם הולכי־בטל. אני מביטה דרך האשנב, וכבר במבט ראשון אני מבחינה ברבים המוכרים לי, אנשי ביסטריצה וראדוואן, משמע שגם הם מכירים אותי. רק זה חסר לי! ראשית חכמה מרכיבה אני משקפי־שמש. שנית, ברדתי בכבש־המדרגות משתדלת אני למצוא מחסה מאחורי גבם של האמריקנים שלי. ושים אלינו קצינים גבוהים סלובקים, לוחצים ידים ומוליכים אותנו אל המכונית. הוא ואני כמובן הראשונה בתוך המכונית. ובכל זאת נדמה היה לי, כי מישהו מן הקהל עוקב אחרי בסקרנות. המכונית זזה. אנו נוסעים בדרך הידועה לי כל־כך טוב: וולקנובה, קרמניצ'קה, ראדוואן. כשעברנו ליד הסמטה, בה גרו אמי ואחי, רק בקושי התאפקתי מלבקש את הנהג שיעצור. הגענו למיפקדה ואני מיהרתי לשאול לשלומכם ולמקום הימצאכם. הייתי קרובה להתעלפות כששמעתי, כי שום צנחנים בריטים לא הגיעו לא מצד קריו'נה ולא מצד אחר. ביקשתי וקיבלתי רכב, ויצאתי מיד לסביבות קריו'נה. חיפשתי בסטארת־הורי, בהארמאנץ כפר ולדותי — פעם מרכז חרושת הנייר וכיום מרכז צבאי חשוב של ההתקוממות — ואין כל זכר לכם. תארו לכם את הרגשתי!

„עייפה ומיואשת חוזרת אני למיפקדה, ואת מי אני פוגשת שם? — את שלושת הסלובקים שהמריאו אתכם מברינדיזי. הם הכירו אותי, מפיהם נודע לי, כי צנחתם הרבה לפניהם. אבל מכל מה שסיפרו לי הבנתי, כי זה לא יכול להיות בקריו'נה. הם גם גילו לי, שהוצבו בכפר תעשייתי אחד, פודברזובה, ויש להם שם תחנת־שידור. והיה לי חשש גדול, שנפלתם לידי הגרמנים. ניסיתי לנחם את עצמי; אולי הנכם נמצאים בשטח האויב.

„למחרת קרה לי משהו מדאיג ביותר. לא יודעת מדוע, הלכתי לבית בו היתה פעם [illegible] לאחותי. סיפרתי לכם, נדמה לי, על כל הפרשה. ובכן, חשבתי בטפשותי: אולי, בכל זאת? מובן שפתחו לי אנשים זרים לגמרי. כשירדתי במדרגות, קרא מישהו אחרי „חלמה מארחה"? ברחתי כל עוד נפשי בי, ומיד החלטתי להסתלק מן העיר, לפחות עד שתגיעו — אם תגיעו, בכל אופן. והמצאותי יכולה רק לסכן אתכם. יותר מדי אנשים מכירים אותי כאן, גם סלובקים. ומי [illegible] הסלובקים המתקוממים כאן? הרי רובם [illegible] עם הגרמנים. [illegible]

כל־פנים, אי־אפשר לדעת מי כאן סוכן גרמני. בקיצור, עברתי לאותו כפר פודברזובה, עם מכשיר האלחוט שלי, ואני נמצאת עם הצנחנים הסלובקים. וככר יש לי קשר עם „החייט" ועם קאהיר.

„ושוב באותו עניין של כוונה לחוד והתגשמות לחוד. הרי ברחתי מבאנסקה־ביסטריצה, כדי שלא יכירו אותי, והנה מפודברזובה סרתי לברזנו הסמוכה לסדר משהו במיפקדה, ובלכתי ברחוב ניגש אלי פרטיזן צעיר ובלי כל הקדמה שואל אותי דווקא: „האמנם את היא זאת, חביבה?" הוא היה ב„השומר הצעיר" ונכר אותי מביקורי בפלוגות־הכשרה לפני המלחמה. דווקא מול שהכיר אותי, הוא נמצא עם קבוצה גדולה של חברי תנועה בבסיסי אימונים של פרטיזנים בכפר הררי קרוב, בוקובץ. ממנו נודע לי, שגם אגון רוט, רכז ההנהגה הראשית, היה ביניהם אלא ששוחרר משם לפני ימים אחדים בגלל מצב בריאותו. כעת הוא עובד כאן בתחנת־השידור התופשית. אגב, בעזרתו של מודיענו יולו הורוואט, [illegible] שסיפרתי לכם על אודותיו, מיד לקחתי את הבחור ונסענו לאגון. אל תשאלו איזו פגישה היתה זאת! העיקר, הוא קשר אותי עם עסקנים יהודים מקומיים [illegible]

הקימונו ועד העוסק בפעולות סעד, פרודוקטיוויזציה, בטחון וייצוג ענייני היהודים אצל המוסדות. מאז אני כמו מטולטלת: פודברזובה בלילה ובאנסקה־ביסטריצה ביום".

„חלילה, בכל אופן, תשארי כאן!" מיהר להזהיר צבי, מבלי לוודא אם אמנם גמרה חביבה לספר את כל קורותיה. „אנו צריכים להתייעץ ולעבד תוכנית פעולה. אם־כי מדבריך נראה, שלא נשאר לנו הרבה מה לעשות, מאחר שאת גמרת כבר הכול, בעת שאנחנו „טיילנו בהרים".

„אל דאגה, יש כאן עבודה למעלה ראש" קראה חביבה. „אין לכם כל מושג, כמה זה חשוב שהגענו. רק חבל, מאוד חבל, שכל כך מאוחר הגענו. אבל — ספרו לי כבר מה עבר עליכם?"

„אך סוף־סוף והגענו לרשות־הדיבור" פתח רפי, „אך בטרם אספר לך על נסיבות האיחוד הנוסף שלנו, הקשיבי ללקח שלמדנו מצניחתנו: [illegible] זה לא נכון מה שסיפרו לנו, כי צנחן שמצנחו אינו נפתח מתעלף באוויר. [illegible] זה לא נכון [illegible] מתרחשים ניסים.

„בקיצור, הפילוט [illegible] שלנו הטיס אותנו מגובה של אלפיים מטר. המצנח שלי לא נפתח, אך לתמהוני הרב לא איבדתי את ההכרה. הצלחתי איכשהו לשחרר את החבלים וממש ברגע האחרון נפתח המצנח וירדתי על חלק. מייד נתכבדתי בצרור כדורי פוספור מתוך מכונת־ירייה בעלת מבטא גרמני מובהק. הסתלקתי על גחוני בכל המהירות, תוך ויתור על פנס ואקדח שנשמטו מכיסי, אחר־כך הוברר לי, כי ירדתי בדיוק בקו החזית ליד העיר ורוטקי בעמק הוואג. בגלל הסטארט המהיר ניתק הקשר שלי עם יתר הבחורים, וכל הבאגאז' נפל, כנראה, לידי הגרמנים".

„ככה קרה גם לנו", נכנס צבי לתוך דבריו, „חוץ מכמה פרטים קטנים: המצנחים שלנו פעלו כתיקונם ולקראתנו ירו גם ראקטות עוד בהיותנו באוויר. ברוב אדיבותם, כנראה, רצו להאיר לנו את הדרך. אבל הגענו לארץ בשלום ובעזרת החושך ובתוספת מעט מזל התחמקנו. כן, מזל. כי איך תסבירי, שכעבור יומיים של תעיות ונידודים נפגשנו שלושתנו בדיוק ביום ראש־השנה בביקתת חוטבי־עצים למעלה בהרים? תחילה נבהלנו כהוגן זה מזה. היינו מגודלי־זקן ותשושים עד אין הכיר. נזונונו מאוכל מרוכז ושוקולד במנות קצובות בתוספת מיני עשבים שליקטנו. כל המטלטלים שלנו, לרבות המשדרים, אבדו".

„את תסלחי לנו, חביבה", אמר חיים, „אבל באותם ימים בירכנו את תבונת התקנות של הבריטים, שאסרו עליך לצנוח אתנו. היינו משתגעים מרוב דאגה, אילו גם את היית הולכת לנו לאיבוד. אחר־כך, בשמונת ימי הנדידות שלושתנו יחד, כשעברנו את קו־החזית ועלה בידנו להגיע לביסטריצה, שוב הרגשנו בחסרונך. לא פעם היינו אובדי־עצות בפגישות עם פרטיזנים, רוסים, יהודים ועם סתם כפריים ושוכני־יערות".

„לסיכום נסיוננו בפגישות עם בני־אדם כאן", קרא רפי ברוח בדוחה, „אני מציע להחליט על שלושה לאווים: לעולם אל תספר לרוסי, שאתה צנחן וגם יהודי, כי יחשוב שאתה שקרן; אל תמהר להגיד, שאתה אנגלי, לפני שווידאת באופן מוחלט, כי איש מהנוכחים אינו יודע אנגלית; ליהודים אל תספר שהנך מארץ־ישראל, כי יחשבו אותך או לרמאי או למלאך מן השמים".

גם חביבה אישרה, על־פי נסיונה הקצר, כי מצבם מסובך:

„אם פועלים בתנאי מחתרת, אז הכול ברור. אבל כאן לכאורה פעולה לגלית. באנו לשטח משוחרר בשליחות רשמית, ובכל זאת עלינו להסוות את עצמנו. בפודברזובה אני קצינה ובביסטריצה אני אשה בבגדים אזרחיים מן האופנה הישנה, עם כובע המסתיר חלק מן הפנים ועם משקפי־שמש. אגב, משקפיים אלה מושכים אלי תשומת־לב, כי פה זה לא שפת הים של תל־אביב. האנשים פה לא רגילים למשקפי־שמש בסוף ספטמבר.

„קורה שאני רואה יהודים מכרים, אפילו קרובים של חברי מענית, ואני מתלבטת: לגשת ולמסור דרישת־שלום? לשאול מה אצלם? הרי זו גם שליחות! לרוב אני מחליטה להסתלק ולא להתגלות. אנו נמצאים בסתירה בין הצורך לשמור על אלמוניות לשם ביצוע השליחות לבין עצם השליחות, שאחד מתפקידיה הוא לתת ליהודים הרגשה, כי באנו אליהם בשם הישוב בארץ".

ופתאום:

„חבר'ה, הוצאתי כבר חמש־מאות דולאר!"

לא ידעו אם חומדת לצון:

„מנין היו לך חמש־מאות דולאר? ועל מה כבר הוצאת אותם? האם יש כאן „גרופי" וחנויות צעצועים?"

„לא, ברצינות, זאת לא הלצה! מצאתי כאן אצל הפליטים מצוקה נוראה. הלכתי לפגישה עם עסקן מקומי בבית־הספר היהודי בראזוסובה. זה הבניין בו למדתי בכיתות־היסוד ובו דרכה רגלי לראשונה בקן „השומר־הצעיר". הוא מלא פליטים יהודים — זקנים, נשים וטף, מתגלגלים על הרצפה בלי מזון ובלי שמיכה. לא היה מוסד שוגיש סעד. הכספים נשארו אצל גויי בבראטיסלבה. בלי כסף אין מה להתחיל. מה עשיתי? נזכרתי בפעולת הטראנספר, שעסקנו בה עם מנחם באדר לפני המלחמה. לוקחים כסף מיהודי עשיר ומבטיחים לו תמורה בדולארים בארץ־ישראל [illegible]. שעוד היום יש יהודים ששמרו על כספם בדרך נס, ואפילו הגדילו את הונם. זה מעשה לא נס, איך עשו זאת, אינני רוצה לדעת. לאחד מהם יש בת באחד מקיבוצינו, [illegible] הוא הסכים לתת לי הרבה כסף תמורת קבלה, שיפדו, הוא [illegible] מהסוכנות היהודית בארץ־ישראל".

(סוף בעמ' [illegible])

שבעה מכתבים

(סוף מעמ' 7)

[illegible] אולם בדצמבר 1973 הגיע, כנראה, גם [illegible] עם האסירים [illegible] שלושה ימים לפני חג המולד הוצאו [illegible] 12 אסירים פוליטיים, [illegible]

החוקן בשארית הלילה בצינוק ואילו בבוקר הועברו לרדונג. שם נערכה ביום ו', 22 בדצמבר 1973 בערב, ישיבה של בית־המשפט המחוזי [illegible] ואשיצא באביב 1974 [illegible] למשך שלוש שנים. [illegible]

[illegible] מן ההיסטוריה החדישה של צ'כוסלובקיה [illegible]

אחרי רבאט?!

דוד שחם

שתי המילים השימושיות ביותר בשפה העברית בימים אלה הן „אחרי רבאט".
המוזיקה חשובה לא פחות מהמילים עצמן. חבל שאינני יכול להדפיס כאן את התווים של הפזמון הפופולארי הזה. המלה „אחרי" עדיין פוסעת בהססנות, כאילו היא נתונה בהמתנה, אבל מיד היא אוספת מהירות, כמי שמתכונן לקפוץ לגובה, וה„רבאט" עולה ומסתלסל עד למרומי התמהון של חולה-ורטיגו, החושש לחשפיל את עיניו פן ייתקף סחרחורת.
ומה אומרים „אחרי רבאט"?
בדרך-כלל מה שאמרו „לפני רבאט".
אני עדיין מחכה לפגוש במי ששינה דעתו ואומר אחרי רבאט איזה דבר אחר משאמר לפני רבאט. לשווא.
אם כך, מדוע עולה עלינו כל מי שעולה עם ה„אחרי רבאט!" שלו? — מפני שהוא רוצה ש א נ ח נ ו נשנה את דעתנו ונקבל את דעתו, זו שהיתה לו עוד „לפני רבאט". נדמה לו שאם יפגיז אותנו בשתי מילות-הלם אלו — „אחרי רבאט!" — ירכך את היעד ומלאכת השכנוע תהיה לו קלה יותר.
ואולי הוא קצת צודק?
למשמע חולשת הדעת של רבים, כשמטיחים בהם את צמד המלים הללו, נדמה לי שאפילו קצת יותר מקצת.

אין תמימות דעים

תמימות-דעים מושלמת היתה מאז ומתמיד חשודה בעיני. הטבע, הטבע האנושי עצמו, אינו סובל אותה. בכל מקום שהיא מתגלית לנו, אני חושד תמיד שהיא מכסה על דיכוי הדעה שאינה מתיישבת עם דעת הכלל.
קשה היה לי להאמין שכל אנשי „מעריב" כולם אכן בטוחים שהפתרון היחיד לכל מדווינו ומצוקותינו — לפני רבאט ואחרי רבאט — הוא בהקמת „ממשלת ליכוד לאומי". זה זמן רב אני מחפש בדפי „מעריב", שמא יזדמן לי לפגוש מישהו שאינו מאמין בתרופת פלאים זו. ולו רק כדי להצדיק את התיאוריה שלי, שלא תיתכן תמימות-דעים מושלמת. אבל עד היום העליתי חרס בידי.

השבוע הצלחתי לעמוד על התכסיס הערמומי שנקטו בעלי הדעה החפוכה ב„מעריב". הם מעמידים פנים כנלהבים לרעיון ממשלת הליכוד הלאומי, אבל כשהם באים לנמק את עמדתם, הם משתמשים בכוונה בנימוקים שמתוכם אנחנו יכולים לעמוד על התנגדותם.
לפני ימים אחדים הצליח אחד האנשים האלה להתגנב ישר אל תוך המאמר הראשי של העיתון ולרמוז לנו מהי דעתו האמיתית. במסווה של הטפה להקמת „ממשלת ליכוד לאומי" הוא מציע שבמצע המשותף של ממשלה זו יהיה „רק סעיף אחד ויחיד: לנווט בכוחות משותפים אל חוף מבטחים את הספינה המטלטלת בגלים הסוערים".

מזמן לא שמעתי טיעון כל-כך משכנע נגד רעיון ממשלת-הכל-בכל. לנווט? לאן? צפונה? דרומה? או — סליחה על הביטוי — מזרחה או מערבה? חוף מבטחים? — היכן הוא החוף הזה? כאן? שם? או מעבר לים? ואם יש חילוקי דעות בין המלחים — האם יחתור כל אחד לכיוונו שלו, או תיפסק בינתיים החתירה, עד שיסכימו ביניהם על הכיוון? והגלים הסוערים, הגלים הסוערים ימתינו בינתיים?

הכלל, ברור שהכותב מתכוון לומר לנו שרעיון „ממשלת הליכוד הלאומי" לא יצלח. וכדי שלא נבוא לידי ספק הוא מדגיש שמצעה של ממשלה כזו יכול לכלול „רק סעיף אחד ויחיד" (דגש כפול ומכופל: לא סעיף אחד, כי אם רק סעיף אחד, ולא סתם רק סעיף אחד, כי אם רק סעיף אחד ויחיד!) — וכך אנחנו מבינים את כוונתו: לממשלת ליכוד לאומי יכול להיות רק סעיף חסר-משמעות אחד במצעה, נבחר שלא יכולות להיות לה שום הכרעות פעולה ממשיות, ולכן אין היא בת-קיום.
[illegible] שאמרתי — אין תמימות-דעים מושלמת [illegible]

דיוקנו של איש

יוסי בן־בסט

באמשים אלה דורך כוכבו של ארכי-שמרן שאת שמו שמעתי לראשונה בחוג למדעי-המדינה של שלוחת האוניברסיטה העברית בתל-אביב. באותם ימים בהם האוניברסיטה העברית היתה מרכז הריאקציה והשמרנות בארץ והאוניברסיטאות בתל-אביב, חיפה ובאר-שבע לא היו קיימות כלל, היה הוא האורים והתומים של הפקולטה. ספר הלימוד שלו היה חובה על כל סטודנט מתחיל, ואת שמו ביטאנו כמעט ביראת קודש אקדמית. עם השנים ירד מגדולתו, תורתו התיישנה, ספריו אינם יותר בבחינת טקסט-בוק-חובה, ונראה היה כי אבד הכלח על האיש.

בשנים האחרונות לא נשמע שוב קולו ברמה האקדמית. מרצים צעירים ומתקדמים יותר ירשו את מקומו. אף בציבור לא נודע ברבים, מן הסתם יצא לפנסיה ונראה היה כי נשכח מאיתנו. אולם, אט אט התברר כי האיש לא יתן לשכחו. החל לשלוח ידו בעט סופרים וגם אכסניות מכובדות מצא לפרי עטו, בעיתוניהם של עוריאל קרליבך ז"ל ונוח מוזס יבל"א. במשך שבע השנים הטובות הירבה במלל פילוסופי רב על שלמות הארץ והמולדת, למרות שפורמאלית טרח תמיד להדגיש כי מעולם לא נמנע עם ארגון או מפלגה כלשהי, עובדה שהשתלמה לו לאחר זמן-מה, כאשר בחוגים מסויימים של הליכוד הועלה שמו כמועמד בעת הבחירות לנשיא המדינה.

באותם וזימים, כאשר חוגים מסויימים היו מוכנים לצלות על השיפוד את שר-החוץ דאז, אבא אבן, שהעז ברוב חוצפתו לומר את המשפט האיום כי: „במסגרת הסדר שלום ייערכו כוחות צה"ל בקווים חדשים שלא יהיו קווי ה-4 ביוני אבל גם לא קווי הפסקת האש הנוכחית", הסתפק הפרופסור בהצעה אלגנטית למנות את אבא אבן לנשיא המדינה, שם לא יפריע לנהל את המדינה — חבר הכנסת בגין היה, לטעמו, שר-חוץ מתאים יותר.

המלחמה ומה שבא לאחריה הופכת את הפרופסור המכובד לנביא בשער. הטלוויזיה הישראלית מצאה לנכון לשלוף את הפרופסור המכובד משלוותו הפסטורלית כדי ללמדנו בינה ודעת. הכל בצורה יפה, אלגנטית ומכובדת, כמעט באותו האופן בו הטיפו השמרנים ברפובליקת ווימאר לשים קץ לאנארכיה ולחקים שלטון המבוסס על חוק וסדר.

בימים אלה ממש נראה הפרופסור המכובד בחברת פרופסור נוסף, משרך דרכו במסדרונות הכנסת כשבפיו תרופת-פלא לגאולה: „ממשלת ליכוד לאומי" שמה. רק-כך יבוא הפתרון למצב הכלכלי. רק-כך יבוא הפתרון למצב המדיני. רק-כך, רק-כך הסביר למי שהיה מוכן לשמוע.

לאחרונה הוא מתקשה לעצור את צפונות ליבו והפגנת צפורניו ברבים, וכך זכינו ביום השבת האחרון באחד מפניני-הדור, במאמר מפרי עטו ב„ידיעות אחרונות", ובו סיפור על פגישה עם סטודנטית בבית-קפה, סטודנטית שהיא גם מורה בישראל. ומה נרעש היה הפרופסור לאחר פגישה זו, כאשר התברר לו, כי הוריה של מורה דרדקית בישראל זו היו אנשי העליה השלישית שבאו מפולין חדורי ציונות וסוציאליזם, ובסוציאליזם — שומו שמיים — מאמינה אף היא; היא נולדה בארץ ורוצה בחברה בה יתייחסו בני אדם זה לזה ביושר ובכנות, כיאה לחינוך הלאומי המנוכר שקיבלה בשורות השומר-הצעיר בו התחנכה, ולא זו בלבד, מכירה היא גם בזכותו של העם הערבי הפלשתינאי להגדרה עצמית בצד זכותו של העם היהודי להגדרה זו ואף מאמינה בדו-קיום בשלום בין שני העמים ושתי התרבויות. אכן, חינוך לאומי מנוכר לכל הדעות.

בהזדמנות זו, עושה הפרופסור המכובד חשבון עם עמיתיו הפרופסורים באוניברסיטאות, עם הסופרים, אנשי השמאל התבוסתנים והמנוכרים, ומגיע אט-אט אך בבטחה רבה למוטו של השקפתו ודרכו החברתית (והפוליטית?): „אם חינוך ילדינו יוסיף להיות מופקד בידי מורים אחוזי נפור — כגון המורה הנ"ל — אפילו ממלאים המורים את תפקידם ביושר ומסירות ואפילו מעמיקים [illegible]

מנת פאלאפל

לזר

באחד מימי השבוע שחלף נזדמן לי לבקר בשוק „מחנה-יהודה". עלה ריח הפאלאפל באפי ונפתיתי. לפני בתור עמדו שני אנשי-כמורה לבושי גלימות כהות, והזמינו מנת פאלאפל כל אחד. כששאלו למחיר, הגניב אליהם האיש שמאחרי הדלפק מבט ואמר:
שש לירות.
שש לירות לשתיים, הווה אומר שלוש לאחת. למען האמת, לא הייתי מופתע כלל לו היה מבקש עשר, שהרי זה זמן רב זנחתי את הנסיונות לעקוב אחר ההגיון שבדברים. למרות זאת, המעבר מלירה וחצי המנה לשלוש לירות, היה חריף מדי עבורי והתכוונתי לסגת. אותו רגע ניגש אחד מאנשי המסעדה אל מוכר הפאלאפל והחליף עמו כמה משפטים. מה אמר לא שמעתי, רק את הסיום הצלחתי לקלוט: אל תדאג, זה רק מהם שלוש לירות.
אי לכך נשארתי על עומדי וכשקיבלתי את מנת הפאלאפל שאלתי: כמה?
שתי לירות — אמר האיש שמאחרי הדלפק. נשמתי לרווחה.
הדרישה לחלק את הנטל שווה בשווה בין כל שכבות האוכלוסיה, נראתה לי אווילית מאז ומעולם. מישהו צריך לשלם יותר, לא?

תגובה

מעולם לא נמניתי עם הסידיו של שוורצבך. לא הצטרפתי לחבר מתמוגגיו כאשר התפרסם שמו ברבים וגם כאשר הצניע לכת לא דבקתי בו לתערצת אמת. היה משהו בחיתוך החיגוי שלו, שהרחיקני ממנו, והעובדה שלשנינו שמות פרטיים זהים, לא היה בה כדי לעורר בי ציפיה לחווית מרוממת מקריאת כתביו. ואכן, לא קראתים.
לא קראתי גם את המאמר שפירסם בשבוע האחרון מעל דפי עיתוננו, ואף-על-פי-כן, גם במה שלא קראתי יש די נתונים כדי לשפוט את ערכו של הכתוב וטיב הכותב.
אין בכוונתי להתווכח עימו, רק זאת אחפוץ לומר: בימים כתיקנם, בטרם נפרצו הסכרים, בימים בהם היתה לערכים משמעות והמשמעות היתה ערך, לא היתה כלל אכשרית הופעת של ספק-סופר כהאיש הזה בתוכנית טלוויזיה חשובה כ„טנדו". ואין בכך שום תמה, באשר לא היתה אז טלוויזיה.
ואל נא נקל ראש בכך. מן הראוי היה שנשאל את עצמנו פעם נוספת, האם כל מושך-בעט הוא גם מושך בעול, וכל העושה רוח לאיש רוח ייחשב? תמהני!
הננו עדים לאחרונה להופעתם של צעירים הלתי בשלים המנסים במגומגם לגדל עצמם פרא ולהביע ספקות בשעה שאנו מצויים בעיצומו של מאבק שאין לו אח ורע בתולדות האנושות. חברתנו חברה דמוקראטית. יגדלו להם הקיקיוניים כאשר יגדלו, ישיחו כאשר ישיחו, ואילו החברה הישראלית תאמר להם: קישטה!

מטען נכבד של ידע — מה יהיה יחסם של התלמידים למדינה ולעם..." נאום הפרופסור המכובד.
והנאום שלא נאם לאחר מכן אומר, כי מי שחונך על ברכי ציונות וסוציאליזם ולא חזר בתשובה כמו משה שמיר, אין לו חלק ונחלה בבית-ישראל, על כל מורינו לעבור מחדש חינוך עצמי מחודש, כגון אותו חינוך לו הטיף משה שמיר בצעירותו! אולם, אין צורך להרחיק לכת לסיביר לשם כך. ניתן לעבור קורס מזורז זה כאן, קרוב מאד לתל-אביב, בבית מדרשה של גאולה כהן למשל, ואם לא, אחת היא: יחדל מלהיות מורה דרוקים בישראל, כי מה יהיה יחס התלמידים עם ולמולדת?
[illegible]

זו ישראל וגם זו

עדה סער

רכבת העולים עברה את הגבול ונכנסה לתחום אוסטריה. משם הועברו העולים במחירות לתוך המחנה הסגור, עד למחרת בערב, מועד הטיסה הביתה. ישראל החפצים המעטים כרוכים במזוודות, חבילות וקרטונים, אחוזים בחבלים לבל יתפקעו. יממה במחנה שמור וסגור, לאנשים שנושמים לראשונה אוויר אחר מזה שאצל אמא-רוסיה. יהודים שזו להם הפעם הראשונה לצאת מן המולדת — שלא על-מנת לחזור אליה. יחפשו להם מולדת חדשה.

ידיעות על אוניות נשק רוסיות העוגנות בנמל לאטאקיה. רבין שולח אזהרה לעבר מוסקבה. הלל מזהיר את תושבי השטחים מפני תסיסה, שתעלה להם ביוקר. המתיחות היא בינתיים בחדרי המטכ"ל, הממשלה ואנשים העומדים בראש ההחלטות. עדיין אין לפרסם דבר.

במחנה העולים אכזבת הציפיה. הודיעו כי הטיסה לא תצא אל הפועל בגלל הערפל השורר בלוד. שמעו — והסכינו. יצטרכו לעשות את השבת בווינה, בהפקת שליחי הסוכנות. אבל בכל זאת קבלת-שבת בלי חלונות אטומים ווילונות מורדים. הפירות הטריים מישראל — הם מספרים לנו אחר-כך — כהרף-עין נעלמים מן השולחן. הילדים זוכים בשוקולד ישראלי, מסטיק ישראלי, סוכריה ישראלית. יופי טופי ישראלי.

לקרובי המשפחות הממתינים בארץ אומרים באישון-לילה, כי אין הלילה נחיתה מווינה. מזג האוויר שם אינו מאפשר טיסות. שמעו — וקיבלו.
הממשלה מתכנסת לדיון מיוחד ומקבלת החלטה בדבר גיוס מילואים מוגבל.

אולם הנוסעים היוצאים שבקומה ב' בבית-הנתיבות בן-גוריון גדוש אנשים באים. סגורי מעילים, כובעי פרווה עבים, מטריות, כפפות — כל הציוד שהובא מן השלג והמעלות שמתחת לאפס. בפנים מחומם, ואנשים מתחילים להתקלף. מגיעים לסוודר, לאפודה ועד ל„שלייקעס" הגלותיות המחזיקות את המכנסיים. כל משפחה ומספר צפרני-ארץ-הקודש ארוכי גבעול כפרחים ראשונים.

יושבים בסבלנות וממתינים לקריאת השמות, כדי לבוא ולהתפקד פעם נוספת בניירות, בתצלומים ובתעודות. נערות התאומות-פה (כמונו), מתוך אי-ידיעת השפה, מחלקות שתיה קלה בכוסות לשימוש חד-פעמי. משפחת רכטר מוציאה מכליה צלוחית אלומיניום, מוזגת מיץ-ענבים ומשקה את באסקו. גם כלבים עולים לארץ-ישראל.

בישראל ההתייעצויות, ההחלטות והלחישות עוברים למעשים ולידיעות גלויות. מגייסים אוטובוסים, מפיצים צווי קריאה, הגייסים עוברים בישובים, בבתים, קוראים לחבר'ה פעם נוספת. גיוס מוגבל המשרת אווירת מועקה. הזכרונות טריים מדי.
באחד הקיבוצים נכנס צעיר לבית-ילדים ומחפש את דודי. הלה, עם הבת על זרועה, מחוויר עד שרשי זקנו.
— „מה הבעיות?"
— „המפתחות של הטרקטור אצלך?"...
בחורים רבים עושים כבר את הלילה בקור של הגולן, ובמתח של אי-ידיעה מה תלד שעה. הרדיו מתחיל לדווח קצת על המצב. מוסר על גיוס מילואים חלקי. ושר-הבטחון, קצוץ שיער וניגונות, מרגיע את העם בראיון טלוויזיוני, שאנחנו נזהרים גם מפני מוקשים. נדמה שהכל מקבלים בהבנה את „נקיטת אמצעי הזהירות".
באולם הנוסעים-היוצאים-והעולים-הנכנסים השעות מתמשכות. פקידי משרד הקליטה מגיעים בחדר הסמוך על הניירות והטפסים הרבים.
אבא צאצאשווילי אינו זוכר את התאריך. [illegible] של כל צאצאשווילי והולך לחפש בתקונים הרוסיים. צעיר אחר מסרב לקבל את המעון הקבוע לאוכל על מחר ודוחה [illegible] מעל פניו. הפקידה נבוכה איננה קוראה בגלוני גאונה [illegible] [illegible] של מרגע של [illegible]

וסבלנות מובנת מאליה. הילדים סביב הכלב. אחד בלונדיני, עגול פנים, [illegible] מאוחד הסרטים הרוסיים. הכלב הגזעי קבוץ-חזנה, מדחה את השוט שבנוטעים הללו. כל התלאות, הקשיים, היציאה שלא-ונא.ומן עד התגשמוונה הפיזית, וכל הפחד ואי-הידיעה למה שמחכה מחר, נחוריתיו, במקום חזר והחדש שלא תמיד — ובעצם כמעט תמיד — אינו מצפה ב„כליון-עיניים" לבאים. אבל כאן אהבת בעל-החיים והליטופים והחיבוקים של הכלב עושים הכל פשוט, חביב, רגיל מאד. אני מצרפת ליטופי-סולידריות.

במבזקי-החדשות של לפנות-בוקר מספרים על כוננות גם בצבא המצרי. קאהיר גייסה מילואים, ותיגברה את הקווים. ישראל מקפידה הקפד-היטב למלא את הסכם ההפרדה. אולם גם היא מזיזה כוחות, ומעבה את הקו.

אבא רכטר מבקש אולפן בצפון-הארץ. יש לו קרובים לא הרחק מחיפה. פקיד שרגע לפני-כן נדמה שבכוונה אינו יודע רוסית, כדי לקצר את הוויכוחים, פותח פיו והרוסית כחרוזים מתגלגלת אצלו. יש אולפן מיוחד לאינג'ינרים בדרום דווקא, ולשם יישלחו האיש ומשפחתו. אמרו — יעשה. הוא לא בא לארץ-ישראל כדי להתחיל להתווכח. בעוד חצי שנה ינסה לצמצם את המרחק בין ביתו ליישוב קרוביו, שהם בשבילו הקשר הראשון והבטוח לקליטה טובה.

רוסי ותיק אחד מבקש ממני באולם ההמתנה להעביר פתק ברוסית לקרוביו שהגיעו באותו מטוס. „לא כלום — הוא מסביר — רק לתת את הפתק למישהו שם, והוא כבר יגיע לכתובתו". ומה כתוב בפתק-התמימות הזה? — „שום דבר, רק איפה לבקש דירה". האיש נותר עם עצותיו הכתובות.

משפחת רכטר יורדת לאולם המכס, מזהה את הפציה, אורזת את פרצוף הכלב בזמם, ומוצמדת לנהג שיביאנה לאולפן הקרונועים שליד רחובות. מישהו מציע להם „על המקום" אלף לירות תמורת הכלב הגזעי. אבל האם אומרת „הוא איתנו" והתכוונה ל„הוא שלנו". הנהג מאיץ בהם ברוסית ועונה מכוערות בעברית. פגישה ראשונה עם ישראלי שנקלט היטב. הבן כבר יודע בעברית „שלום, תודה, ובכל זאת"...

תוך הנסיעה הצפופה לאולפן-העולים, הם מצרפים אות לאות בשלט דרכים. „תנובה" — כתושב ותיק יודעים להסביר לנו את תוצרתה של זו. בראשון-לציון — כמובן — תעשיית היין. עוד יפתיעונו בבקיאותם ובמה שסברנו עליהם.
הראשון להתאקלם — הכלב. הוא כבר נותר ברוסית במושב האחורי...

בבוקר מתחילות להישמע ידיעות מרגיעות. המתיחות רפתה טיפ-טיפה. אומרים כוננות גבוהה, תקופת המתנה, ואורך-רוח, עד שגם זה יעבור בשלום. הקו בצפון ערוך, האנשים, הנשק, התוכניות — כולם במקום. המוראל בסדר. מבינים שמוכרחים כך. „נזילות במצב" — זו ההגדרה.

משפחת רכטר פוגשת את הקאראוואן שלה, שיהפוך לביתה בששת החודשים הקרובים. כמו תיבת-נוח הנעה וזעה עם כל משב-רוח מבחוץ או צעד נמרץ בפנים. קטן מאוד, מצומצם, טוב אולי לעשרה ימי קייטנה. אבל האנשים האלה שמחים בחלקם. כבר עכשיו יתיישבו לספר, ובחלונות פתוחים, את סיפוריהם על האפליה, הקיפוח, כל מה שפגשו, סבלו והורעלו בשל יהדותם. וזו משפחה שיצאה ללא קריאות עזרה נואשות וללא שביתות-רעב.
בקרוב יתחילו לחיות את המתרחש בגבולות, את מהדורת החדשות כל שעה, את הלירה, הבואליק והחרצל. תהיה להם דעה ברורה על המיסים, השערוריות והשטחים.
הבן העומד להתגייס לצה"ל (במקום לצבא האדום) עוד יעמיק את השתתפותו את התודעה הבטחונית עם הרגישות של כספית, ואותם — ואנו הישראלים לעצמם. ואז נאמר שנקלטו בגוף וארגן בהקמת המקום.

סוף הדרך

אהרון בכר

הדנגראט הזה, עם הכאפיה ומשקפי-השמש, שהתגלה בשבוע שעבר לכבוד הופעת הבכורה שלו באו"ם, הרס במחי יד אחת את כל הסיכויים, את כל התקוות הכמוסות, את כל החלומות היפים להגיע אי-פעם להסדר של שלום בארץ המעונה הזאת, שלא ידעה בכל שנות קיומה אלא חיים בין מלחמה למלחמה, עם הפסקות קצרות באמצע.

אם כל מה שיש לו להציע לנו זה מדינה ערבית במקום ישראל — טימן שאין דרך אחרת, אין כל אפשרות אחרת, אלא להילחם בו. הבא להרגך, ועוד אומר זאת בפה מלא מעל בימת האו"ם — השכם להורגו. אמת פשוטה, מעשית מאד, שאי-אפשר כמעט להתווכח עליה.

עד עכשיו היו סיכויים. עד עכשיו היה על מה לדבר, על מה לוותר, על מה להתפשר.

עד עכשיו אפשר היה לבוא בטענות לישראלים שונים, שהעדיפו להתנחל בשכם במקום לדבר על דו-קיום מתקבל על הדעת, שישביע את רצון שני הצדדים. עכשיו כל זה נגמר. תודה רבה, היה נעים מאד.

קצת קשה לי להודות בכך. אולי אפילו קצת לא נעים. אבל מי שאינו רוצה להישאר שבוי בידי סיסמאות יפות, להשתעבד למליצות ולראות את מה שהוא היה רוצה לראות — חייב להודות בכך. אני מודה שאני מבולבל, שהכל נראה לי חסר-מוצא, אולי אפילו חסר-תקוות. אני מודה שקשה לי להשלים עם כך שגם בעתיד יימשכו החיים בארץ הזאת בין מלחמה למלחמה — אבל עכשיו, מעבר לכל חילוקי הדעות, אני יודע שבאמת אין ברירה.

אינני סבור שממשלת ישראל עשתה במשך כל השנים כל מה שאפשר לעשות כדי להגיע להסדר מתקבל על דעת שני הצדדים.

אינני חושב שבגין וצעירי המפד"ל תרמו לכך תרומה. אינני בטוח שממשלת גולדה, למשל, שסירבה להכיר בפלשתינאים והתכחשה לעצם קיומם, תרמה משהו ליצירת אווירה אחרת.

אבל מצד שני אינני סבור שהאיש עם הכאפיה צריך לתבוע לו בעלות על ארץ ישראל כולה, כדי להקים לו כאן מדינה אחרת במקום המדינה שלי. אם הוא מופיע לי באו"ם חגור באקדח, ואם הוא אומר שיחזיקו אותו חזק לפני שהוא מתרגז וגומר איתי — אין לי מה לדבר איתו. חבל, אבל ככה זה.

בעניין העולם הנאור שמחא לו כף וטפח על שכמו, אני רק יכול לומר, שגם בצד שלנו יש כמה פאנאטים כמוהו, שמסוגלים להתחרות בו בקנאות וסבורים שאפשר לחיבנות על חשבון חורבנו של הזולת. אם העולם כל כך אוהב טיפוסים כאלה, אנחנו יכולים לשלוח לו כמה, אולי יזכו שם למחיאות כפיים. חבל מאד, אבל העולם הנאור הקטין במחיאות הכפיים שלו את משקלם הסגולי של המתונים בישראל והוציא את הרוח ממפרשיהם. אם הוא מתגאה בכך, יבושם לו.

[illegible]
(מתוך העתונות)

„חופש העיתונות מתבלה רק כשלא משתמשים בו"

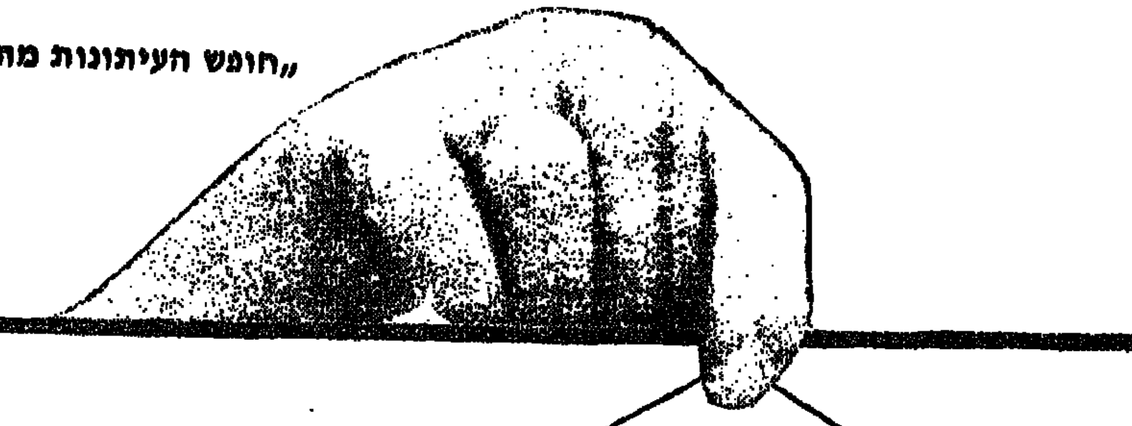

יוי-יוי
עתון בלתי תלוי

עורכת: המערכת
השבוע: צביה, דורית, תמר, יהושע, נומי שני
גראפיקה: טובה (לא רק השבוע)
המערכת אינה אחראית לשגיאות דפוס.

נשים ואהבה

משאל בזק, מיוחד ליו-יו.

צוות כתבות יו-יו פנה למספר אישים ידועים כדי לשמוע מה דעתם על הנושא העדין והנצחי.

לב טולסטוי: כאשר אהיה חצי-מת אומר לך מה דעתי על הנשים ומיד... אסגור את מכסה הארון.

אורלי הקסלי: אהבה אפלטונית הינה דבר מסוכן, דומה למשחק באקדח שחושבים כי הינו נצור.

רוזה ואדים: הבעיה העיקרית אצל הנשים היא שה-אינטלקטואליות שביניהן הינן אגרסיביות ואוהבות לריב עם הגברים ואלו שאינן אינטלקטואליות — פשוט משעממם איתן.

אליזבת טיילור: אומר לך מהנסיון: בפעם הראשונה מתחתנת האשה מתוך תמימות, בפעם השניה — מאהבה, בשלישית — מתשוקה, ברביעית — מתוך נסיון ובפעם החמישית — מתוך תקוה.

אם, המבקשת להישאר בעילום שם: הכל מדברים עתה בנגנות הנוער, אך עלי להודות שכל הארוסים של בתי הם בחורים סימפאטיים מאד.

את ופוליטיקה

אשה מודרנית חייבת להיות מעורה בענייני פנים וחוץ. קראי איפוא בעיון את הידיעה הבאה. צטטי את כתבנו המדיני בכל המסיבות והנוכחים יתפעלו מה־אינטלקט החריף שלך.

פליטת הפה של הנשיא פורד מדאיגה את ישראל.

מאת כתבנו המדיני: התעטשותו של הנשיא פורד, אשר בידוע במקום להפליט אט־שיס! המקובל בחוגי הבית הלבן, יצא לו א"שאף! מדאיגה את ממשלת ישראל. התשלכות הנובעות מפליטת אומללה זאת מצד הנשיא האמריקני הן משמעותיות לאיזור ומבססות את החשש כי אכן קיים שינוי במדיניות ארה"ב כלפי ישראל. שגרירנו בוואשינגטון הצטווה לעקוב בדריכות אחרי כל פליטה מצד הנשיא פורד, תהיה דרך יציאתה אשר תהיה, כי בהן תלוי עתידנו המדיני, כך סבורים חוגים בירושלים.

ראיון השבוע
איך ויתרתי על 5 קאראטים

את פ.פ. פגשנו בווילה שלה. היא שכבה על כורסת עור כשעליה חלוק משי סיני ועל פניה מסכת איפור עבה, שהסתירה את הקמטים הדקים מתחת לעיניים. היא התנצלה, כמובן. „מאז המשבר הכלכלי אני נאלצת להביא את הקוסמטיקאית הביתה. בסאלון כולם מסתכלים היום בעין מאשימה. „נכון, אני צריכה לשלם לה את המונית ולהוסיף לה עוד טיפ מיוחד, אבל מוכרחים להסתגל למצב. כבר אי אפשר להיכנס למעדניה ולהזמין קוויאר רוסי, צדפים או שרימפס. על ויסקי וקורבאזייה אין מה לדבר. אני מוכרחה לעשות הכל בטלפון. תאמיני לי, אני מדברת בלחש שלא יאזינו חס וחלילה.

„בעלי אמר לי שמוכרחים להסתגל. בקונצרט האחרון באתי עם ג'ינס. קניתי עכשיו עשרה ג'ינסים להופעות מיוחדות. זה היה פאנטסטי. כולם לא הפסיקו לדבר. סיפרו לי שכולם התפעלו איך כל כך מהר הסתגלתי למצב. כתבו על כך בכל טורי הרכילות. קרה לי פנצ'ר לא נורמלי. שכחתי להוריד את היהלום שלי (5 קאראט) שבעלי הביא לי השבוע. לא במחיר הישן. לא היתה לי ברירה. ברגע האחרון השלכתי את זה לאחת המאפרות. תודה לאל שאיש לא הרגיש..."

— אולי תלבשו משהו נורמאלי? צריכים לבוא אלי חברים.

מדור עצות

עצות לעקרת בית טובה

איזהו גיבור? הכובש מל־פפוניו ולא מחמיץ את ה־טונה.

רגע של עברית

מלפפונים חמוצים, חצי־ליס חמוצים וכו' — דברי כיבושין.

האדריכל מייעץ

האנטיקות הן עכשיו באופנה בעולם כולו, אולם בשום פנים אין הכוונה ל„אלטע־זאכען". הרי לך אי אלה הצעות לכסאות סלוניים אוריגינאליים בסגנון צרפתי.

הלב הדואב

„כשפגשתי אותו לראשונה לא ידעתי שהוא נשוי. כשזה נודע לי התברר כי הוא נשוי מאד־מאד ואינו מוכן להתגרש. אבל כבר היה מאוחר מדי והייתי מאוהבת מעל האוזניים לכל הכיוונים. אינני יכולה לחיות בלעדיו. מה עלי לעשות?
המיואשת

מיואשת היקרה: שלחי לאשתו בונבוניירה ממולכדת. המשטרה ממילא תחקור בכיוון ה־מחבלים.

טור החברה

(נפסל ע"י הצנזורה לענייני מוסר).

פינת החסכון

צו השעה הוא לחסוך־לחסוך־לחסוך וכל המרבה הרי זה משובח. האם שמת לב כמה דברים מיותרים מתגלגלים ב־חדרי האמבטיה והשירותים שלך?

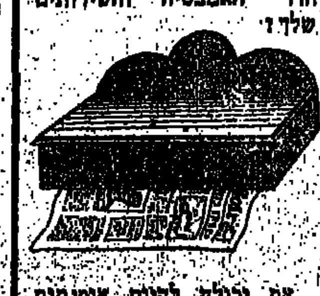

את יכולה להיות אומנותית מאד אם תוותרי, למשל, על נייר טואלט והתקיני מיפל אל־גנטי לנייר עיתונים (ראי תמונה).

עשי במו ידיך

נעליים סרוגות לילד

העלי על מסרגות מס' 4.5 90 עיניים. סרגי שורה ימין, שורה שמאל עד לגובה של 8 ס"מ. המשך ההוראות בגליון הבא.

איפה הסוכר?

לא רק עקרות־בית ישראליות חולמות בשבועות האחרונים על הסוכר הלבן, המתוק. משלחת איגוד־...

עקרות־הבית הבריטיות היו ... חברת הסוכר הגדולה של אנגליה ... נולם המיצרך החשוב, ומצאה את ... המתחיק היחיד ... זה.

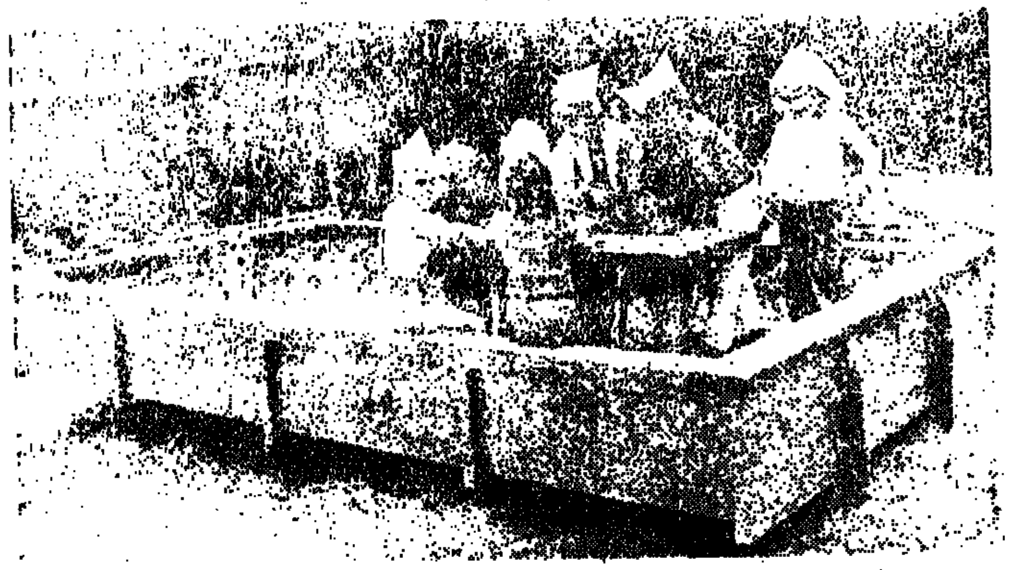

סוף־סוף: ארגז־חול נקי

הרופאים טוענים שארגזי־החול המוצבים בגנים ציבוריים הם מקור מסוכן לחיידקים ונגיפים, והילדים המשחקים בהם נדבקים במחלות שונות. להחליף את החול המזוהם בחול נקי מדי פעם זו מלאכה קשה ויקרה.

עמציא רני חשב ומצא פתרון לבעיה. עתה הוצבו בדנמרק ארגזי־חול מוגבהים, שמכונית משא יכולה להרימם עם כל החול שבתוכם, להעמיסם על עצמה, ובדרך זו מובא הארגז לשפת־הים, החול הישן נשפך החוצה וכלי מיכאני אחר ממלא את הארגז בחול נקי, שאפשר להציבו שוב בגן, להנאתם של הפעוטים.

רעש חיובי

אחת הבעיות שבעבודת מקדחי־האוויר הדוהם שב־עזרתו בונים והורסים כבישים וכדומה היא הרעש מחריש האוזניים והמזיק לבריאות המתלווה למלאכה זו.

אוזניות אוטמות־רעש הן אחד הפתרונות. הפועל מייק סטפני מצא פתרון מוצלח עוד יותר, על־ידי החלפת רעש המקדח במוסיקה על־ידי הזנת האזניות מטייפ־טרנזיסטור שעל סליליו הוא הקליט את הלהיטים החביבים עליו.

מקרה אבל

בלוקרנו (שוייץ) נישא סוחר עתיקות קשיש לעלמה בת 22. במודעות הנישואין שלהם בעיתון המקומי נדפס „טקס הלוויה ייערך במלון מרקאנד".

הבעל הגיש תביעת נזיקין נגד המערכת, כי הוא אינו מאמין שהיתה זו טעותו של הבחור הזעצר.

עיתונים לנשיא המדינה

„חדוה רוסטוי" הוא בן 64. יש לו קיוסק לעיתונים ברחוב אחומאדה בעיר הבירה של צילה, בזה אין כל דבר מיוחד, אלא שמונה ארבעים שנה שנוהגים ראשי המדינה לקנות אצלו את העיתונים שלהם.

המסורת התחילה בשנת 1929, כאשר נעשה ראש הממשלה דאז, אלסנדרי פלמה, לאחד מלקוחותיו הקבועים. בשל הקליינטורה המכובדת שלו נעשה „חדוה רוסטוי" לאישיות חשובה, והוא נהנה ממעמדו המיוחד. יש לו רק בעיה מטרידה אחת — משקלו 120 ק"ג, וקשה לו על כן להגיע ... העיתונים שלו לביתו.

גור שנפל מכיס הקנגורו

על פי רוב, אם נפל גור של קנגורו מכיס אמו — גורלו נחרץ. אין הוא יכול להתקיים מחוץ ל„כיס". האם אינה מוכנה להחזיר לעצמה גור שנפל.

הסטודנטית קארין טולקר „אימצה" גור כזה, שנולד בגן־חיות גרמני. עד כה הצליחו חוקרים רק בשני מקרים לגדל תינוק כזה, שנשמט מכיס האם, בו הוא מצוי עוד ארבעה חודשים אחרי לידתו.

הכיס מספק לו חום ואף חלב הנוסף מהשמור הפנימי של הכיס.

בהצלחה — הסטודנטית הנחה בעדינות את ... של התינוק והאכילה אותו בחלב מרוכז כשהוא נתון בכיס ... בו היא מחזיקה אותו, כשהוא צמוד לבטנה.

לצווח לתוך אירופה

(סוף מעמוד 16)

„זאת אומרת, שתהימתך מחייבת את הדוד קפלן. לא רע, לא רע" התלוצצו.

אבל חביבה נשארה רצינית:

„יש פה יהודי אדוק, זריז בעסקים ובעל קשרים טובים. הוא עוזר לי להפוך את הכסף למצרכים. קנינו שמיכות, מזרונים, נעליים, תפוחי־אדמה. הכול יקר מאוד".

„יפה שהם נוהגים בך אמון על סכומים גדולים כאלה", הפסיקה חיים: „אבל איך פעולה כזאת עולה בקנה אחד עם הסודיות והאלמוניות שלך?"

„אמרתי לכם כבר, כי אנו פועלים תוך סתירות. וצריך להסתכן. יהודי, המעביר את הונו לארץ, בעצמו מעוניין בסודיות ולא יגלה דבר. אגב, למחר בבוקר הזמנתי הנה את אגון. הוא ימסור לנו פרטים על המצב הפוליטי והאיסטראטגי. כן, לפני שתפגשו את אגון ושכמותו, עלי להזהיר אותכם בפני אכזבה מסויימת. הוא אמנם התרגש מפגישתנו המתאומית, אבל תגובתו לאתר־מכן היתה מהוססת ובלתי־צפויה. לדעתו, בואנו הוא קורבן־שווא. כל השנים נתונה דעתם להוציא כמה שיותר יהודים מהגיהינום הנאצי לארץ־ישראל, וכעת אנו באים להוסיף עוד כמה מועמדים להשמדה. אמרתי לו, שלא באנו להקריב את עצמנו אלא לעזור להם בהצלה, בהגנה ובעלייה. אך תשובתו היתה ספקנית מאוד. חשבתי, כי מחלתו משפיעה לרעה על מצב־רוחו. אבל גם אצל חברים אחרים נתקלתי בגישה דומה. רציתי רק להכין אותכם, שלא תקבלו הלם...".

נשתתקו. ישבו שקועים בהרהורים. הערב ירד. רפי קם והלך אל הנהלת המלון להזמין חדר בשביל חביבה.

הודעה חשובה

מרהיטי קיבוץ שמרת

כל הלקוחות שהזמינו רהיטים לפני הפיחות אצל סוכנינו המורשים, יקבלו את הזמנתם לפי מחיר יום ההזמנה.

רהיטי קבוץ שמרת

על טיב ואיכות - מילה שמורית.